

И овог јануара, уочи великог националног и духовног празника, одржана је Светосавска академија у свечаној сали Удружења књижевника Србије.

Тачно у подне, у четвртак 24. јануара након Светосавске химне „Ускликнимо с љубављу“, скупу се поздравним речима обратио председник УКЦ Радомир Андрић.

Уследио је потом благослов Његовог преосвештенства викарног епископа Хвостанског господина Атанасија, који је истовремено пренео и благослов српског патријарха господина Иринеја. „Благослов је нешто суштинско, садржи у себи благодат, благодат је квасац свечовечанског, нешто што разраста људске потенцијале до небеских“, нагласио је епископ, и навео речи апостола Павла: „Реч ваша да бива свагда у благодати, сољу зачињена, да увек знате сваком шта говориш“. Навео је такође и Сиоранове речи да је боље пасти са висине, него са језика. „Желим да ваше служење другима кроз речи буде увек моћно, благословено“, била је завршна духовна порука епископа Атанасија.

Беседник Мило Ломпар

Поред уводне светосавске химне, програм је и даље оплемењивао духовним појањем хор „Слога“ при храму Светог Георгија у Смедереву, под вођством диригента Тање Петровић.

Светосавски беседник био је проф. др Мило Ломпар. У надахнутој беседи он је истакао да је у српској култури светосавска парадигма била оријентир кроз све минуле векове, упутила срп-

Светосавска академија

Парадигма Светог Саве

Фото, Живко Николић: Епископ Атанасије и Радомир Андрић

ски народ ка egzистенцији духа. Свети Сава је низом чинова обликовао нешто што би се могло назвати заједништво и самотничка димензија коју емитују српски писци и духовници. Свети Сава представља прво име наше културе, косовски мотив се спојио са светосавским мотивом, а спој пера и кубуре није био без дубоког разлога повезан са првим српским просветитељем. Професор Ломпар повезао је са светосавским изворницима и Његошев стваралачки геније. Свети Сава није у несладу са модерношћу, додао је беседник, наводећи да није без доброг разлога Милош Црњански написао биографију Светог Саве.

Драмски уметници Биљана Ђуровић и Милан Цаци Михаиловић говорили су стихове Светог владике Николаја, Васка Попе, Слободана Раки-

тића и Бране Црнчевића. А своје песме рецитовали су Милован Витезовић, Славомир Гвозденовић и Селимир Радуловић. Светосавској духовној атмосфери допринели су Василиса, примadona етно песме, Драган Бановић својом музичком пратњом, као и млади уметници, брат и сестра Бојана и Никола Пековић сазвучјем гусала и хармонике.

Програм су водили Милица Лилић и Душко М. Петровић.

Свечаност је окончана доделом *Благодарја* које су заслужима уручили Радомир Андрић и Милица Јефтимјевић Лилић. Реч је о појединцима и колективима који су на различите начине дали свој принос функционисању Удружења књижевника Србије.

Уз одлазак песника

Слободан Ракић

Ars poetica

Остати, засвагда, иза зида,
чути само пчеле и пој пгичији
с небеске реке, глас све сличнији
трагу звезде дном очног вида.

Затворити, за собом, све двери,
у неком другом пространству бити,
са сенком се својом сјединити
у стабло што се тек плодом мери.

Мину ли небом звездана кола,
отвориће се, намах, преко стола
врт који нека тајна рука створи.

А кад пренух се, све би опсена!
Чух само крик орла и крик плена,
ловце и лавез пса негде у гори.

1967.

Наставак на страни 3

БЛАГОДАРЈА

Михаилу Денисову,
директору Руског дома у Београду

Центру за културу Града Зајечара,
поводом педесетогодишњице часописа
„Развитак“

Радинки и Милораду Стојковићу,
власницима ресторана „Стенка“

Издавачу Весни Пешић

Живораду Ајдачићу

Миодрагу Јакшићу, књижевнику

Фондацији Миленин дом
– Галерији Милене Павловић Барили

Проф. др Милице Лазовић,
директорки Института за рехабилитацију
Селтерс

Туристичкој организацији Београда
– директору Дејану Веселинову

Протојереју-ставрофору Драгом Вешковцу
– Црква Лазарица –
Крушевац

Предрагу Бају Луковићу,
књижевнику и сликару

Миодрагу Филиповићу,
председнику Општине Жабари

Арсену Ђурићу,
заменику председника Општине Чајетина

Протојереју Александру Михаиловићу
– Црква светог Максима Исповедника –
Костолац

Милану Цацију Михаиловићу

Обрену Ристићу, књижевнику

Радету Вучићевићу, књижевнику

Николи Мамули

Милораду Мајкићу,
власнику хотела „Унион“

Градском саобраћајном предузећу „Београд“

Владимиру Илићу,
власнику ресторана „Шешир мој“

Центру за културу
Раковица

Милоју Поповићу,
књижевнику

Из садржаја

- Збирање српских трагова - Будимпешта
- Приповедање историје, 1913.
- Дадо Ђурић - опело без пријатеља
- Непозната земља - Аустралија
- Поезија: Вилхелм Милер, Драган Колунџија, Леонид Латинџин, Бећир Вуковић, Ерол Туфан...

ТЕМАТ

Где је нестала критика (српске) поезије

Бојана Стојановић Пантовић

Наслов овако замишљеног критичког темата може да подсети на неку причу Е. А. Поа из категорије хорора или савремених трилерских заплета, односно плаката који се могу наћи на зидовима полицијских канцеларија, код нас и у свету. Оно једноставно: Missing. Да су поезија и њена критика, обе женског рода, бића у физичком и материјализованом облику, можда би се још неко и сетио да их потражи: званично, са потписом надлежног задуженог за ту ствар... Али, како о њиховом етеричном, варљивом, а ипак тако очитом присуству у нашем постојању, у историјама приватних и званичних живота, времену и миту, политици и култури, могу да посведоче махом само они којих се то директно или индиректно тиче, а то су песници, ствараоци и критичари, потом и селективна публика, стиче се утисак да то и није можда ствар од тзв. општег значаја.

У то је чак сумњао и неко ко је, без сумње, био велики приврженик и љубитељ песничке речи, Богдан Поповић. У свом гласовитом предговору *Антологији новије српске лирике* он ће са приметном дозом ироније па и здравог разума напоменути да је песничство, опште узев „мало чудан занат, и извесно, у својој целини, цени се више но што заслужује“. Ове нас речи упозоравају да је и пре више од столећа, када је српско песничство први пут добило антологијску канонизацију не само на домаћој, већ и на међународној сцени (уз све познате мањкавости овог избора), постојала висока свест у редовима елитне културе како је

песничство у ужем смислу, иако су из њега постале све остале форме књижевног говора/писама, нека врста прецењеног атара у који не залази баш свако, а често ни стручњак. Но, ако томе, рецимо, супротставимо речи савременог пољског песника Кшиштофа Карасака из недавног интервјуа, он ће рећи следеће: „Имам дубоку свест о нужности поезије. Зашто људи, када се воле, изговарају речи песника? По мом најдубљем мишљењу, поезија није литература, али користи исте алатке. Зашто, када се боре, певају песме чије је стихове написао неки песник? Зашто се, када умиру, моле речима песника? Мора да постоји у томе неки дубљи смисао, који сам по себи бива узвишен...а шта је ако није освешћење новог поретка? Реч у поезији је изазов, али и ритуал“. Поезија је другим речима *нужност* за многе људе, чак и за оне који је призивају, како пољски песник каже само у екстрем-

Наставак на страни 5

Поклон Удружењу

Са пригодног сусрета у УКС

Удружење књижевника Србије има задовољство да саопшти да је угледна међународна фирма DHL поклонила Удружењу висококвалитетан рачунар са софтвером и припа-

дајућим уређајима, други за две године. Први је инсталиран у Редакцији „Књижевних новина“, а други у канцеларији секретара УКС.

Дојче Пост ДХЛ (Deutsche Post DHL)

П Р И З Н А Њ А

Гаталици Нинова награда

Нинову награду за роман године добио је Александар Гаталица за роман „Велики рат“, који је објавила издавачка кућа „Моно и Мањана“ из Београда. „Велики рат“, Александра Гаталице, каже се у образложењу жирија, издвојио се од осталих романа по уметничкој ревиизији односа према Првом светском рату. Пратећи судбину стотинак славних и анонимних књижевних јунака и комбинујући фантастику са документаристичким приступом, аутор је начинио убедљиву слику преломних догађаја у светској историји.

Баковићу „Златни витез“

На Трећем словенском литературском форуму у Москви, одлуком Жирија за доделу награде „Златни витез“, ова престижна и угледна награда додељена је српском песнику Благоју Баковићу. За ово високо признање била су номинована најзначајнија песничка имена из осам словенских земаља. Баковићу је награда припала за књигу песама „Чеховљев кофер“ двојезично објављеној у издању издавачке куће „Каирос“ из Сремских Карловаца, а у преводу и препева Валерија Анатолијевича Латинина, песника из Москве.

Баковић је за исту књигу раније добио награду „Владимир Мајаковски“, а ово му је трећа књига песама на руском језику.

Ставови изражени у објављеним прилозима не представљају увек и ставове редакције

Витезовићу медаља „Свети Сава“

Српски песник Милован Витезовић добио је Медаљу друштва „Свети Сава“ коју му је на Светосавској свечаности у Народној библиотеци Србије уручио председник Друштва г. Душан Зупан.

Медаљу друштва „Свети Сава“ добио је и академик Петар Влаховић, а Плакету друштва „Свети Сава“ Библиотека града Београда.

Друштво „Свети Сава“ је најстарије друштво у српском народу. Основано је 1886. године.

Стоканову Медаковићева награда

Историчар књижевности из Сомбора, Радивоје Стоканов, добитник је награде „Дејан Медаковић“, коју је установила овдашња издавачка кућа „Прометей“. Ово значајно годишње књижевно признање Стоканову је припало за књигу „Траговима Лазе Костића“, у издању београдске „Алтере“.

Одлуку је донео стручни жири на челу са књижевником Драшком Ређепом, а Стоканов је награду примио из руку Павла Медаковића, сина нашег чувеног историчара уметности, беседника и писца Дејана Медаковића (1922-2008).

Латиновићу „Стеван Пешић“

Добитник награде „Стеван Пешић“ је Милош Латиновић, за књигу „Звезде и острва“, коју је „Геопоетика“ објавила у оквиру Мале едиције прозе 2012. године. Ово значајно књижевно признање, Латиновићу је уручено на свечаности у библиотечком огранку „Лазе Костић“ у Ковилу.

Добитници награде „Радоје Домановић“

Жири за награду Удружења књижевника Србије и Фонда Радоје Домановић, одлучио је ко су добитници признања „Радоје Домановић“, најзначајније награде за сатиру у Србији, за 2011. годину.

Награда се додељује:
- за „Укупан допринос српској сатири“, књижевнику **Ивану Ивановићу**, аутору култних романа „Црвени краљ“, „Време спорта и разоноде“, „Аризани“...;
- за „Допринос сатири у медијима“, глумцу **Николи Симићу** и музичкој групи „Београдски синдикат“;

је водећа светска компанија у области поштанских и логистичких услуга, са више од 275.000 запослених у преко 220 земаља широм света. Реч је о друштвено одговорној корпорацији која има различите програме за очување животне средине, унапређење друштвене заједнице и едукацију.

На скромној свечаности у Удружењу књижевника Србије, у Француској 7, 22. јануара у подне, Уговор о овој драгоцености донацији потписали су генерални директор српског огранка DHL -а мр Дарко Бабић и председник Удружења књижевника Србије Радомир Андрић.

Директор DHL -а Дарко Бабић рекао је да између књижевника и посленика брзе поште има доста сличности. Писци и песници својим делима преносе духовност на околину и свет, а DHL се труди да њихове књиге стигну и у најудаљеније крајеве наше планете. Овим поклоном дајемо мали допринос Удружењу књижевника Србије, које већ деценијама игра велику улогу у развоју наше културе, очувању српске традиције и везама са светом – рекао је Бабић.

Дугогодишњи члан Удружења књижевника Србије, носилац Вукове награде Милоје Поповић, који је већ петнаест година и стални консултант DHL-а, поклатио је Удружењу књижевника Србије урамљену поему „Марш на Дрини“, коју је написао пре пет деценија, а која се пева уз истоимену славну мелодију Станислава Биничког о Церској бици 1914. године.

На вест о смрти

Значајан писац и велики уредник

Поводом смрти Милорада Мише Ђурића (1937-2013)

Песник, приповедач, антологичар и есејиста **Милорад Миша Ђурић** (1937) спада међу најугледније српске писце. Објавио је седамнаест књига песама, прича и есеја. Такође је објавио тринаест непроцењивих антологија из народне књижевности. Приредио је преко четрдесет књига изабраних дела класичних српских и руских писаца. Радио је 35 година као уредник Српске књижевне задруге, негујући старе и креирајући нове едиције. Тако је, у тешким временима, из Ђурићевих руку српска култура у другој половини XX века добила златну библиотеку.

Поезија Милорада Ђурића енциклопедијски је забележена као „превас-

ходно рефлексивна, у тематском и изражајном погледу почива на укрштању и прожимању традиционалних и модерних, националних и општих, родољубивих и критичких елемената и доминантној улози језика у трагању за песничким одговорима“. Обновио је у српској поезији песничку приповетку и написао први српски песнички роман *Лед у винограду*. Он с дубоким познавањем пише о лицу и наличју и предака и потомака. Ово његово својство с разлогом је означено као „морална побуна“.

О Ђурићевом песничком делу писали су познати књижевни критичари и познати песници (пored осталих – Слободан Ракић, Бранислав Петровић, Драгомир Брајковић, Владимир Јагличић), слажући се у оцени да „Милорад Ђурић заузима посебно место у савременом српском песничству“. Његове песме заступљене су у многим антологијама и преведене на десетак језика.

За свој књижевни рад Милорад Ђурић добио је Октобарску награду града Београда, Златну значку КПЗ Србије, Медаљу признања и захвалности – о стогодишњици Српске књижевне задруге, Награду Круна Деспота Стефана, Награду БИГЗ-а, Награду за књигу године *Григорије Божовић*, Награду *Милан Ракић* и Награду Српске књижевне задруге за животно дело.

Родбина и пријатељи испратили су Мишу Ђурића на онај свет 22. јануара на Новом гробљу у Београду.

П Р И Л О Ж Н И Ц И , 2013.

РАДМИЛА МИЛЕНТИЈЕВИЋ, почасни члан УКС из Америке – 1.000 долара (на фотографији)

АНОНИМНИ ДАРОДАВАЦ, члан УКС из Велике Британије – 500 евра

АНОНИМНИ ДАРОДАВАЦ, члан УКС из Америке – 100 долара

ДАВОР ЈОКИЋ, песник из Аустралије – 150 евра.

Гвозденовић, поново посланик

Члан редакције нашег листа Славомир Гвозденовић, познати српски песник и културни радник из Темшваре, поново је изабран за посланика у румунском парламенту као кандидат Савеза Срба у Румунији. Он је у Дому посланика румунског парламента био већ раније, од 1992-2008, а сада су му српски и други бирачи указали част да их представља и у наредном периоду. Честитамо колеги Гвозденовићу!

- за „Најбољу сатиричну књигу“, карикатуристи и илустратору **Шпири Радловићу** за књигу карикатура „Анпасан“ (Ариадна, Београд, 2011);
- „Екселенција сатире“, најбољем страном сатиричару **Јордану Попову**, уреднику „Стршела“ из Бугарске и
- у категорији „Најбољи сатиричар у дијаспори“, **Драгославу Митровићу** из Швајцарске.

Награда „Милован Видаковић“

Жири за доделу књижевне награде „Милован Видаковић“, коју будимпештанске *Српске недељне новине* сваке године додељују аутору најбоље кратке приче на српском језику, одлучио је да овогодишње признање припадне **Радомиру Д. Митрићу** за причу „Завет“
У образложењу одлуке истиче се да је Митрић у својој причи упечатљиво иска-

Удружење књижевника Србије

расписује **КОНКУРС** за награду „Милан Ракић“
За награду „Милан Ракић“ конкуришу чланови Удружења књижевника Србије песничким делом објављеним у 2012. години.
За ову најзначајнију сталешку награду по Правилнику, у обзир долазе искључиво прва издања књига а искључена су поновљена или проширена издања, сабране или изабране песме, као и књиге аутора који су награду раније већ добили. Књиге кандидата за награду (у 5 примерака) могу се доставити лично или послати поштом, а крајњи рок је до 31. марта 2013. године.
Адреса: Удружење књижевника Србије, Француска 7, 11000 Београд.
Саознаком: Жирију за награду „Милан Ракић“.

Молимо сараднике да у предмету (subject) имају прво написане презиме, што ће олакшати налажење текста за штампу.
Електронску пошту нам можете слати на адресу: knjizevnenovineuks@gmail.com
Молимо да текстове шаљете као **Word документ (.doc)** (опцијом: **attach a file**) у фонту **Times New Roman** или **Arial**, откуцане **фирличном српском тастатуром**.

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

Главни и одговорни уредник
Мишо Цвијетић

Редакција:
Бојана Стојановић Пантовић (заменик главног и одговорног уредника),
Бранислав Вељковић (оперативни уредник),
Славомир Алмажан, Ристо Василевски, Славомир Гвозденовић, Милутин Мишовић и Ранко Рисијевић

Секретар редакције:
Мирјана Ковачевић

Уметнички лого:
Миле Грозданић

Припрема за штампу:
Радојица Ђурић

Коректура:
Томислав Јаничић

Штампа:
Драслар партнер, Београд

Лист излази једанпут месечно
Рукописи се примају сваког радног дана од 11 до 14 часова
Рукописи се не враћају

Телефакс: (+381 11) 26 26 278
Телефон: (+381 11) 26 27 286

Адреса редакције:
11000 Београд, Француска 7

E-mail:
knjizevnenovineuks@gmail.com
uksrbije@yahoo.com
www.uksrbije.org.rs

Лист суфинансира
Министарство културе
Републике Србије

Богата песничка биографија

Слободан Ракићић, 30. септембар 1940 - 1. јануар 2013.

Слободан Ракићић је рођен 30. септембра 1940. године у Власову, крај Рашке. Основну школу завршио је у Рашки, гимназију у Новом Пазару. Од 1960. живи у Београду. Једно време студирао је на Медицинском факултету у Београду. Дипломирао је на Филолошком факултету у Београду, на групи за југословенску и општу књижевност. Уређивао је књижевне часописе *Савременик*, *Рашка* и *Књижевна реч*. Од 1973. до 2007. радио је у Задужбини Илије М. Коларца, као уредник катедре за књижевност и језик.

У време једнопартијског система у Југославији Слободан Ракићић је као књижевник био ангажован у борби за поштовање и заштиту људских и грађанских права и слобода, између осталог и у оквиру Одбора за заштиту мисли и слободу изражавања (1985-1989).

Слободан Ракићић је био председник Удружења књижевника Србије од 1994. до 2004. године. Од 26. априла 2005. године до краја живота био је председник Српске књижевне задруге.

У првом вишестраначком сазиву српског парламента после Другог светског рата Слободан Ракићић је био председник тада највеће посланичке групе демократске опозиције - посланичке групе Српског покрета обнове (1991-1992). Затим је изабран за посланика у скупштини Савезне Републике Југославије, где је био председник посланичке групе Де-

мократског покрета Србије (ДЕПОС), 1993 - 1994. На оснивачкој скупштини Саборне народне странке, 1995. године, Слободан Ракићић је изабран за председника. Саборна народна странка деловала је у оквиру блока странака демократске опозиције до демократских промена у октобру 2000. године.

Свети Архиепископски Синод Српске Православне Цркве одликовао је Слободана Ракићића Орденом Светог Саве II степена 2010. године. Такође, носио је бројних других и највећих награда за поезију и укупан књижевни и културни допринос.

Објавио је књиге песама: *Светлости рукописа* (1967, допуњено издање 2009), *Рашки напеви* (1968), *Свет нам није дом* (1970, допуњено издање 1979), *Земља на језику* (1973), *Песме о дрвету и о плоду* (1978), *Жудња за југом* (1981), *Потомак* (1982), *Основна земља* (1988, допуњено издање 1989. и 1990), *Тапије у пламену* (1990, друго издање 1991), *Душа и спрду* (1994, треће, допуњено и преуређено издање 2005), *Изабране и нове песме* (1998), *Земљске слике и друге песме* (1999), *Водена слова* (2000), *Јужна земља* (изабране и нове песме, 2000), *Песме* (2002), *Пловидба* (изабране и нове песме, 2003), *Повратак краља* (избор, 2003), *Моји тренуци* (избор, 2007), *Потомак, нови потомак* (2007), *Пламен и роса* (2010); књиге есеја: *Од Итаке до привиђења* (1985), *Облици и*

значања (1994), *Братство по Орфеју* (2007); зборнике *Поезија романтизма југословенских народа* (1978) и *Антологија поезије српског романтизма* (2011), као и *Изабрана дела у пет књига* (1994) и *Сабране песме* (2011-2012).

Књиге поезије Слободана Ракићића објављене су на француском, румунском, чешком и енглеском, а појединачни избори поезије на десетак страних језика.

Слободан Ракићић сахрањен је у Алеји заслужних грађана на Новом гробљу у Београду, испраћен великим бројем писаца, пријатеља и поштовалаца. Телеграме саучешћа породици, Удружењу књижевника Србије и Српској књижевној задрузи упутили су бројни пријатељи и поштоваоци песника из наше земље и расејања.

Изокренути бунар

Док лик ми се преображава, видим друго место у гори. Туђа се сенка од мене створи и усред јаве — друга јава.

Не сахне ветар заборава, сад моје речи Други збори. Отварају се други простори и чудотворна светли трава.

Мрачно обзорје преко ума пламти, као што пламти шума, кад би бар душа да се стиша.

Ал из небеске провалије као бунар кад се излије по сву ноћ пада црна киша.

1966. (1980)

Венчање

Венчај ме са земљом, венчај ме са водом, са ваздухом ме венчај. Венчај ме с пламеном хладним.

Јер невидљива је невеста моја. Јер невеста је моја страха пуна земаљског.

Са смрћу ме венчај, родитељко!

Под огрточем невидљивим невидљивији бивам но сенка ветра, но сенка Бога.

Далека је невеста моја и праг кућни, као дан рођења што невидљив ми је и далек. (1974)

Рашки напев

Далека светла дома мога и рана цваст дрена и глога. Мајка на прагу, на престолу, хлеб и здела млека на столу. И јагорчевина у присоју и небо које мења боју. И лед кад се на Ибру топи и кукурек који ме опи. И дуб који на мразу пуца и лампа кад у мраку засветлуца. И препелица на откосу и мати када за мном воду просу. И мирис стручка босоика, и мирис стручка босоика. 1988.

Све што ми је потребно

Све што ми је потребно налазим у себи, све што ми није потребно такође налазим у себи; узорану ледину и утрину и птицу стреловиту у висини ја налазим у себи; пролеће, лето, јесен и зиму, реке које теку узводно и море удвојено ја налазим у себи; тебе, још увек јогунасту, ја налазим у себи; дан рођења и судњи дан, све своје дане ја налазим у себи, али себе не налазим, али себе нигде не видим. (1982)

Свети Арханђели, код Призрена

Боље да остане под земљом, дубоко, за неко часније поколење. Овако, слушах осинак где беху пчеле и царево око. Јер, време је опет наопако.

Још само име вам оста ко испражњено лице. Сви су анђели слепи, и слепо је поколење. И ниједан плод не дочека зрење. Уместо сокола — орао изнад Бистрице.

Кратка је слава света! Црни биво дремље крај реке, испод невидљивог звоника. Као последњи залагај, узех шаку земље.

Боље да сте остали скривени, у дубини. То што сад видим, сасвим је друга слика. Осванух, на своме гробу, у туђини. 1985.

Манастир Милтон, Канада

На светог Игњатија Богоносца

Удружењу књижевника Србије Српској књижевној задрузи

Породици песника Слободана Ракићића

Потресла нас је вијест о смрти Слободана Ракићића. Његовим одласком српски културни простор остао је осиромашен за једног значајног песника и изузетног културног радника.

Бранећи песничку ријеч, Ракићић је увијек досљедно бранио ону од Господа нам даровану слободу: бранио је право на слободно мишљење, достојанство креативног чина опште, а национално утемељено израз посебно.

Појавом, господин Слободан Ракићић је дјеловао као какав строги професор. Али, сви који су га познавали знају да је у ствари био топао, близак и фин, једном ријечју господин и душе и пера. И баш таквим је исписивао и своје стихове, господски сигуран у непобедивост вјере у човјеку ма какво зло да је у походу. Најчешће је у својим pjesмама исказивао упитаност. Питао је, као оно у песми „Јужна земља“, у стиху: „Видиш ли бар ти Бога, / сине мој?“ Сигуран сам да ће, да је већ добио одговор на своје пи-

тање у pjesми „Изразац“: „Где сам то био, Господе, / пре Слова?“ Својом pjesничком ријечју, и својим ставом до последњег свога даха оправдао је своје поријекло, Рашки крај. Рођен је у Власову 1940. године, у срцу земље Светог Саве. Чиме више може Српски интелект пријетији себе Господу?

У времену опште кризе морала, добу пострања јединки и слома националних културних институција, Слободан Ракићић је својим радом успијевао да надомјести много тога што смо, из године у годину, из деценије у деценију, губили. И на челу Удружења књижевника и у умјешном вођењу трибине Коларчевог универзитета и у управи Српске књижевне задруге – тог амблема постојаности српске писане ријечи – и сам је својим ставом почесто носио тежину националне институције. То смо посебно осјећали ми у расијању: за Слободана Ракићића српски духовни простор протезао се докле је стизала његована српска ријеч. Остаће нам такав у сјећању.

Вјечан му спомен,
Бог да ми душу прими у Царство
Сина Свога,

Који нам поново долази на земљу.
Епископ канадски Георгије,
Уредништво листа „Источник“

Ханка Кравцевић: Најбогатији човек, 1926, Луличко-српски музеј, Будиниш

Приповедање историје

Експлозија модерне у предвечерје светске катастрофе

Флоријан Илис, аутор ове оригинално конструисане књиге у којој су фикционалност и фактичност сливане у рефлексивну потрагу за прошлосту, је стар-аутор, публициста и историчар уметности, који је књижевне ловорике стекао пре дванаест година бестселер-романом „Голф генерација“. Књига Florian Illies: „1913. Der Sommer des Jahrhunderts“ објављена код S.Fischer Verlag, Frankfurt a.M. 2012. ретроспективно приповеда историју вишеструког паралалног збивања оне године – „1913“ – од које нас раздваја егзактно једно равно столеће. Романијер-хроничар прати своје протагонисте у сфери културе – између осталих, песника Рилкеа, сликара Нолдеа или психијатра Фројда кроз времеплов једне године, осветлене минозном 1914. годином, која маркира почетак Првог светског рата, а који је један од дојаена швајцарске историографије назвао „пракатастрофом“. За духовни профил тог времена историчар Голо Ман вели: „Дух и држава су живели одвојени једно од другог“. Општа клима пренапрегнутости – оно што ми данас зовемо burn-out-syndrom -биће названо „неурастенијом“. То време карактерише и снажан порив у авангардном експериментисању у свим областима укључујући и дискурс о еротичности и сексу и психоанализи. Мимо чворова европске културе - Париз, Беч, Москва, Берлин, Лондон још су Минхен, Венеција и Праг бледо осветљени, а Њујорк са оне стране Атлантике. Доживљаји, присиле или срећне околности уметника, књижевника, композитора и психоаналитичара, које су се збиле пре једног година, стоје у каледоскопској визури ове конструисане ретроспекције. Томас Ман, Рајнер-Марија Рилке, Франц Кафка, Лудвиг Кирхнер, Оскар Кокошка, Игор Стравински, Сигмунд Фројд, Карл Густав Јунг чине репрезентативну поворку у хронолошком следу Илисовог романа-портрета једне епохе. Прустова „Потрага

Зоран Андрић

за изгубљеним временом“. Музилов „Јовек без својства“, Џојсов „Улис“, Манов „Чаробни брег“, Кафкина „Писма Фелиси Бауер“ потичу из године 1913. Уметничка група „Brücke“ („Мост“) ће се те године распасти. Исте године Гертруде Штајн

пише: „Једна ружа је једна ружа је једна ружа“. Те године ће Мона Лиза бити украдена, Макс Вебер ће дијагностицирати „размађијаност света“, а Оскар Шпенглер написати „Пропаст Запада“. У Паризу ће бити инсценирано „Посвећење пролећа“ Игора Стравинског, Кокошка ће сликати

femme fatale Алму Малер-Верфел, Малевич свој „Црни квадрат“, Марсел Дишам свој „Ready-Made“, Бихнеров „Војдк“ ће бити произведен, а дрога „екстази“ ће бити пронађена. Нил Бор ће те 1913. године развити модел атома, а писац Х.Г.Велс ће први употребити реч „атомска бомба“. У Милану ће „Прада“ отворити свој први boutique, у Трсту ће Џојс, Кафка и Музил истога дана пити „Carpuccino“, а у Бечу, у парку пред замком Шенбрун, пуким случајем, шетаће се истовремено сликар акварела за поштанске разгледнице Адолф Хитлер и изабеглица Јосиф Висарионович Џугашвили, наречени Стаљин. У исто време Лудвиг Витгенштајн пише свој „Трактатус“. У New Orleans ће дванаестогодишњи Лујис Армстронг, дичећи се украденим револвером, бити ухапшен, да би у затвору отпочео да свира на труби. Готфрид Бен, Франц Кафка, Георг Тракл, Карл Краус, Егон Шиле, Пабло Пикасо, Хуго фон Хофманстал, Вирџинија Вулф, Ерих Јунгер, Арнолд Шенберг, или престолонаследник Франц Фердинанд – сви су они део поворке истовремених догађаја односно онога што се у историографији зове „синоптичка историја“: Овде је на делу некакав миметички композициони принцип који бисмо одредили као монтажу објективне збирке материјала са reality-soap, што Илис са истанчаном наративним умећем аранжира, инсценира и конструише као поглед унутраг на епоху екстрема, културног песимизма и декаденције. Тон Илисовог приповедања је диференциран: он је ту и тамо стоичан, често ироничан, а најчешће лаконичан. Тако аутор вели – „Март 1913: Рилке има кијавицу“. Има нечег прустовског у Илисовом просеуду потраге за прошлосту односно збивањима у свету који је неизбежно „текао ка Нијагари“, да парадоксирамо Јакоба Буркхарта о француској аристократији у предвечерје 1789. У овој књизи је сједињен фелтонистички вагнет са виртуозним наративним вишемета вешто сплетеним у мозаик-панораму вишеструких faits divers. Илисова књига се чита као напети документарни роман, који је уједно и грандиозни портрет једне епохе у предвечерје светске катастрофе.

Горостас умилних тонова

Живео је само тридесет пет година. Открио је у себи, још кад је дете био, дар Божји, како му и име казује. Стварао је музику свакојаке лепоте и тиме забављао краљеве и обичњаке.

Када је изненада умро, покопали су га близу Беча у незаном гробу. Зар су му се тако одужили они које је забављао чаробним мелодијама.

Али где чуда! Његови умилни тонови чују се свакодневно и свугде, и после пар стотина година.

Не може заћутати такав дар Божји, јер се од Њега и родио.

Васа Михаиловић

Заборава

Та мисао је сад била ту, а онда је одлетела незаном куда, у крило заборава.

Не сећам се ње. Ако је била о нечему лошем, захваљујем заборава на услузи. А ако је била добра, заборава ме није даривао њеним нестанком.

Заборава, добар или лош, с њим се морамо помирити.

Проклета Јерина

Дођох у ову земљу, пратећи свог мужа, Деспота Ђурђа Бранковића. Вера нам је иста, али земља друга. Трудих се да то разумем и да помогнем што сам више могла.

Чула сам често повике Србаља „проклета Јерина“, чим нешто не иде како ваља. Али ни то ми није сметало, јер велика је љубав између Ђурђа и мене, која је све упила и превазишла.

Радујем се што њега нису назвали „проклети Ђураћ“.

Вилхелм Милер

Вилхелм Милер (1794-1827), аутор је, поред других песама често политички ангажованог или сатиричног тона, и два поетска циклуса од којих је **Франц Шуберт**, 1797-1828, аустријски композитор, компоновао своје најуспешније руковети лидова, *Лена Млинарка*, 1823, и *Зимско путовање*, 1827.

Милер и Шуберт су вршњаци и по рођењу и у смрти; Милер је живео углавном у Берлину, Шуберт у Бечу, и изгледа да се никада нису упознали.

Зимско путовање је и Милерова и Шубертова лабудова песма која се

састоји из два дела; Шуберт је најпре у фебруару 1827, компоновао музику за првих дванаест текстова, а неколико месеци касније и за осталих дванаест. У међувремену, Вилхелм Милер је умро, почетком октобра.

Књижевне новине објављују први део *Зимског путовања* који сам, уз помоћ француског превода, превео с немачког, поштујући Милерове ритмове, версификацију и, подразумева се, што више смисла.

Превод и белешка
Коља Мићевић

Франц Шуберт

Предах

Тек кад застанем, ја схватим колико ме умор свлад'о; а до сада по опасним путевима лутах радо.

Стопе нису хтеле предах, би прехладно да се стоји; свој терет без страха гледах, бура моју моћ удвоји.

Ћумурара изба стара сад је моје уточиште; – ал' тело се не одмара толико га ране тиште.

И ти, срце, ког не схрва ни битка ни олуј вели, тек мирујућ ујед свог Црва осетиш, к'о жалац врели.

Пролећни сан

Сањах о свих боја цвећу какво видимо у мају, сањах о зеленој трави, песми птичица у гају.

А кад петли крик пустише ја отворих очи сн'ова; хладно било је и мрачно, вране трактаху са крова.

Али ко то на окнима наслика тај лист и чиме? Зар се ругате сањару што види цвеће усред зиме?

Ја сањах љубав за љубав једне лепе дјеве младе, загрљаје и пољупце, све радости и насладе.

А кад петли крик пустише, срце пробуди се сн'ова; сад усамљен овде седим напуштен од својих снова.

Зато очи да заварам, срце ми још снажно бије. Кад зелен биће лист са окна? Кад њу ћу стиснут најнежније?

Самоћа

Као што облак тамни клизи изнад провалија док врх високог борја лаки ветрић харлија,

Тако ја својим путем идем, како сам свик'о, кроз весело, блистав живот, сам, ког не поздравља нико.

Ах, како је миран ваздух! Ах, како је прелеп дан! Ал' кад буре беснеле су бејаш мање несрећан.

Зимско путовање

Превео Коља Мићевић

Лаку ноћ

Странац дођох у тај крај, странац, из њега сад крећем. Смешкао се мени мај са мирисним својим цвећем.

Девојка помену љубав, мајка њезино венчање – снегом завејан је пут сав, свет видљив је све мање.

Не знам у тој злој недаћи кад поласка мог је трен: морам свој пут што пре наћи јер мраком сам опкољен.

Месечева сен све блеђа прати стопе ми кроз мрак, а у пространству без међа ја дивљачи следим траг.

Љубав води луталицу, Бог јој даде такву моћ – сад ту, сад тамо кроз тмицу – вољена моја, лаку ноћ.

Нећу сада да те пренем из сна, који те хвата – нећеш чути када кренем, тихо ћу затворит врата.

Тек изнад тих двери милих то написах: Лаку ноћ, да знаш да на тебе мислих када морао сам поћ.

Ветреушка

Ветар с ветреушком чило игра се врх куће њене, а ја мислим, кроз бунило, да изазива тим мене.

Да је малопре схватио знак на куће те прочељу, не би у тој ни тражио кући верност и постељу.

Ветар игра с' са срцима к'о врх крова, ал' без јака. Ал' шта мој бол значи њима? Кћер им неког бољег чека.

Слеђене сузе

Слеђене капи падају с мојих обрза доле. Да ли сам не знајући плакао, трпећ боле?

Ах, сузе, моје сузе толико млаке што се стврднусте на студи попут јутарње росе?

Што шикнете у срцу мом и кад није ред, к'о да желите стопит све ове зиме лед!

Слеђеност

Залуд у снегу тражим корака њених траг, ту где је, држећ ми руку, газила цветни саг.

Пољубићу тле сада да пробијем лед и снег ја сузама својим врелим, да видим има ли ичег.

Где пронаћи цвет један, где наћи траве влат? Цвеће је овде мртво, све отишло у неповрат!

Одавде зар нећу понет ни сећање на спокој? Кад моја патња прође ко ће ми причат о њој?

Моје је срце ко мртво, црте хладне му одвећ, ако једном још плане све те црте ће отећ.

Липа

Крај зденца испред врата липа по цео дан нуди сенку у којој сних многи слатки сан.

Урезак у њену кору љубавних речи број; у радости и тузи увек одлазих к њој.

Дуго сам корачао сам кроз дубоку ноћ, и моје очи склопи великог мрака моћ.

А гране јој шумљаху као зборећ све у шир: Дођи ми, пријатељу, овде ћеш наћи мир!

Хладни дуваху ветри шибалујући мој лик, шешир ми одлете с главе, ал' не чу се мој крик.

Сад је далеко место то, где проведох век: а стално чујем тај шум: овде је твој мир тек!

Бујица

Многе сузе из очију мојих падоше у снег; хладне, желе да попију мој бол са дна најдубљег.

Када трава никне млада, ветар благи дувне тек, и лед ће да пукне тада, и снег ће се стопит мек.

Снеже, ти знаш моје жеље; реци, куд иде твој ток? Следи моје сузе веље, понеће те мој вал дубок.

С њима иди преко града, кроз улице до сванућа; ту где плам ми сузе свлада, то је моје драге кућа.

На реци

Ти која с пуно склада шумљаше, бистра реко, како си сад сва тиха док одлазим далеко.

Тврда, опора кора крије те без блеска, хладну и непомичну у крвету од песка.

У твој плашту урезак оштрим каменом име

оне коју ја љубих, и час и дан с тиме.

Дан кад смо се срели, час када одох скршен, око имена и свег нацртао сам прстен.

Срце моје, у тој реци видиш ли слику своју? Да л' и она испод коре врије сва у неспокоју?

Поглед уназад

Какав жар испод мојих ногу, иако газим лед и снег! Хођаху колико могу све док не зађем за брег.

Посртах бежећ у страху из града, ал' се не зауставих; гавранови грудвама гађаху мој шешир са кућа свих.

Како друкчији би твој пријем, ти непостојаности граде! На твојим прозорима свијем чух славуја и ласте младе!

Липе округ бехараху, потоци бистри будише жељу, и, ах, два женска ока сјаху само за тебе, пријатељу!

Када се тога дана сетим и уназад погледат смем, да посрћући, тешећ се тим, пред њену кућу станем нем.

Злодух

До дубоких ових хриди један злодух довео ме: да ли се ту излаз види, не бринем се ја о томе.

Ја лутања волим дуга, сваки пут је чежња нова: наша радост, наша туга јесу игра злодухова.

Дуж сувога тог корита слазим мирно следећ коб – свака река мору хита, свака патња у свој гроб.

још од времена (као и пре тога)

када смо се виђали као чланови књижевног клуба „Дис“ у Студентском дому, на Новом Београду који, тада (можда и данас) беше највећи

на Балкану, а и шире.

Мој, Сире!

Дошли су глумци! На (јавној) сцени, главне улоге преузели (су) једноумци...

Друго, пак, овде, ново скоро ничево.

Само се брже стари, чешће умире, нагло и много сиромаша.

А тамо?!

Јави на време, да знамо, можемо ли чему (бољем) да се (и кад) надамо.

Кажи држе ли се наши.

Има ли код вас прогнозе које (на лоше) не омаши.

Поводом десетогодишњице смрти Б. Петровића

Богдан Цувер

Окаснило писмо (фрагменти)

Браниславу Петровићу, Песнику

1.

И сада, као и вазда, с тугом, поновићу:

где си драги Браниславе Петровићу са твојим првим „Јесенописима“, које си читао далеке 1957. године, у „Дису“, књижевном клубу знаменитог Студен-града.

Потребно ми је да их поново чујем-нешто ми је отежало срцу.

Ни ти, верујем, као ни ја, нисмо могли ни да помислимо, еј да ће нам то бити последње виђење

када смо се нашли у „Малом Коларцу“, где смо седели, причали, попили покоју, а онда кренули низ Кнез Михаилову, Милена

и ја аутобусом за Зрењанин, а ти нас звао да идемо код тебе (становоа си близу) да ноћимо; причаћемо, вечерати, спавати; има где рекао си, сам си.

Пошто нисмо могли да остајемо, испратио си нас, уз причу, поздравили смо се...

и ми смо тада пошли, на север из калемегданског сутона, кроз дунавске магле, у влажне измаглице, панонијске, ниске потолинске.

(Пре но што смо се растали, у разговору, поред осталог,

подсетили смо се на мото који си дао за први број „Улазнице“, књижевног часописа, који је почео да излази у Зрењанину, 1967. године:

„МРТВИ НЕ МОГУ УНУТРА-ЖИВОТ ЈЕ УЛАЗНИЦА“..

којој ћу, после, бити и главни уредник)...

Тај сусрет био је, можда, баш, оних година када си водио часопис нови СРПСКИ КЊИЖЕВНИ ГЛАСНИК

или коју годину касније или раније...

Боже, и то је било давно.

Давним давно...

Сад је друго време. И други књижевно-културно „чимбенују“.

С нешто повише дресуре, без елементарне културе.

Бар да обележе твоју годишњицу смрти; ето, деценију.

2.

Збогом Брано Петровићу, звани „Пајсије“.

Под тим надимком увелико већ знан

ТЕМАТ: ГДЕ ЈЕ НЕСТАЛА КРИТИКА (СРПСКЕ) ПОЕЗИЈЕ

Наставак са 1. стране

Бојана Стојановић Пантовић

Деградација критичке свести

но драматичним тренуцима...Тешко да би неко изговорио одломак из романа на љубавном растанку или вечном испраћају најближих.

То нас одмах доводи до следећег питања које нужно из овог проистиче: ако је песничка емоција нешто што може да дели сваки човек, да ли је критичка реч такође нешто што поменути емоцију још више пробијава читаоцу, нешто што није дакле као у 19. веку било намењено писцу, већ публици хетерогеног укуса и тзв. компетенција. Чини се да је, и поред изванредних напора пре свега наших часописа, али и појединих медијских пункова (свима познате емисије на телевизији и радију, и тек понека рубрика у дневним новинама) да одржи, па чак и унапреди критику поезије сходно другачијим генерацијским и осталим мерилима савремености, преовладала нека врста духовне инерције и белешкарења. Како је то суморно констатовао Растко Петровић још тридесетих година прошлога века: „Без помоћи критике књига остаје, као што смо изложили, за човечанство незавршена. Она је незавршена чак и за писца књиге, који не види разлоге у даљем развоју такве мртворођене мисли. Што се тиче читалаца, природно је да они такву књигу нити примећују нити желе да примете. Ако књига није догађај кој делује на њин духовни и мисаони живот, читаоци имају пуно право да се за њу не занимају“. Тако је писао Растко, слично Исидору, о потреби да критичар буде нека врста коаутора текста, или када је о поезији реч, неко ко је готово песников дублер. Али, данас, у ери медијских притисака и жанровских преференција, комерцијализације и отвореног укидања естетске димензије песничства у правцу профанације (о распаду и смрти естетике одавно се говори, а чини се да она нужно највише погађа управо поезију), овакве речи делују помало утопијски. Критика унеколико јесте већ изгубила свој дигнитет сводећи се на пријатељско охрабрывање, анимозитете, симпатије и антипатије, неутрална (стиснутих зуба) описивања тзв. песничких поступака, хвалења или куђења верификаторских умећа, националних и иних заслуга...Критика мисаоности, значења и значаја онога што се ствара – на чему је инсистирао Растко, а касније и Зоран Мишић, Миодраг Павловић и многи други – свакако задржу у неку врсту епохалног уравниловке: од сваког понешто мајушно добро...док се рутинско, конвенционално и већ виђено подразумева и самим тим прећуткује. Да не говоримо о несавладивој количини редунданце, дакле оног што поезија уопште није.

Но, то нас не оправдава да превасходно критичарима рођеним између 1970. и 1985. године не поставимо у овом темату следеће тезе за размисање, које ће бити обликоване у засебним ауторским текстовима:

- одсуство критике поезије у дневним листовима и медијима последњих година и њихово присуство у часописима и електронској форми, као и могући разлози за то, што се односи и на:

- конвенционалне промоције књига, уместо стручних дебата, трибина и разговора;

- уређивачке политике дневних листова, профиле уредника тзв. рубрика за културу и Културне додатке;

- страначки, политички и идеолошки утицај на поезију, књижевни живот и критику;

- котерије/групације које нису естетичко-поетичког типа, већ интересног, приватног, политичког, финансијског.

- друштвени контекст и политика издавачких кућа, општа маргинализација културе и књижевности као уметности, комерцијални аспекти поезије и критике/тумачења;

- однос према традицији (националној, интернационалној);

- однос према претходним критичарским генерацијама и онима који су још на сцени: шта је у њој продуктивно, а шта недостаје? У том смислу се појављује и својеврсно питање песничких, али и критичарских епигона, наставака, промотера...

- питање тзв. врховног критичког ауторитета: да ли га има, да ли је уопште потребан (уочава се изванредан „жал“ за Скерлићем);

- врсте и типови актуелне књижевне критике;

- однос научне и дневне књижевне критике о поезији и питање њеног језика, функције и комуникативности;

- проблем „хвалидбеног клишеа“ и радикално негативне критике инспирисане идеолошким и личним мотивима, недостатак аналитичко-синтетичке критике која књигу посматра у ширем контексту ауторовог дела, уз познавање дијахронije;

- страх од реакције самих песника;

- аксиолошка димензија савремене књижевне критике поезије и у вези с тим однос према књижевним наградама. (познато је да засада постоји само награда „Милан Богдановић“ за критику објављену првенствено у штампама и електронским медијима).

На крају овог уводног размисања остаје питање коме је критика поезије данас и овде уопште потребна? Многи лаички читаоци сматрају да критика може само да их „заведе“, а не да им открије оне аспекте о којима су писали Исидору и Растко, па се самосвесно уздају пре свега у свој властити суд. Како се данас уопште, у безобличној маси информација које намеће популарна култура може издићи критика поезије, као и критика уопште, до оног старинског идеала стручне рационализације и аналитичке страсти свеукупних привлачних сила, задовољства у читању, али и писању које у нама изнова покреће та примаљна и нужна потреба да посегнемо за речју песника?

Дубока економска, политичка и морална криза у којој се српско друштво лагодно башкари већ више деценија (позивајући се на олако схваћено упозорење Арчибалда Рајса, усудујем се рећи: најмање једно столеће!) довела је до деградације критичке свести с једне и релативизације уметничких вредности с друге стране. Нигде, чини се, као код нас, нису плодно пло пронашли каријеризам, непотизам, „буразерологија“, ждановизам, јефтина идеолошко-кафанска нагваждања, примитивизам, конформизам, хивтинство, бескрупулозност моћника и кукавичлук поткупљених. Зашто је то тако, није једноставно одговорити. Чињеница је да смо народ који нема јасно дефинисане националне интересе нити културне приоритете, да је наше друштво премо сваке мере поларизовано, те да се – унутар (скупе по друштвену реалност) поделе на патриоте и пацифисте – формирају многе интересне групе, чији припадници лове у мутном, роварећи једни против других и заједно против неких трећих.

Ако вам се, драги малобројни читаоци ових редова, чини да сам мислила на политику, жао ми је: превасходно, мислила сам на књижевну сцену. Стога сматрам да је – једнако као што је неопходно направити увод у елаборацију једне сложене теме каква је ова о којој треба да испишем своје мишљење – нужно повући и паралелу између политичких околности као креатора лоших прилика у друштву и уметности с једне стране, и самих културних активности с друге стране. Сматрам да сама поезија није у специфичнијем положају него, рецимо, проза или драма. Чак напротив, ако постоји жанр који преживљава потпуно одсуство моћи, онда је то прича, и о томе говори *Кратка историја преоблића* Т. Брајовића, књига која објашњава владавину културног фокализма, како гледе прозне маглофилије, тако и по питању „горопадне друштвене стварности“ која вазада фаворизује крупне, историјски релевантне теме чинећи при том све остале мање пречим у поређењу с њима. Може ли се, у том и таквом распореду снага, једна љубавна песма, или – зашто не – циклус рефлексивних песама, такмичити с историјским романом? Или је на мегдан достојна да изађе само патриотска лирика?

Затвара ли се поезија у себе? (заокружити тачан одговор или одговоре):

1) не, јер је већ затворена, јер песник одавно није Молијер на двору Луја XIV;

2) да, јер песник, упркос демоцираности таквог чина, и даље пише оде које господари немају времена нити да читају, нити да плате.

И ко је крив за свеопшту кризу поезије, па самим тим и књижевне критике? Песници, критичари, књижевно тржиште, издавачи, општинари који желе да путем књижевних награда афирмишу свој регион или своју политичку опцију, или пак неко *ш-ти*, тј. *ш-тију*?

Учимо ли негде како се пише књижевна критика а како тзв. *пијар* текст? Не, зато и пишемо оде и хвалоспеве, нарочито ако смо уредници издавачких кућа које су објавиле књиге о којима говоримо. У том случају, будимо само то – уредници, а не критичари који ће исти текст продати за пар хиљада динара уредништву књижевног часописа! Или чекамо, можда, да нам иста издавачка кућа чије издање промовише објави књигу, па, боже мој... А можда је све то људски, или барем, *љуцки у Србији*?

Не бих да упирам прстом у друштвене штеточине. Ипак, многи од нас повинују се њиховим критеријумима, интересним, дакако. Ко од нас не би волео да за репрезентативну издавачку кућу приреди омиљеног писца, да узме *мастан* хонорар и успут евентуално учини понеку услугу наручиоцу? Разуме се, он је свестан да тим чином ставља свој потпис креирању једне књижевне историје која можда и није оно што би он евентуално прокламовао, за шта би ставио руку у ватру. Али питање је следеће: колико би нас одбило да то уради?

Критичаре поезије (иако нема много оних који се искључиво баве тиме, много нас је више *сваштара*) видим понајпре као групу бивших занесенака, да нас занатлија, који се одају рутини, па се најпре информишу о биографији писца, прегледају листу његових награда и виде ко је од угледних колега писао о њему, и како, разуме се (на сву срећу, мало је оних који о прослављеним писцима пишу негативне приказе). Чини ми се – или се можда боље сналазим у прози па отуда тај осећај – да нема погоднијег тла за лов у мутном од поезије јер критеријуми за вредновање нису последњих деценија, услед испуњења Миљковићевог пророчанства – које се, како на поезију, односи и на критику исте – тако јасни. Нас који користимо теоријске термине, бележимо стилске фигуре, риму, ритам, мелодичност и др., често прозивају да се размећемо школским знањем. Ипак, када препознам леп песнички троп, када нађем реминисценцију на неког домаћег или страног писца или ону фини, каткад невидљиву прећу што се испреда између два песника, када читам поезију која реферира себе саму, ја могу лакше да заузем став, па и да судим објективно. Још велики Стерија у полемичком тексту упућеном свом доцније великом пријатељу К. Поповићу Камерашу предлаже (једнако као и Вук, али с том разликом што је Стерија читао све писце које је на списак метнуо) класике који се обавезно морају прочитати. На крају Стерија пише: „Ово све који је учинио, и који притом казати може: ја имам непокварено срце и бистар разум, тај слободно може о свакој књизи суд изрећи, и ја му први поклон до земље одајем.“

Скоро смо два века далеко и од Стерије и од његових вечних речи. Један мој колега недавно је дао интервју под називом *Озбиљна критика је поражена*. Да, али зато је управо неопходно да критичком приступу предстоји детаљна струч-

Драгана Белеслијин

на анализа песме (само, ми у изобилју правих стручњака за тумачење поезије баш и немамо), а суд је нешто што треба да дође касније, да се наметне временом. Све би се то дало извести када не би било изазова у виду књижевних награда, кандидатура за чланство у угледним организацијама, тежње за материјалном сигурношћу, а потом и спознаје теолошке неизвесности и моралне индиферентности нашег друштва.

Не чуди ме што песничка књига није вест дана. Она је то одавно престала бити. Богу хвала, поете не испуњавају насловне стране магазина и дневних новина сензацијама, лажним обећањима, несудивим политичким изјавама. Њихови сукوبي, ма колико скандалозни били и ма колико их политичке прилике производиле, остају само приватни спорови које шири заједница не памти. Правих полемика готово и да нема. О књигама поезије у тиражним листовима пише се мало и нерадо, а песнички прилози и критички осврти на поједине песнике сел се на интернет, у етар. Све је више краткорочних, потрошљивих текстова, новинских текстића, критичарских отаљавња

Посебан феномен, по мом мишљењу, чине млади писци. Осећају своју немоћ да утичу на креирање културне политике (назив који су њихови очеви довели до оксиморона) у овој земљи, групују се попут модерниста, заједнички наступају, праве зборнике, сами себе промовишу. Поред тога што мислим да је то добро за њих саме, јер писац данас, да би успео, мора добрим делом имати менаџера или бити сопствени заступник – нисам сигурна да ли је то добро за ширу књижевну заједницу. Постоје, такође, интересне групе, „секте“, поједини издавачи који настоје да око себе увек држе исте ауторе и исте критичаре – своје људе, да не кажем – своје вернике. Добро је, међутим, заједничко иступање – било оно генерацијско, родно, или, што је најбоље – поетичко. Добро је да имамо и награде које се додељују младим писцима, па награде намењене женама јер оне често не конкуришу равноправно са мушкарцима. С друге стране, ствара се један вид позитивне дискриминације и при таквој подели улога дебији крај извлаче управо – списатеље.

Питање вредновања и критерија

Можда је излишно понављати да се општи ниво писмености и интересовања за културу изразито спустио. С друге стране, постало је савим прихватљиво и изразити свој презир према свему ономе што не разумемо и што превазилази наше имажинативне и интелектуалне способности. Уколико би критика поезије у дневној штампи и медијима требало да посредује између песничког гласа и оних који за поезију начелно нису заинтересовани, непрестано искрсава питање у каквом би то облику она још могла да се јавља. У облику полуколумене у којој би извесна „популарна“ особа набављала неколико имена и њихових стихова? Јер озбиљан критичар на тако мало простора а са сведеним речником који му се препоручује баш и нема шта да каже, а да критике различитих књига не зазвуче врло слично. Ретко је и озбиљно, истраживачко новинарство, а не критика која није пригодна и услужна. Сведочи смо тога да и филм и позориште, па чак и музика добијају више пажње у штампи него висока књижевност. Књижевност није сензација, књижевне вечери нису догађаји на којима је престижно бити виђен, а мора се и прочитати књига да би се о догађају реферисало. Има још таквих који ће се потрудити, али углавном су негде потиснути, вероватно као спори и неприлагођени.

Соња Веселиновић

Кад је реч о љубави према брзини и ефикасности, има је и међу самим песницима. Због тога они често желе да убрзају неминовно спор и сложен процес рецепције и критичког вредновања дела разноразним договорима и лобирањима, или, једноставно, тиме да надоместе недостатак талента, како би се што брже афирмисали, добили награде, објављивали даље. У нашој често пасивној средини, ако неко објави довољан број збирки и добије неколико награда, не преиспитује се више вредност његовог дела, него му се по аутоматизму дају и оне значајније награде када напуни довољно година. Отуда и удруживања и котерије, па и сукобљавања, истинска и хињена. Јер, у данашње време (а и не само данашње), свака реклама је реклама. И афирмисани песници, али и они млади, на сваки начин настоје да објављују што чешће, вођени општом хиперпродукцијом, а не квалитетом. Ако не објављујеш сваке године – нема те. Као да уопште није битно шта се међу корицама те књиге налази и да ли икакво искуство може да сазри, да ли се икаква дистанца према сопственом делу може направити за тако кратко вре-

ме да би се оно преиспитало пре но што оде у књижевну јавност. Одувек је јасно да они дружељубиви песници, који умеју да забаве и развеселе у већем друштву, чешће падају на памет критичарима када додељују награде. Иронична сам, дакако, али на нашој тако малој сцени, на којој се сви мање-више познају, ипак се неће

често подржавати квалитет само ради квалитета.

Дакле, ретки су они песници који су спремни да се посвете једној књизи. Да кажу себи: сада ћу да напишем своју најбољу књигу, па макар више ништа не написао/ла. Да дам све што имам, јер је то дело мене оваквог какав сам у овом периоду. А ако научим још нешто, ако искусиш још нешто, писаћу опет. Ја бих лично, иако сам критику на неко време оставила по страни зарад академских обавеза, увек писала о таквој књизи. Она би ми нешто рекла и ја бих то морала да пренесем. Недомишљеном, несвареном, безобличном, које као да је повукло кафански мирис, нити верујем нити се препуштам. Отуда неминовно питање вредновања и критерија. Супротно веровањима појединаца, не може баш све да прође. Можете да га протурите, али тешко да ћете ишта од тога имати. То се најбоље види по котеријама у којима се аутори скупе на гомили, па рачунају да ће тако лакше да се прогурају. Они на крајевима, најмање амбициозни, први ће отпасти, јер ће врата бити преуска за све, али ће их притом они који себе виде као вође, искористити да би се сами афирмисали. Све то, на дужи стазе, делује крајње маркетиншки прорачуно. Али, опет, проблеми које би на тај начин хтели да заобију, увек наново искрсавају.

Нарочито међу најмлађим песницима осећа се велико лутање, осцилирање између врло различитих поетичких модела – који

собом носе и одређени систем вредности и поглед на свет, чега они, изгледа, нису свесни – који су преузети механички, накалемљени, а не трагалачки усвојени и суштински схваћени. Много је песника, доста је и песника-критичара, мало чита-лаца међу њима. С таквом несигурношћу и неукоорењеношћу у сопственој песничкој речи, они су неспремни и критички да просуде своје колеге песнике, као и да уоче особености њиховог песничког света и језика. Или одсуство истих. Ја се увек радујем афирмацији поезије, али то не значи, демократично, да поезију треба да пишу сви. Дакле, увек се враћамо критици, којим год путем да кренемо. Она је нарочито неопходна ако мањка самокритике. Ако доминирају крајње афирмативна и радикално негативна критика, то не значи да се не пишу добре критике, пре свега у књижевним часописима, где аутор критике очекује уже и стручније читалаштво. Место и вредност дате књиге морају се сагледати у ширем контексту песничког опуса, актуелних поетичких стремљења, националне и светске књижевности. Не мора све то бити експлицитно у приказу, али мора бити присутно при формирању критеријума књижевног критичара. Мора бити да су ти критеријуми протеклих година све више бledели под притисцима самих песника,

Наставак на 6. страни

ТЕМАТ: ГДЕ ЈЕ НЕСТАЛА КРИТИКА (СРПСКЕ) ПОЕЗИЈЕ

Дланови преко окулара

Горан Коруновић

И аполитичне убијају, зар не?

Чедомир Љубишић

Пре било које констатације о критичкој рецепцији актуелне српске поезије, неопходно је већ на почетку казати да било који став о наведеној теми тренутно не може ништа уочљивије да промени. Није реч о песимизму, већ о томе да је сцена савремене критике и поезије одређена неретким несаслагасем између јавне речи и критичарске праксе, тј. врло често се у неформалним разговорима, у спорадичним „изливима искренности“ на књижевним вечерима, могу чути схватања критичког вредновања која, заправо, немају стварно отелотворење у текстовима управо оних који те ставове наизглед бескомпромисно износе. Стога донекле остаје отуђена оштрица управо тежњи за стварном и неповратном променом нашег критичарског искуства, будући да смелије процене естетске вредности донекле бивају развођене некомплементарношћу неформалних ставова који прожимају књижевну заједницу, и њихове дискурзивне артикулације.

Није само у томе проблем. Можда је најупутније поћи од констатације да књижевна критика актуелне поезије изразитије поткрепљује представу о савременом човеку као *бићу конзумације*, а не као *бићу тумачења и размивања*. Наравно, чини се у први мах да просуђивања естетских домета песничких књига немају никакве везе са донкихотовском борбом против лоше бестселер литературе; ипак, и индиферентно-дескриптивни описи актуелне песничке продукције, и неаргументоване апотеозе, и помириљав став по ком је сасвим довољно да сви заједно уживамо у општем добру Поезије, те да ће се временом, спонтано, „жито“ одвојити од „кукоља“ – све то заправо и поље песничког стваралаштва, и само вредновање, испоставља као раван у којој се рецепијент потврђује искључиво као *уживалац*, не као и фигура којој је иманентно разумевање и (пре)вредновање себе и света. Читалачко уживање је, наравно, важно и пожељно, али његова „диктатура“ задовољство у тексту претвара у помириљав став према месту поезије у ширем пољу егзистенције, мимо приватности (читања).

Тиме се умањује релеванција поезије и критике при (ре)конституисању културних кодова којима смо прожети, те се изданим критичарским понављањем познатих фраза („поезија је најбитнији део савремене српске књижевности“) заправо формира аура безазлности и око слабих песничких књига, и око промашених остварења већ афирмисаних песника, и око анахроних стилова и сензибилитета, и око збирки млађе генерације које се јавно прихватају без тананијег читања и вредновања, уз коначну консеквенцу – одустајања од темељних херменеутичких полазишта, од поимања потребе за разумевањем (литературе, субјекта, света) као базичних основа наше природе.

Наравно, циљ није утемељење некакве идеологије која би коначно објашњавала човека и књижевност, већ подсећање на то колико се губи одсуством критике засноване на тумачењу, на анализи лишеној мистифи-

Наставак са 5. стране

уредника часописа и рубрика за културу, уредника издавачких кућа, политике, као и због довођења у питање вредности књижевних награда. У доба глобализације критеријуми су непотребан баласт. Сама поезија и не мора бити гурнута на маргину, али критичко мишљење очигледно мора. Поезију ће писати сви, али је зато нико неће читати. Солисистички, читаћемо сами себе.

Наравно, не мора бити тако. Овај пројекат то и показује.

И није потребно много, довољно је само помно читати. Читати изнова и изнова сопствени песнички текст пре него што га предамо другоме и добро размислити зашто га уопште објављујемо. И читати заинтересовано и страствено туђи текст, опкладити се на смисао, али и признати ако смо након читања остали нетакнути. Постоји још та жилава и корисна текстуална форма, заснована на аргументима из области књижевне теорије и историје, којом ћемо то изразити.

кација, читавања, прећуткивања, тенденциозних изобличења значења. Управо таква критика се упечатљиво уписује у хуманистички хоризонт вредности и достигнућа, важних за наше самоутемељење, али и изнова подложних преиспитивању. Извесно оправдање се најчешће тражи у недостатку простора у критичким текстовима, у немогућности да се у периодици, новинским, електронским медијима каже више од дескриптивног приступа. Такви изговори заправо не подразумевају изразитију кодификацију снагу књижевне критике по саму културу, и пренебрегавају могућност да се у неколико реченица, надовезивањем лапидарног, али сигурног суда на сублимиране интерпретативне лезионе, ипак изрази став о издвојеној збирци.

Заиста, књижевна критика поседује значајну улогу у профилисању аксиолошких лествица саме културе, и на релеванцији добија управо у срединама као што је наша, где постоје остварења која могу искорачити на међународну ризину, али где је такође неопходно артикулисати тананију вредносну скалу, не би ли се потиснули паланачки критеријуми (пре)расподеле успешности песничких дела. И не само због тога – у време када наша култура трпи раслојавања погодно биполарном идеолошком моделу, разапетом између самозваних чувара аутентичности српске културе и мондијалистички профилисаних просуђивања идеолошке подобности књижевних текстова, неопходном се указује критика која би очувала, пре свега, *тон пристojности*, без лажне куртоазје, критика која би, заправо, аргументованим говором лишеним острашћености и унапред задатих идеолошких предзнака, истанчано сведочила о стварним дометима песничких дела.

Све то не подразумева *неутралност* на политичком плану, напротив – управо независна књижевна критика представља ангажман хуманистичко-демитификаторског профила, неопходан нашој култури у којој многи још увек верују да постоји некакав једнообразан идеолошки „свети грал“ подобно ком би требало установити доминантни културни модалитет. Чак и ако критичар/критичарка јавним деловањем недвосмислено подржавају извесну политичку опцију (то не би требало сматрати превеликим грехом, већ се надати враћању достојанства те врсте ангажмана), на плану тумачења и вредновања актуелне песничке/књижевне продукције они су позвани да остану дистанцирани од идеолошког назора, и препуштени превасходно *вољи за разумевање*, скопчаном са намером вредносне процене.

Поменута идеолошка раслојавања условљавају и устоличања критичарских ауторитета у групацијама истомишљеника, уз негирање аналитичких домета идеолошки удаљених интерпретатора. Ипак, из перспективе измештене из сугерисаних читалачких заједница, лако се може уочити да и у круговима Друге Србије, и међу „национално самосвесним“ интелектуалцима, и међу проучаваоцима књижевности лишених политичких амбиција, постоји (невелики број) компетентних тумача литературе/поезије који, и поред повремених компромиса, или пак верности идеолошком језгру, ипак настоје да пруже аргументоване критичке текстове.

Ауторитети се, свакако, временом могу заснивати, при чему то не искључује могућност неадекватног одношења самог критичара према одговорности коју му таква позиција може донети, и само урушавање релевантности његовог суда као коначне последице. Таква издвојена инстанца у пољу књижевне критике данас свакако не подразумева вредносне процене безусловног важења, већ пре самоуверену и доследно изведену аргументацију, неподложност ванлитерарним интересима, аналитичку самосвест о улози књижевне критике у усложњавању хуманистич-

ког хоризонта искуства и мишљења, и прихватаљивост преиспитивања сопствених ставова од других учесника у културном животу.

Иако није неоправдано наслутити да овде наведени ставови нису страни многим који партиципирају на актуелној песничкој сцени, ипак: невелике размере наше средине, густа премреженост односа и међусобних упућености, спутавају непосреднији и полемичнији критички говор. Другим речима, наша песничка продукција израста у контексту који није без паланачких обриса, и у ком неписана, дискурзивно још увек непрецизирана својства интерперсоналних односа изразитије постулирају постојећи симболички поредак од поменуте идеолошке биполарности, неретко откривајући да интеракција међу неистомишљеницима може бити интензивна и поред начелних, јавних неслагања, и обрнуто – идеолошки блиски аутори/критичари могу рефлектовати немогућност међусобног слагања.

Осим тога, у нашој култури већ дуже време постоји *инертно вредновање песничких књига* – домети слабијих (нових) остварења реномираних аутора срањавају се са претходним збиркама, квалитетна песничка дела оних који су незаслужено добили недовољну подршку критике праћена су фразама које их устаљују у таквој (аутсајдерској) позицији, успешност литрских књига се процењује подобно броју награда и пропратних текстова, збирке новог таласа подлежу иницијацији међу афирмисана имена само уколико не релативизују и не реорганизују устаљени поредак ствари и доминантне погледе на свет и литературу.

Посебна одговорност стога припада новопристижућој критичкој и песничкој генерацији, будући да је у њој већ видљива свест о наведеним питањима, али и незанемарљива склоност, у више случајева, прилагођавања постојећем симболичком поретку зарад безболнијег укључивања у доминантне токове. Наравно, нема у томе ничега што није виђано раније, те се овим редовима не позива на некакав превратнички заокрет, већ само на *нужност уклањања дланова са критичких окулара*, на неопходност остваривања динамичнијих и, рекли бисмо, поштенијих услова егзистирања на књижевно/песничкој сцени. Узмемо ли у обзир и то да је критичко бављење песничким стваралаштвом најчешће својеврсно задирање у важну сферу живота многих људи (одбрана речима да у критици „нема ничег личног“ неретко мимоилази једноставну чињеницу снажне везаности стваралаца за своја дела) – остаје отворено питање да ли ће се у нашој култури стабилније оформити дух превредновања, подржан продорним интерпретативним увидом (уз поштовање личности аутора). Чини се да су, бар за сада, прсти преко критичког окулара лагано размакнути.

Задатак књижевне критике јесте да превазиђе двојност и схвати да је психолошки израз постао слика и да уметничка визија изражава његов начин осећања. Наука о уметничкој визији морала би, дакле, да буде скуп уопштавања извучених из посматрања линија, боја и стихова које употребљавају уметници. У једном уметничком делу линије, боје и стих су уметност уколико су прожети индивидуалним осећањем уметника. Али када се упоређују различите поетике две поетске личности, оне се издвајају из оног сензибилног акцента који их чини уметношћу. Шта остаје? Физички симбол једне стварности састављене истовремено од духа и тела као свака стварност. И баш зато што је стих симбол, чак и када се издвоји из уметничког дела у коме је остварен прати га, независно од свести или намере песника, мноштво историјских веза. Пре него физичка материја, песма је манифестација укуса, веза између једног индивидуалног остварења и традиције.

Одсуство критике поезије у дневним листовима и медијима, са једне стране и њихово присуство у часописима у електронској форми, са друге стране огледа се у (најмање) два разлога. Први је садржан у недостатку жеље да се уредници, новинари, књижевни критичари посвете уметничкој визији као најљепшем руку поезије. Последница тога може бити уређивачка политика новинских рубрика за културу али и предрасуда да је поезија потрошена роба, слабо конзумирана, мале или никакве тржишне вредности. Управо у томе и јесте проблем. У дивљем балканском капитализму каквог данас имамо све је роба (што га и битно не разликује од условно речено, напреднијег капитализма) па самим тим и поезија, што никако не може и не сме бити јер никада није ни била ништа друго него поштомат највиших духовних вредности једног народа. Евидентно појачано присуство књижевне критике у електронским медијима је други разлог, а исходниште налази у дозвању памети поштености и преданих књижевних критичара да се борба са ветрењачама не исплати.

Незаинтересованост новинских кућа за објављивање књижевне критике поезије лежи и у политичком диктату, различитим притисцима *одозго*, који, заправо, убијају аполитичну жагњав што песници јесу у суштини, па чак и онда када се дрзну да кажу да постоје и времена која су *вунена*. На жалост, таквих песника има све мање или их нема уопште, али песник, певао он заласку сунца, цвећу или дрвећу, мора да постоји јер је стваралац, јер није део репродуктивне машине уметности, јер је, на крају крајева, божанство.

Промоције књига су доведене у стање ординарне глупости. Приређују се због хвалоспева пред публиком састављеном од родбине, пријатеља и *опсенера* који присуствују сваком таквом догађају да би од аутора узели књигу коју никада неће прочитати. На све стране севају неизанализирану похвалу на рачун песника коме је интелигенција увређена таквим начином представљања његовог дела због кога је *квариво* и провео безброј несаничних ноћи, одбио љубав, а прихватио патњу зарад укоричења својих снова. Има ли већ злочина него не поштovati снове других људи? Песник, по послању, а не по амбицији очекује озбиљно сагледавање његовог дела, спреман и на негативну али добронамерну критику која би му отворила очи и помогла му да буде још бољи.

Котирије које немају директне везе са књижевношћу, које не интересује ни естетика ни поетика, свакако, постоје и делују из дубоке сенке. Није то никакав нов производ наше стварности, али је, за разлику од прошлих времена, бруталнији, охолији, усмерен на финансијску добит кроз манипулацију и придобијање књижевне бурзезерије. Њих сигурно не може занимати песничка књига од десетак страна али могу им бити примамљиве некретнине или простори у здањима блиставе архитектуре у најстрожем центру *најружнијег града* на најљепшем могућем месту.

Издавачке куће, пре свега оне велике, као производ дивљег балканског капитализма ставиле су поезију на маргину својих приоритета. Објављивање песничке књиге им се не исплати и не либе се да на својим веб сајтовима истакну да не примају на читање песничке рукописе. Песници зато налазе спас у мањим издавачким кућама где могу да објаве књигу чије штампање ће платити или сами или путем донација, и уместо новчаног хонорара добијају хонорар у књигама кога чини скоро читав тираж. Тај стравични круг се завршава у књижарама где песник

одлази да би понудио неколико својих књига на комисиону продају и бива одбијен са гнушањем.

У савременој српској поезији однос према традицији, како националној тако и интернационалној, произилази директно из политика владајућих гарнитура, а многе од њих су биле обременене и конкретно постављеним задацима у унижавању културних вредности. Не стоје ствари ништа боље и са оним делом политичког естаблишмента који наивно верује да је политика бауљања кроз маглу већи национални интерес од културе. Нећу рећи да је култура највиши национални интерес (а можда и јесте?), али господо политичари, који вам неки псеудо интелектуалци пришивају и етикету елите, да сте пажљиво читали српске песнике знали би много више и шта је нација и шта је интерес, и не би вам пало на памет да поверујете да сте елита.

Претходне генерације критичара биле су у већој предности од данашњих јер се поезија вредновала. У мрачним и диктаторским временима поезија се поштвала, објављивала и награђивала – хонорарима и становима, високом угледам у друштву, присутношћу у медијима, стварајући систем вредности који сада не постоји, и за којим лијемо крокодилске сузе. Двадесет и кукур година слушамо кукумавку о уништеном систему вредности и неуспостављању новог. Нови систем вредности је успостављен, видели ви то или не, али он је систем свега осим правих, културних, духовних и националних вредности на којима ће се родити неки *нови клинци*, неки нови Скерлићи, Џацићи, Михизи, Первићи, Јеремићи, Мирковићи, Кишови, Пекићи, Булатовићи, Капори и Андрићи. Поменуо сам само мртве јер нам живи требају што дуже, да би их мучили њиховим даром који нам поправља животе.

Актуелна књижевна критика више је информација него аналитички и предани увид у неко дело. Једна има за циљ да представи књигу на основу политичко – идеолошке блискости главних уредника или критичара са писцем или темом књиге, а друга је пријатељска. На тај начин писци из одређеног круга покушавају да надоместе пренебрегавања њиховог стваралаштва од стране неколицине књижевних ауторитета који чине мејнстрим српске књижевне сцене. Та друга врста књижевне критике носи собом једну крупну ману, а то је немогућност изласка из квалиднеог клишеа што онемогућава објективно сагледавање дела. Чак и најмање примедбе могу наићи на жестоку реакцију песника и, самим тим, нарушавање пријатељства. Негативне критике готово да и нема, а и када је има препознатљива је више као чин освете и непријатељства него као професионални уплив у књижевну материју у коме нема ништа личног и острашћеног.

Наравно, постоје књижевни критичари поезије који у песничким књигама, уз очевидно савесно и пожртвовано ишчитавање, проналазе бисере језика, стила, метафоре, поентуре и свеукупне поетике и представе их потенцијалним читаоцима. Но, чини ми се да они остају само звезде једне стране у књижевној периодици, далеко од великог светла позорнице на којој се вреднује труд и награђује умеће. Већина књига које такви књижевни критичари оцене као релевантне као да деле судбину њихових критичара. И оне остају далеко од признања и још даље од тога да постану општеприхваћене културне вредности.

О броју и додели књижевних награда у Србији је, последњих година, потрошено много речи и ниједна од њих није дошла ни ново откриће, ни рецепт како да се награде додељују поштено и најбољима. Уосталом, систем доделе књижевних награда одавно превазилази компетенције писаца, можемо нешто да препустимо и психијатрима.

Драган Колунџија

Млади платани у младом Булевару краља Александра

Листали млади платани у младом Булевару краља Александра

Са Црвеног Крста сваког јутра Идем на пијаци на Ђерам, Али не више само по храну -

Идем мојим зеленим стаблима Да под њима станем И останем.

Зелено, зелено, зелено, Што волим зелено!

Дозивам оно Што моју реч Не чује.

Путујем ономе Што мој лежај Не диже.

Пре поезије

Пре поезије нисмо Живели.

Из Затвореника у ружји (1957)

Треба умирити крв И преживети овај век.

Драган Колунџија са Десанком Максимовић

Корак на дугом путу

Песник

Твоја је муња.

Путник

Једна зора Привлачи Цео свет.

Песме из Нансија

Под гранатим кестеновима Нансија сазрети.

Непознат међу старим светом и љубавницима без глава.

Овде сам дошао из далека.

Каква чистина! Само светлост -

врата која воде у музеј.

Песма из музеја

Болесни Нанси, али о томе нећу ништа рећи.

Здраве у песму призивам.

На улици

Пропао је ко јутрос У дрвету које види кроз прозор Не осећа срећу;

Ко у мрви хлеба на столу не види цветно поље.

Богат у малом

Када сам напољу Београд ми недостаје само у заласку сунца -

а ти у њему у сваком одласку и доласку своје -

светлуцавом.

(Она ми недостаје)

У ноћи без звезда пишеш да си ме сањала.

А знаш ли да је сан без звезда -

заборављен сан.

(Сан без звезда)

Песма са Сене

Цвеће кад гледам, ах, као да у лето, гледам затворене цркве -

жене на париским и београдским улицама.

Међу заљубљеним издвојен цвет -

управо онакава какав пожелех!

Али, оне, оне на коју сам очи увек обраћао јутрос нема.

Видим нас на нашој Сави

Девојнице Сеном пролазе, миљенице чамаца;

и трговце, и њих видим.

Али, тебе, тебе, љубави коју прождирем, не видим.

Где си ти којом сам у сну прошле и сваке ноћи обузет?

Само да ми се однекуд помолиш За те бих свој живот дао.

Париз, 1975.

Поново млад

У Паризу после тринаест година Поново млад.

Није без среће број 13! Ниједан дан у теби, Паризу, није без среће.

Где год се у теби обрем, Ја сам бескрајно срећан Што сам жив.

Нема мојих париских ученика, А не желим их ни срести. Ми смо много патили, заједно.

Овде је мој син био дете, А ја као и данас -

Дубоко у годинама, Али млад.

Песници одлазе, али не старе.

Париз, 21. септембар 1990.

Песме из Грчке

Море је неупоредиво плавље и топлије, скупље када у њега уђеш моја жено.

И не зове се Егејско, него носи твоје име.

(Ти, море)

Мала, скромна, од само две гране шума на плажи.

Под њом спава моја жена.

(Љубавна шума)

Путници око мене. Са њима и моја жена. Расправљају шта се оно на Планини види? Да ли је ТВ торањ? Хтели би и мене у разговор. Као да ја видим оно што они виде. Као да сам ја у колима.

Ја у Грчкој видим само Богове.

(На екскурзији у Грчкој)

Сувишно не трпи песма. Као у љубави. Као у Грчкој.

(Само пламен)

Ноћ

Нестаје дан на Врачару, а с њим, љубави, и ми нестајемо -

радуј се још мало.

Београд на Врачару 22. новембар 2012. г.

Расламсано

Расламсано, смело, И одмах -

Улазили смо у живот И у поезију.

Нисмо имали времена Да будемо почетници.

Децом смо у Козари Ишли у јунаке Дечаком дошао У српску И југословенску Престоницу -

Гимназијалцем јуришао На Нолит И у Француску 7.

За неуспехе нисмо знали.

Београд, 28. новембра 2012.

О С В Е Т Љ А В А Њ А

Збирање српских трагова

Драгомир Дујмов: Будимпештом српски знамен; Задужбина Јакова Игњатовића и Српска народносна самоуправа у Ержебетварошу; Будимпешта, 2012.

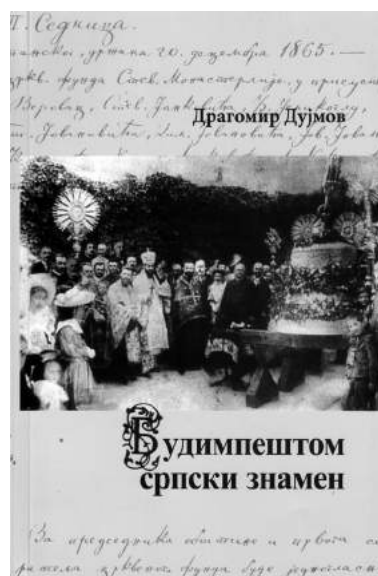
Прелиставањем/прочитавањем књиге „Будимпештом српски знамен“, у аутору овог дела Драгомиру Дујмову, песнику, прозном писцу, преводиоцу, документаристи, фелџонисти, врсно познаваоцу историје Срба и њихове баштине на тлу Мађарске, професору српског језика и књижевности у Српској школи „Никола Тесла“ на пештанском Тргу ружа, истовремено стичемо водича који нас на веома занимљив начин, рођачки питома, надасве зналачки, подједнако и друмом широм отвореним, али и затрављеним путевима (од) води не само кроз просторе да(в)нашње „будимске и пештанске вароши“, него и кроз времена давнопрошла и скорашња. Иначе, о Будиму и о Пешти, реч ли је о ширини и исцрпности информација, о свему што путника-намерника, као и читаоца/радозналца увек занима, знатно више налази се на страницама многих, такође зналачки уређених туристичких информатора, али у њима нема никак-

Давид Кеџман Дако

ве, а тек топле речи о, иначе, видљивим српским знамењима, као што је, примера ради, у средишту мађарске метрополе, у Вацкој улици, здање Ангелинеум, прво српско девојачко васпиталиште, задужбина богатог Србина и добротвора Лазара Дуњерског, из Сентомаша. Књигом новинско-књижевног, знатнијим делом и документарно-историјског, али и белетристичког карактера, тематски богатог и разноврсног/разуђеног садржаја, стижемо до мноштва сазнања како о здањима која су и те како битна за историју српске просвете и културе у целини, а не само на тлу Мађарске, тако и о мање знаним, али такође веома занимљивим информацијама/непознаницама из живота (најчешће из доба младости) српских писаца, просветитеља, научника, сликара, великана

који су ту рођени и читав живот делали, или су се школовањем/стицањем знања за живот и своју велику мисију, а на ползу рода свог српског, у овом европском велеграду припремали, ту започињали епохална открића, као Никола Тесла на почетку студија, стицали високо образовање, попут Велка Петровића, Јована Стерије Поповића, или су ту довршавали велика дела, као што се до догодило песнику, драмском писцу, преводиоцу, некадашњем пештанском и гимназијалцу и студенту права Лазу Костићу, који је последње строфе у лабудовој песми „Santa Maria della Salute“ исписао у старом Хотелу „Хунгарија“ почетком јуна 1909. године... О свему томе, али откривачка реч више од оног што је многим већ знано, на страницама управо ове књиге.

Ход Будимпештом као лавиринтом, а застаје се само тамо и тада где се по науку водича/казивача има шта српско препознати, или о нечем важном из српске повести дознати, подсетити на то кад су

и како овде подигнута велика и по историју Срба у целини и те како значајна здања српских, некад горостасних а данас, углавном, заборављених добротвора. Таква су и подсећање на дела српских писаца рођених на тлу данашње Мађарске (Видаковић, Витковић, Пачић, Игњатовић, Вујичић...), указивање на здања где су биле чувене будимске и пештанске кафане

у којима се током 17. и 18. века окупљала млада српска интелигенција. Драгоцене су такође информације писца Драгомира Дујмова, сада у улози публицисте, историчара-истраживача, о томе кад и како су у Будимпешти излазиле српске новине које су покретали Димитрије Дојин, Милан Петровић, Никола Марковић Ердељан, или Антоније Арнот, уредник „Српских новина“, а касније професор Лицеја у Крагујевцу, под презименом Арновљев, преводилац Цицерона и Сенеке, аутор је драме „Виргинија“...

Значајнија пажња посвећена је садржајима/незаборавцима из историје Српске православне цркве посредством слова о нашим видним и невидним (срушеним) храмовима. Показујући/откривајући видне и невидне, тек ту и тамо у неким књигама и списима словом постојане трагове у овом молитвеном здању православном, Драгомир Дујмов књигом „Будимпештом српски знамен“ обелодањује и мало знане појединости о српским сликарима, Стевану Тенецком, зачетнику барокних тенденција у српском сликарству и првом аутопортретисти у нас, о Лазару Милићу, Арсенију Теодоровићу, као и о Христорфору Жефаровићу. Сви су делом/знаменом и данас живи/присутни у Српској цркви пештанској.

Наставак на 8. страни

Наставак са 7. стране

Вашком улицом и ход до обижег Текелијанума и слово о великом задужбину, „високоблагородном Сави Поповићу Текелији од Визеша и Кевермеша“, као и о Матици српској, такође основаној под кровом овог, недавно обновљеног здања великог српског хуманисте. Томе предходи и занимљива прича и о Савином прадеди, Јовану Поповићу Текелији, капетану српске милиције који, а данас о томе мало нам је знано, у Араду подиже православни храм. Ту је и слово о оном што и данас у Будимпешти праве зналице подсећа на пештанске животне епизоде сликара и песника Ђуре Јакшића у атељеу код Марастонија, на песника и дипломату Јована Дучића, чијом заслугом је здање Амбасаде са погледом на Трг миленијума и данас српско. О сликару Петру Добровићу као доследном инацији и непомирљивом бунтовнику, или о Ђоки Дунђерском, том легендарном *пештанском урагану* који је горопадно, обесно, на сваки начин испољивао своју неукротиву нарав са упориштем, наравно, у баснословном иметку. О заборављеном српском песнику Јовану Пачићу, коњичком капетану, учеснику Наполеонових ратова, полиглоти... О данас многима незнатом Петру Аси Марковићу, судији, али, нек' се занавек зна, и великом мецени српских списатеља Стерије Поповића, Јоакима Вујића, Доситеја Обрадовића, једном од првих присталица/заговорника оснивања и деловања Матице српске, о човеку који је већи део своје за та времена богате библиотеке даровао Кнежевини Србији 1833. године. Или сазнања о данас мало нам знаном, неправично заборављеном Јосифу Миловићу, трговцу-књижду, потписнику оснивачког акта Матице српске, Србина под чијим окриљем су штампана дела Доситеја Обрадовића, Аврама Бранковића, Симе Милутиновића Сарајлије, Петра Соколовића, Јована Пачића, Владислава Чикоша, Јована Стерије Поповића... Миловић је, као велики поштовалац Вука Ст. Караџића, о свом трошку издавао „Даницу“ и таквом потпором значајно дигринео афирмацији Вукове реформе српског писма и језика. И не рече залуд Вук овим, Миловићевим, а и другим поводима који су у знаку љубави/подршке и од судбинског значаја за српски народ и његов свакојаки опстанак: „Ако свако уради онолико колико је кадар, неће народ никад пропасти.“

Књигом „Будимпештом српски знамен“ сабрани су одговори на многа питања, а изостану ли, бели-

ном хартије, или између редова, уместо давно избрисаних, или ветром „маџарцем“ давно разнетих трагова, могуће је да се посредством и ових касних а никад сувишних спознаја о њима, ослушне нечујни крик, или у срцу, да се попут леденице осети увод узвичника. Као што то, примера ради, бива при читању садржаја о нестанку српског гробља у Пешти на чијем се месту данас у небо дижу вишеспратнице. Ништењем српских трагова вечна упитност попут ових на које упућује Драгомир Дујмов: Где се, након премештања костију у заједничку гробницу на Керпешком гробљу, без новог обележја денуше многи гробови, међу њима и кости српских књижевника Јована Мушкатировића (1743-1809) и Милована Видаковића (1780-1841)? Где се крију трагови давно срушене српске Саборне цркве у Будиму? Или: Каква је и колико значајна улога у историји мађарске државе припада Јелени Српској, кћери великог жупана Уроша II, жени слепог угарског владара Беле II, која је задуго и битно одређивала судбину Угарске? Шта је то подстакло мађарског писца Кароља Оберника, пријатеља песника Петефи Шандора, који се мргодно на сваки помен његовог, по оцу српског порекла, да 1857. године напише драму о Ђурђу Бранковићу, а десетак година потом и мађарског композитора Ференца Еркла да напише оперу „Ђурађ Бранковић, деспот Србије“? Ко се то крије иза имена Кароља Гашпара, који је 20. јула 1590. године на мађарском језику објавио превод Светог писма? Бивамо при томе изненађени, истовремено и усхићени сазнањем из пера Драгомира Дујмова да је „реч о помађареном Србину, реформаторском пастору који се старином презивао Радичић, а и крштен је по православној обичају.“

И кад је већ реч о кобним последицама мађаризације, на страницама ове књиге, као и раније у понеким од његових књига приповедака, писац Драгомир Дујмов, уз све друго подсећа и на неке од највећих злотвора који су се одрекли српског рода и

свога крштеног имена и, заузимајући у своје време значајне позиције у војци, или у власти, починише велика зла. Председник маринетске Владе Краљевине Мађарске, Деме Стојан, рођен као Димитрије Стојаковић, у Вршцу, 1883. године. „Под тим именом је четири године ратовао као аустроугарски официр а после се и помађарио. Током Другог светског рата био је најпре министар иностраних послова, потом и премијер Мађарске. Осуђен је на смрт и стрељан. По

часни члан Матице српске, управник Текелијанума, доктор филозофије, медицине и хирургије, Дарвин познаник... Дезертирао из српства, јер је одбијен на конкурс за професора на катедри за природне науке у Београду, када је на то место примљен Јосиф Панчић...“

С великим поштовањем је на страницама ове књиге изаткана и прича о браћи Вујићима, Тихомиру, високообразованом српском композитору чије дело и данас, деценијама после одласка у свет небесника (погинуо је у авионској несрећи), веома цењено у Мађарској, те о Стојану, песнику, преводиоцу, антологичару, значајном истраживачу и чувару српске духовне баштине на тлу Мађарске, аутору многих студија о српским, али и о мађарским књижевницима, човеку-мосту између мађарског и српског народа...

Обимом невелика књига, али тематском разноликошћу, богатим садржајем, мноштвом информација, међу којима је подоста и таквих које би будуће истраживаче могле да изазову на нове подухвате, дело „Будимпештом српски знамен“ Драгомира Дујмова доиста заслужује реч добродошлице. Остварена је пажљивим и строжим избором из богате ризнице ауторовог ванредно широког (са)знања о Србима кроз векове на тлу Мађарске, у њеном средишту, тамо где се збило много тога кључног, од судбинског значаја за српску државу, историју српског рода, посебно када је реч о образовању, науци, медицини, култури, књижевности, новинарству, књижаству... О свему понешто а што је доиста вредно незаборавно. И што је, као и сваки сродан знамен, не само поуздан знак вековне утемељености Срба на тлу једне земље који и данас рођењем осећају својом, него и као оријентир при погледу у сваком правцу и у сваком, а тек у времену несигурном. Поглед у време давнопрошло, из којег и сад имамо шта да научимо, као и у време будуће, где нас чекају многе заседе, узбрдице и низбрдице а лакше ћемо, као народ, да их савладамо и усправни из невоља да изходимо уколико се и споменом/освртлом на непролазно имамо о шта у својој повести ослонити, узором огледнути, поразом упозорити и у памет се, конечно, дозвати. Јер, као је са срећом, тад никад није касно, а кад је за невољу, увек је прерано.

Драгомир Дујмов и Д. Кеџман Дако

злу чувени а такође помађарени Срби на које овом књигом, дакако, с разлогом и с мером подсећа Дујмов, би и велики мађарски националиста-србомрзац Саво Вуковић, министар правде у Угарској 1849. године, те Петар Чарнојевић, који је се „прославио“ крвавим походом на српске устанике у Банату 1848. године. У исто време, на страни Коштут Лајоша нашао се, нимало случајно, и Јанош (крштено Јован) Дамјанић, заклето србомрзац и осведочени зликовац у време велике буне 1848. Њему је, да и овај апсурд не буде заборављен, 15. марта 2011. године, у Ади (Војводина), уз велику помпу, праћену залудним негодовањем тамошњих Срба, откривен споменик. Из сасвим других разлога помађарио се и католичанству приклонио Теодор Магро, својевремено по-

Момчило Стојковић - песников биографија Домети језика и говора

Момчило Стојковић је редовни професор на Филозофском факултету у Нишу, на коме предаје социологију морала, и друге социолошке науке. Написао је и низ књига из тих области. Био је и декан тог факултета. А обављао је и друге послове у овом граду кроз који су пролазиле и још увек пролазе разни путници са свакаким својим намерама и сновима. И ја сам једном стигао у овај град. Али, овде је реч о песнику Момчилу Стојковићу, и одмах бих рекао да је то он у најпотпунијем смислу. Све друге његове активности, потичу из те изузетне издвојености његове, која је за њега можда пресуднија од његовог јавног живота. Ја сам склон управо томе.

Дуго је времена требало да се Момчило Стојковић одлучи да објави своје песме: -једном их је „нашао“, то је сигурно, то је најнеобичније што се деси, то њихово прво појављивање, а све друго што би се дешавало с њима, то штампане и све то друго, нешто је спољашње и техничко, Чини ми се да је то основни песнички кредо Момчила Стојковића, и на то бих желео да скренем пажњу, на то његово интимистичко схватање поезије. И то је разлог што се тешко одлучио да објави своје песме.

Конечно, у периоду од 2009. до 2012. појавиле су се његове изабране песме у пет збирки /*Господин Херц, Летње вече, Врховима прстију, Зоре кога ће да буде, Отићи из шездесетих*/. Ове изабране песме појавиле су се у издању „Студентског културног центра“ у Нишу. Треба рећи да много његових песама још увек није објављено. Надајмо се да ћемо и те песме добити у форми књиге, то би било њихово коначно појављивање пред читаоцима. Неке од ових песама објављене су на интернету, /претпостављам да је то урадио због тога што је тај „виртуелни папир“ сличнији оном који носи у себи, на коме он прво исписује своје песме.

Момчилу Стојковићу није стало до спољашње афирмације, премда је и то значајно. Њему је стало до унутрашње афирмације, то је тај тријумф песме у песнику. А с тим је онда и све друго, и то дочекивања унутрашње и та а/перцепција песме унутра /управо тако/ и све то што је са песмом, то је основно, то се може закључити и на основу његове поезије. Њему је стало, пре свега, до постојања песме и песама унутра, он би то назвао унутрашњи „стуб“ који нас држи, а то с нама има и своје спољашње домете. И уопште, то „друго“ објављивање поезије само се по себи подразумева, то је већ омогућено тим првим, -битно је то што се дешава унутра с песмом.

Друго, што се може рећи о Момчилу Стојковићу, то је једно његово уверење о нашој „постављености“ за поезију, то је наша „припремљеност“ за саму песму, за њено дешавање у нама, и за њено појављивање и дочекивање. То се, наравно, та постављеност, може узимати као диспозиција. Али код њега то је, опет, другачије. Он би рекао: „Песма се сама објави, или је нађемо, њу је већ при-

Лука Прошић

премилито недокучиво и трансцендентно, и онда се она сама довршава, то је то њено долажење и њено показивање, нешто се деси унутра, у нама, или у нечем другом, или у самој песми, и тада се песма заврши и објави. Ми имамо ту отвореност

Момчило Стојковић

за песму, то је та „спремљеност“ за те изненадности и чудности које нам се дешавају, и због њих се и постоји.“ А то можда и није претеривање. И зато смо, и постојимо зато, и то смо и најдаље, и као да нас нема. И зато је песма.

Можемо имати у виду и ово разјашњење, -ми између свега другог дочекујемо песму, -ми смо та претпоставка /то је то „најдаље“ и „најтање“ и само „постојање“/ и дочекујемо песме, и разликујемо их између свега другог, и свака нас исцрпљује, и истањује, то сигурно није празна реторика, већ је изведено на основу поетског искуства, и тога што се дешава с нама и песмом.

Момчило Стојковићу припада песницима који су посвећеници поезије, њему није стало до спољашњих аплауза, код њега је једно монашко духовно припадање томе унутрашњем, и то је та посвећеност, то савовање, то је то исихастичко савовање и постојање, а то и није ништа друго него чекање које дочекује то непознато које, опет, кад пристигне,

постаје то познато, које сви усвајају, и то је заиста изненађујуће и чудесно је. Наравно, то није тако да се све друге животне форме одстрањују, и одбацују због песме. Уз то друго имамо и песнички говор, тај изненађујући говор, и увек је изненађујући, и тад кад говори из себе, и о себи, насупрот свему другом, тешком и приметљивом и постојећем. Момчило Стојковић би рекао да су поетски говор и песма, да је то наша песничка биографија, то смо ми сами, наиме, ми највиши и најдубљи и ти тамни и најчистији, то смо ми као сама песма, и онда је та журба долажења и показивања, и онда тај говор који чујемо, и тај сигурни говор доноси то што је можда најчвршће у нама, и у томе истрајавамо, јер се сами у томе откривамо.

Овде би се могло рећи и ово, да се песма сама дограђује и завршава. Али је и ми дограђујемо, кад је једном нађемо, око песме се ради, и то је посао, -постоји, дакле, и та песничка делатност, то је то „довођење“ песме у позитивно „стање“, и у то свакодневно, и блиско, и с тим смо. Али се песмом то непознато и далеко не исцрпљује, то и преостаје, и с нама је, и то смо назвали то онтолошко, и то је опет тако, да нас то „свакодневно“ упућује на само онтолошко, то далеко и удаљено и неречено које се изриче и постоји безброј тих језичких модуса казивања и исказивања. У песми *Биће* у збирци „Зоре кога ће да буде“ као да се илуструје како се сагледава то свакодневно и онтолошко. Ево шта се каже у тој краткој песми: *Прво је било Ништа! хоћу да кажем/ Ништа је било прво/ било је једно једино/ рекох било је/ једно једино прво/ поносно на само себе/ преко сваке мере/ неизмерно у сваком погледу!*

Ово је опрезан, одмерен и кратак говор. М. Стојковић се определио за овакав говор о „бићу“. Можда је то зато што је биће неисказиво и зато је тај шкрти говор, -о биће се може и не говорити, може се и другачије говорити, и увек другачије и, наравно, у неком другом тренутку, и у некој другој помакнутости од тога најдаљег у то блиско. И у овом говору имамо ту загонетну снагу говора, то је неко „довијање“ у речима, и онда је ту са говором сва та лексика и та припремљеност, да се исказе то неисказиво. То се види и у овој песми.

Домети језика и говора су велики, можда највећи. А с тим је то усуђивање да се исказе и то неисказиво и то преостајуће, и то што је биће, и то је у говору, и то исказујемо. И говор је заиста моћан -зато и говоримо, и о себи, и о свему другом и у говору смо, а не у чулима, на домаку неисказивог, -само је говор достојан постојања и свега бивственог, и оно је у говору и језику. Ми смо негде са стране, или у ходу, или у сну, можемо бити и на тај начин, али имамо речи и говор, -то је тај наш логос и највиши „узлет“ и то расветљење, а с тим имамо и то наредно и долазеће, и то садашње и то примамо у говору, и све то друго, -тако се изграђујемо, то је наш посао.

Песме, које пише Момчило Стојковић могу се одредити и као тематизоване, оне описују неки лични догађај, или нешто што нам је блиско, неки предмет, или су о нечем што нам се одавно догодило, чија се локација може утврдити, и то је повод, или мотив песме. Али у његовим песмама, то што је доведено до песме, могло би се рећи да је доведено до себе, до своје /завршености, то смо ми најсажетији и најсуштинскији, и то је та унутрашња чистота, и чврстина, -једном се открије та унутра-

шња „форма“ тога што је у песми, тај „живи дух“ и „унутрашњост“, и то се не напушта, и то смо ми. У том смислу можемо се питати о чему заправо пише Момчило Стојковић? Које су то теме? Или тема? Које је то „средиште“ које нас окупља и држи? Шта је то што прикупља и најдаље и најближе и раније и касније и уопште држи у некој расветљености и будности и пробудности? Која је то „тема“? Ја не могу то тачно одредити. Можда је то неки „ледени тренутак“ живота, или тренутак смрти, или то непосредно „гледање“ живота и смрти? Или су ове песме израз наше жудње за нама самим, да се докучимо? Зашто јесмо? Или се у њима изражава сама наша двојност, то смо ми, али и свет с нама, то је то наше „самопосматрање“: и с тим си, с том удвојеношћу у највећој узбуђености, -сам си са собом, и иманентан си себи, и свуда си са собом, али си и далеко и отуда се гледа!

Ево једне песме М. Стојковића која се зове *Биографија песме*:

Исписујем у журби неколико насумичних речи исписујем их на полеђини неких већ записаних живота да сачувам од заборава и ништавила нешто што се никад није догодило.

Поред ове песме навео бих још једну, која има наслов *Преко рамена*

Нашли смо се на скајпу питала ме шта сада радим одговорио сам јој пишем нешто онако само за себе а ево као да је у мојој соби као да преко мога рамена покушава да види моју далеку прошлост у којој је неким чудом она из сасвим другог света пронашла ову своју песму.

Ми, наравно, настојимо да проникнемо у стихове једне и друге песме, то је неко наше кружење око њих, и настојање наше да их тумачимо и то „нагнуће“ и надање, да ћемо успети у томе. И предамо им се без икаквог опирања, једног тренутка им се предамо, и то је први услов да их примимо и да их разумемо. Али то разумевање неће бити потпуно, те песме никад нећемо моћи примити до краја, нити им се предати, ако се сами нисмо досегли, а то је други услов да „разумемо“ песме, дакле, ако сами нисмо досегли себе, ако се сами нисмо предали себи, и прожели собом и у томе најдаљем и најпрозирнијем и најближем непостојању. А то може да се деси да се досетнемо једног тренутка, некима се то деси, неки то доживе, то предавање себи, или једној свакодневној мисли, и онда смо крајњи и као да се никуда више не може. Ако би се првила антологија најчуднијих и најчудеснијих лирских песама, онда би сигурно у ту антологију морале ући и ове две песме Момчила Стојковића, оне су позив да се та антологија уради.

О Братићевом приповедању

Уз друго издање Дела Радослава Братића, Просвета / Филип Вишњић, Београд, 2012.

Пред нама су поново *Дела Радослава Братића* у осам књига, сада у издању београдских кућа „Просвета“ и „Филип Вишњић“. Први пут су штампана 2008. Поновљена издања су ретка и доказ су да су поједини писци радо читани. Када је реч о Радославу Братићу, читалачка радозналост не треба никога да чуди. Он је, како сам и приликом промоције првог издања устврдио (додуше оно што су и компетентни стручњаци већ рекли), приповедачки маг који опсенарски плете своје приповедне нити од болног дечачког искуства и чежњивих снова и те нити, у виду оваквих књига, додаје нама читаоцима да помоћу њих, попут Аријаднине, макар на кратко најемо спасоносни излаз из лавиринта свакодневних брига. Причом и приповедањем су невољни одвајкада блажили своје муке, сиромашни надокнађивали стварне несташнице и утољавали своју вечиту глад. Аутор каже: „Сиромаштво чини људе сањарима, пуним чежње“. То се најбоље види у Братићевој визији Херцеговаца у кршевитој Херцеговини, кад крај *огњишта*, срца куће, испредају опесивне приче, „а прича је - каже аутор - истинита док слушаца ужива у њој“, и то толико да и не осети како га прљи ватра крај које седе; и визији Херцеговаца у Војводини, колонијста у „туђим кућама“ без огњишта, где *прича* нема основних услова да се „прими“: „*све су им куће исте* - примећује наратор и пита се - *да ли су људи различити*“.

У Херцеговини свака је кућа посебна, од камена, стара, маховином обраста, право скровиште приповедачког блага. Срце такве куће је *огњиште*, с опразним котлом на веригама али пуним прича, хране од јеванђељских речи. Сетимо се: „У почетку бјеше ријеч, и ријеч бјеше од Бога и Бог бјеше ријеч“. Према томе, причање је еухаристија којом умешни приповедач, какав је наш Братић, причешћује гладне слушаоце у складу с Христовом поруком: „Једите, ово је тијело моје Новога завјета“. У овом случају ауторово „тијело“ је приповедачко искуство а „нови завјет“ *савез* са старим причама, с којим нове чине *приповедну традицију* карактеристичну за херцеговачки крај и његову историју. Зато свака херцеговачка кућа, по Братићу духовитом приповедачу, има своју индивидуалност, почев од посебности градићева, зидача, фолклорних обреда којим је учвршћивана, до традиције која се генерацијама одржавала и надограђивала. Свака је *увијана*, као маховином, у различите приповедне мотиве који својом старином сежу и у давно, паганско доба. Братић то, по традицији из које је изникао, „објашњава“ предањем о „змији чуваркући“. Она је хтонско, подземно, биће које лежи испод огњишта као „чувар“ приповедне традиције нарастајући са причама сваког новог нараштаја. Зато је свака „чуваркућа“, мада никад стварно виђена, различитог облика и различите дужине, као што су различите кућне, односно породичне, традиције. И зато *не* нема у кућама колонијста, где нема ни старинског огњишта, ни сиромашких верига: тамо се прекида једна традиција на коју се не прима туђа и нова. Кад земљаци одатле дођу у Херцеговину, обично за годишње одморе, „*труде се* - примећује наратор - *да заматну неке нове приче*, али се *оне још пред нама распетају*. *Не могу да издрже оштину камењара*“.

Зар наш Братић није слика и прилика старе херцеговачке куће обрасте маховином. Срце његово јесте оно огњиште из кога се развијају херцеговачке приче, уверићете се читањем ових књига, а крвоток који то срце напаја јесте она хтонска „чуваркућа“ која се испружила у ових осам књига на неколико хиљада страница и десетина километара исписаних редова. И још увек расте. Само што и Братић, као и куће његових колонијста, има „*пукотину испод прага*“ кроз коју савремена светлост продира у старо предање и митску змију чуваркућу *демитузује у смеиног* гмизавца: тиме некадашња приповедна чаролија постаје предмет и његовог доброћудног подсмеха. Сам Братић је поводом награде „Меша Селимовић“ рекао да је њему његова Херцеговина „*пејзаж* где може свеу да се наруга и горко подсмехне, да оно што му изгледа вечно обрне у пролазно и трошно а беду и сиромаштво да уздигне и узвиси“.

Његово *срце*, испуњено традицијом, воли да приповеда чаролије прошлости, а његова *глава*, она што је видела света и студирала, као оно светло „испод прага“, рационално демитузује свет приче и обрће вечно у пролазно и узвишено у ниско. У његовом делу то се препознаје у односу *изговорене приче* и пропратних *мисли* које ставља у заграде. На тај начин Братић приповедач успоставља *аутоцензуру*, неретко аутопародичног карактера. Ту двојност и сам наглашава када указује на себе приповедача којег је одредио „судбоносни прст“ и себе као оно што стално „пита“ и хвата приповедача у нелогичностима при грађењу *фабуле*, *ликова*, *пејзажа*, итд. Сам ће се на једном месту запитати: „Да ли то ја станајуем покрај свога тијела и свједочим против себе?“ На тој антитези *приповедач - запиткивач, традиционалиста - савремени козер*, Братић гради духовиту приповедачку релацију сличну Кочићевом комичној релацији између занесеног приповедача Симеуна Ђака и оног „*иза каце*“ што га из приповедачких заноса спушта на земљу, у скуп слушаца „*око казана*“ који је аналоган Братићевом огњишту. И Братићев приповедач једнако реагује на „*скривеног демистификатора* његове приче: „*ко си ти који то говориш? Покази се, изиђи из мрака*“.

3. Цело Братићево дело *Сумња у биографију* занимљиво је као расправа о поетичким питањима са-

Бранко Летић

временог, постмодерног приповедања. Реч је заправо о његовом поигравању класичним жанром и класичном поетиком. Чујмо аутокоментар: „*Колики увод има свака ствар, да не вјерујете! Живот се троши у припреми догађаја, а сам догађај као муња бљесне. И тад је све готово*“. Није тешко у овој аутопоетичкој „референци“ препознати имплицитну дефиницију, давно изречену, да је роман „*путовање до циља*“, а

Радослав Братић

не сам циљ - онај догађај који „*као муња бљесне*“. Важан је контекст приче, „*Шта су све изговорили око нас који ово причамо*, док смо испуштали прво: *Кмеее*“ Радни контекста аутор главног јунака често „*изгуби из вида*“; јер не треба пропустити мотиве захвалне за причу: „*Ричу краве и овце из воза*“, приповеда аутор о возу колонијста из Херцеговине у Војводину, а потом у загради додаје: „*не треба бјегати од таквих мотива, докле год дају млијека*“. А оном напоменом, „*који ово причамо*“, он сугерише сложеније, модерно приповедање: више наратора, више казивачких перспектива и њихових преплићаности. При томе се поиграва са поетичким ставовима: на пример, о композицији романескне *фабуле*, када у поодмаклој причи спомене жену од које се развила Кирилова лоза, он ће аутопародично да ускликне: „*ево тренутка када то успјешно објаснисмо*“.

Колико игнорише тзв. „*чврсту*“ биографску причу и како подсмешљиво кокетира са читаоцем, показује његово тобожње правдање због изневјерних очекивања и обећања да ће их ипак испунити: „*Мали, тј. јунак приче, расте - каже аутор - може и да бјежи. Ко је издржао до сада - а реч је о половини књиге - биће му лакше. Надаље, биће више описи и осјећања љубавних и свакојаких*“. Ти његови „*описи*“ и „*осјећања*“ нису занимљиви сами по себи, јер их и нема у класичном смислу, него по начину на који су одсутни, по начину на који преко њих успоставља „*дијалог*“ са читаоцима дела. Када је Кирило, лик у делу, „*описао кафану и бакарни турски ибрик из којег сипају црну кафу*, Обрен је одмах повикао: *Кад бисмо га имаши!*“ Онда следи опаска: „*Да је Кирило био иштур у опису, мање би Обрен патио*“. Писац тобоже брине о својим читаоцима: супротно класичним настојањима да код њих изазове што јача осећања, он их „*чува*“ од узбуђења: „*Тај сусрет, реч је о сусрету мајке и сина након дуго времена, тај сусрет*“, каже писац, „*најверно треба изоставити, јер је дирљив и неподношљиво њежан*“. А тек како испуњава обећање читаоцу да ће надаље у животу јунака бити „*свакојаке љубави*“. Кад убади неки еротски фрагмент, а има их, он ће с прикривеним подсмехом да се правда: „*они који то не воле - нека овај мотив прескоче*“.

Знано је да модерна проза нема *чврсту* причу јер се не развија на узрочно-последичном него на асоцијативном принципу. Зато ће током романа да израњају и поново понире поједини ликови и *фабулативни* мотиви. Час ће за свога јунака рећи „*мало га изгубисмо из вида*“, час ће му се опет вратити и рећи да је „*студент историје*“ и да „*то до сада није било важно да знате*“, нека „*стрини*“ у колонијстичком возу само је улетела у кадар питањем „*која је ово станица*“, а аутор ће саговорнику-читаоцу рећи „*да она овдје није ни важна, ионако ће убрзо да сиђе*“, а за неку бабу, о којој читаоци знају само то да из њене собе „*завија пас*“, рећи ће: „*тако смо богатији за један лик*“. Један лик, опет, олако је изгубио свој романескни значај: „*кад се окупао, први пут од када га памтимо више није лично на себе, као да је други човек*“. Аутор примећује, очигледно „*циљајући*“ на класични модел књижевног јунака: „*Много је, много је изгубљено од лика. Он, такав, готово да није ни потребан*“.

Цело завршно поглавље романа *Сумња у биографију*, под насловом „*Послије писања*“, мали је аутопоетички „*закључак*“ о испричаној биографији. Немогућа је класична прича данас, оправдава аутор свој поступак. „*Садашњост се грчевито судара са прошлошћу. Нема *цјеловитог догађаја**“. И „*ликови се распадају*“, или се тек њихови „*дјелићи хватају*“. „*Све се мијења* - каже аутор у последњој реченици - *видите и сами*“.

Леонид Латињин

Колико пропуштених дана и ноћи,
Колико нетакнутих снова и стаза,
Био сам ничији и остао ничији,
Био сам и остао сам.

Маше врана сненим крилом,
Снег на свету, светло на окну,
И ето, ја опет све о прошлом
Да би се живот сећао мене.

Сутра ће душа крикнути: „*Лови*“,
Баћиће на длан среће кључе -
Значи, и њој недостаје љубав,
Нежне бриге, светлост свеће.

Ја њој, заузврат, смрти кључе
Исто ћу на длан бацити: „*Држи*“.
Нежности светлост, пламен свеће,
Баћићу на длан с криком: „*Држи*“.

И док се ми разменимо тако,
Ево и краја дана и ноћи...
Иглице бора које су ничије,
Бедна сен, лагани дим...

1984.

Још једно непоимање,
Немилосрдно сасвим.
Још једно напомињање
О судњем дану,

Још једном шкрипа дрвета
По обескоженом бору,
Још једном, света дева,
О судњем дану.

И ја, у тишини убог трема,
У овдашњи поноћни час,
Падам на колена
Уместо Васна.

Не дао вам Бог ову тугу,
Ране судњег огња:
Да вас други схвате
Како ви мене нисте.

1989.

Заљуљај ме њихањем
Светло-жуто-модрим,
Зачарај ме ћутањем
Или шапатом чудним.

На рубу високог стола,
У прозирној белој води,
У белом перју сокола
Што себе никуд води.

Поведи довратком црвеним
Брижно усне у круг,
Тај печат није узалуд,
Прирасли срцу друг.

И под сводом лестица
И под намерним летом
Који ће свећа - моја врсница -
Белим пламеном залити.

Бело с црвеним се венчава,
Два пространства - као једно
Изнад облака се љуљају,
Под ногама хода дно.

Растанак израста
Тек пред сусрет.
И сваки размук
У грудима је нејак.

1991.

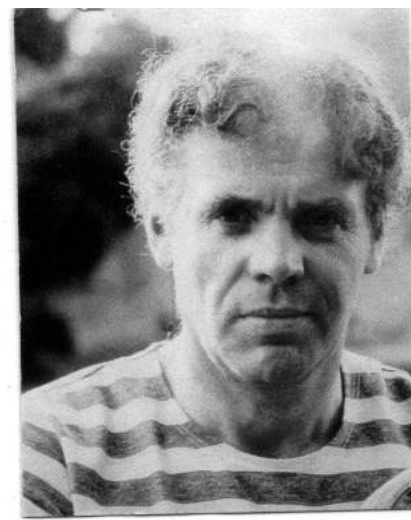
Ноћ и звезде, и стабло за кичмом
И гипке ноге топле,
И љуљају се заједно са мном
Две широке гране врбе.

И песак се осипа тихо,
Лист дрхти лак на ветру
И пробија прасак небо,
Пљуска лагано у заливу сом.

И игра напету у кругу
Своје гипко тело извија.
И ми смо такви исти
А можда, напројист, нисмо.

Снажно, снажно, скоро непокретно,
Прети на грани олуја.
По суду свезнајућих - књижно
По закону ножа и лозе.

О, како је бео сок на резу,
На полому кржаве коре,
По теорији Карла Боргезе,
Похрањен у утроби горе.

Леонид Александрович Латињин, руски песник и прозаик, рођен је 20. јула 1938. године у Приволшску на граници Костромске и Ивановске области. Завршио је Филолошки факултет у Москви.

Пошто му је отац био свештеник, први језик и прво писмо на којем је читао књиге био је црквенословенски. Отуда, можда, библијски тон у његовом стваралаштву и широко свеобухватно познавање времена, карактера, историје и природе.

Лирику Леонида Латињина одликују традиционална форма, меланхоличан тон, мелодичност стиха и топлина израза, као и незадовољство маловременим светом у којем песник живи и у којем „*нема ни ада ни раја*“.

Објавио је једанест књига песама: *Патријаршијски рибњаци* (1977), *Јесењ часови* (1983), *Јесењ дневник* (1986), *Пред прозом* (1991), *Сан сребрног века* (2000), *Звучни шум* (2002), *На крају света* (2006), *Чрте и резе* (2007), *Лажни дом* (2008), *Празни дневник* (2010), *Овоземни речник* (2012).

Објавио је и романе *Шминкер и муза*, *Спавач у време жетве*, *Брлог и Ставр* и *Сара*. Преводи романа су му објављени у Америци и Француској.

Леонид Латињин је такође проучавао руско народно стваралаштво: *Облици народне уметности* (1983), *Паганство древне Русије у народној уметности* (1993), *Основни сљеви руске народне уметности* (2006).

Живи и ради у Москви.

На махове, до краја, до виса
До ослонца, светла и дна...
Нежна чарка вука и риса
Само Богу случајно видна.

1991.

Анђеле мој, свети и грешни,
Над земљом неутешном
Не остављај ме да ледим
Крају јануара.

Не напуштај ме на почетку
Живота, сјаја и јада,
Смрти, ноћи и зиме
У којима смо бесмртни ми.

Не напуштај на крају почетка
Као кад си гласним шапатом
Тихо вриснула: Уви,
Ми смо таоци Москве.

А кад заборавиш све
Сав жар, кругове на кожи,
Не остављај ме у пустоши
Где је досад кружио Бог.

Горе, над облацима,
Загрли ме рукама.
Заборами потпуно јаву
И не напусти ме ни у сну.

1999.

То живот налеће као ветар,
Чупа кров и баца у таму,
Као што мени нема места на свету
Чак ни у властитом бедном дому.

Шта сам ја у овој удољници,
Шта остављам на досадној земљи?
Мрве мисли у убогом глаголу...
Мрве угља у белом пепелу...

И још - лагано паперје
Неприметне сени што вене
Мутно, мутно, уморно и глуво.

Је ли то жена или старица
Мени шапнула у отворено уво
Безнадежно и брижно: Не...

2000.

Превод с руског Љубица Милетић

УМЕСТО НЕКРОЛОГА

Дадо – опело без пријатеља

Властимир Станисављевић Шаркаменац

Црква без звона, прозори без стакла... птице без крила, аутомобили без сирена, новорођенчад без пупчаника, путеви без перспективе, дан без светлости – биле су кулисе за сцену опела без пријатеља. Слика без грешке.

Дан у Нормандији и иначе има мање светлости него дан на Југу Француске, али кад се у њега усели сивило, влага блиског океана и ледена киша, онда је то оквир и иконографија за једно тужно сећање, које је у таквим околностима још теже. Народ на промаји у цркви са вратима без испуне дреждао је слушајући говорнике који су се смењивали, и речи хвале које су се, такође, смењивале.

И случајно залутали посетилац по сликама на зидовима могао би погодити чији се то четрдесетодневни помен одвијао. Дадин. Даде Ђурића, који из неког белог света стиже у овај далеки свет, *темпларски* град Жизор, и оста до краја живота да оба та света, и тај *бели* и овај *далеки*, ислика, најпре по својој кожи, а потом и на платнима, па и на црквеним зидовима. Градоначелник је сипао похвале и у жижку говора стављао срећу, своју и грађана, што је светски геније на путу славе застао у његовом граду да слика и умре. Али свакако не да умре до краја јер ће остати дело. Кад год би рекао нешто тако, понад слика на зидовима, негде у плафонским гредама дрвене кровне конструкције, нешто би заклопарало, као протест према јавном изражавању људске среће, која код сликара није *нила воду*. Била је то покојникова душа, којој је било потребно још који до 42 дана да би се смирила. Али шта је градоначелник знао о души покојниковој? Није он знао довољно ни покојника, осим што му је издејствовао код одборника скупштинског заседања да се црква без верника, нејасне функције, која једном бејаше и лазарет за лепрозне, па и коњушница..., и много још шта друго, да уметнику за осликавање зидова.

Ређали су се говорници, тумачи лика и дела. Свако је од мртвог уметника узимао понешто, шта је хтео: једни већи респект за себе од присутне публике, други већу речитост од покојника, што је, хајде да се сложимо, било и могуће, али неки су хтели да испадну и мудрији од минулог мудраца, па су испадали смешни и гротескни. Али, човек се није могао придићи и плунути их све у лице, а зна се, није био склон јавним и међусобним хвалењима. Чак, то је готово највећа презирао. Кад би га саможиви новинар смушеним коментаром, да испадне како много зна о томе, питао о *светлости*, сликар би, да му дозначи колико је глуп што се труди да буде паметан над необјашњивим, кратко одговорио: *Ја сам светлост*, и овај би, постижен, умукло.

Па опет, било је и оних који се нису хтели *очешати* о његову славу и приграбити нешто и за себе, као што је то био извесни члан *Удружења сликара и ликовних уметника* из оближњег већег града рубне покрајине *Вексан*, који је присутнима објаснио да то удружење постоји већ вековима и да их је окупила заједничка интрига да некако ликовно одгонетну значење чудног рељефа и стења у њиховој околини, али да је то пошло за руком тек једном који и није био из њихове околине, па ни из Француске, већ је стигао из *белога света*, ту застао на свом бојем путу да се ликовно и сликарски засади, и својим делом пружи одговор на то исконско питање географије: на које смернице упућује, куда води, и које благодети носи. Натуралнизовани сликар је одговорио да нема *благослова* већ само *проклетства*, распадања света и трагедије овога, првога живота који живимо под сунцем. *Знамо да је дошао из неке „Црне Горе“, али где је то, и каква је то риба „укљева“ – то никада*

нећемо докучити – рече колега сликар о колеги, и закључи: *Како је чудно што се на свом путу баиш овде зауставио да нам пружи одговор за којим смо дуго ходили. Хвала му!*

Неки који су се разумели у сликарство помињаног у тузи, кад колега-сликар помену реч *проклетство*, погледаше ка околним зидовима унутрашњости цркве и, могуће је, видеће то да је сваки живот *непоновљив корак у смрт*, пред којом веровање у непролазну славу остаје само онима који су још живи, или бар верују да јесу. Северозападни зид богомоље без верника био је нека врста споменика над главом помињаног, а сликарском руком, раније урађене, фреске беху као иконостас, који је, такође, одисао антивером у добро и савршено, јер је сликар атоналних звукова био управо сликар разлагања материје и њеног непрекидног удвајања до бесмисла.

Доктор који га је лечио пре смрти говорио је о уметничковој спремности да оде у рај, не бивајући

Дадо Ђурић у свом уметничком амбијенту

свестан да је Дадо читавога свога живота управо бежао из раја, сматрајући то за највећи неуспех, ако не би успео (да побегне). И кад је доктор помињао како је уметник био срећан да је могао да због основношколских потреба свога унука Давида лично оде у књижару и купи му гумице и бојице, те да је тиме и нашао смисао живота, доктор само није видео да је сликар то градио сопствену горку цркву у некој земљи мудраца, која би се, можда, могла одупрети бесмислу и распадању живе материје. И ако је уметник сада већ негде засео, док се пред његовом душом-сведоцињом говори о његовом генију, онда је он засео тамо где се и упутио – у некој митској земљи мудраца и презрелих искушеника. У своме делу на зидовима ове богомоље он једноставно не би ни могао опстати у целости, нетакнут и неразломљен на најмање честице, делове, који се више никада неће саставити.

Највише су лагали, из материјалних разлога они који су говорили да у његовом делу има *перфекције* и *савршенства*, претежно грамзиви и незајажљиви галеристи и есејисти, који су тако

подизали цену својих колекција. А уметник је тврдио да је код њега у питању побуна, нешто супротност од задовољства, које и не би било да има те савршености. А када се одрасте у сушним, готово пустињским крајевима, и век проведе у тврдој безводности, тад не иде ни да се пита сликар зашто не може да покаже место где се то вода на његовим сликама види ведро. Једноставно, слике се чупају из детињства и посног завичаја, али крајњи резултат на платну мора носити и печат окружења у којем слика настаје.

На усхићење вашег записивача поводом једног *доброг* платна, у ауторовом атељеу, у Ерувалу, сликар је подивљао, рекавши да још никада није могао да уради добру слику и да он то, једноставно, и не зна да уради. Те да они који изусте да то знају, да су они обични глупаци и хвалисавци који верују у чуда, која нас се не тичу, јер начин да се уради добра слика уопште и не постоји, иначе би се сликарство учило и, наравно, никад изучило, *јер добра слика се не може објаснити*.

На градоначелниковом коктелу (каква смешна реч *коктел* после одавања почести – *омажа* и присећања на генија), у општинској сали, још једанпут више се могло уверити како се о генија могу отрљати чак и његови најближи. Било је ту свакојаким присвајања значаја пред искрено заинтересованим људима који су се распитивали за уметникову сликарску заоставштину. Многи наследници – сви су се отимали за првенство од-

Најзад је и сивобела магла, пуна хладних капи кише која не пада него лебди, склопила своја непрозрачна крила око града који је полако почео да тоне у вечерње нестајање са географске карте, када је цела површ земље, а у овом случају барем Нормандије, сведена на своје тамне метре, квадратне, који међусобно личе до неразликовања.

**

Одлазећи са места догађаја према Паризу, записивач ове слике управи ауто да прође преко недалеког Ерувала, где је једном био гост у атељеу који је *над главом имао воду*. Наиме, кад се са околних страна у видно стрмом нагибу силази ка млину, који је у старим временима био снабдеван водом, која се са стрмине каптирала и скупљала у језеру, на дну котлине, прво што се уочи и пита било је: *како тај млин-атеље може опстати на дну где је највлажније?* Међутим, ако се зна да је уметник одрастао у камењару и суши, ово, онда, долази као сушта супротност. Први глас добродошлице пружали су лабудови на води и гуске које су браниле улаз у млин, а сликар се морао откривати корак по корак. Кад се стигне у атеље, који је на првом нивоу под површином земље, најпре се наиђе на хладну собну атмосферу са очевидно лошом пећи за грејање и на хрпу старих кожних фотеља, осликаних на нагибној страни, врло сличном сликарском иконографијом као и платна. Затим пада у очи велика стаклена површина на плафону, који је једва надвисао површину тла око језера, али, који је доносио *зенитарно светло*, по сунчаном дану вероватно бело, али по сивом небу, и од присуства језера, некакву плавакasto-белу боју. На примедбу посетиоца архитекте, вашег записивача да је промаја недовољна и да се мора променити пећ да би се имало боље грејање, сликар се бранио лошим дрвима на *дрвљенику*. Кад се сишло на још један нижи ниво, куда је водила, пуна воде, дрвена *буква* за негдању турбину (опет дрвено коло са лопатицама), како би се покренуо ротирајући стуб за окретање камена, а где је, уосталом, био и *дрвљеник*, гост је закључио да је секира још и гора од дрвета, те су се том приликом помрзли. Али су на темељу те најдоње просторије заједно одгонетали неке у давна времена, у камену, трајно урезане поруче које су и до ових дана остале. Вероватно су то биле поруче за *темпларе*, а односиле су се на Жизор који се налазио у близини и ка којему су стрелице у поручи биле и усмерене.

Кад је једном другом приликом сликар телефонирао да има и добра дрва и нову секира, па чак и нову пећ, онда су се и утрејали, а усијана пећ је доносила допунски, пламени валер светлости на дневно светло сишло у атеље кроз млечну плафонску стаклену плочу. Тада су дуго и разговарали о уметности, мада би уметник то као губљење времена избегао кад год би могао, као што је једном у *летњем салону*, у помоћној згради на нивоу језера, оставио земљаке из роднога краја са литром чувене ракије *лозе*, да попричекају док се не врати, а вратио се тек после готово целог дана, када је досликао нешто што није желео, због повлађивања куртоазној и ненајављеној посети, да одлаже за други дан...

Вече, влажни студ и тама учинили су да се пролазак кроз Ерувал, на повратку из Жизора, и није приметио као нека посебност. Све је личило на кретање кроз пустињу тмине у којој се ништа није могло да разликује као ведрост страна живота, већ је личило на крај света и распадање људског живота падањем у амбис, па ваш записивач и не рече возачу да се заустави, него, нечим испраћајем указаног садржаја бесмисла, утонуло се у месо и монотонију влажне ноћи која нас тако притисне да морамо поверовати без зазора у тај бесмисао и безизлаз.

Тек ће небна Светлост Велеграда, угледана са велике даљине кроз осмоску рефлексију, вратити понеку искрицу наде да се у животу бар још мало може поживети на *недадин* начин.

18. март 2011., на јучерашњи дан је горело 35 српских цркава на Дедином и мојем Космету

Ерол Туфан

Галевоби

Чекају ме сваког јутра на пристаништу бели, поносни, крилати
Поздрављам их с поштовањем и мрвицама ђеврека.
Круже око брода док се ја пењем,
дајући ми на знање-
„Ти ниси сам, путниче,
и ми ћемо путовати с тобом кроз живот“
Радосно лепећу крилима
док брод креће ка Европи.
С времена на време слећу на мрве
и разговарају са мном.
Снежне пахуље их зими избељују,
сунце их лети нагарава,
киша им трагове пута спира,
ваздух им крв пумпа право у крила;
ено се опет шепуре по палуби...

Пролази време,
ја старим, а они се подмлађују.
Криче радосно док им путници бацају
комаде ђеврека,
треба то видети-
децу која први залагај
убаце у своја уста,
а други у кљун птице што потом
вратоломно пара ваздух над нама...
Галевоби,
крију се у јату,
или се можда само играју, ко зна?
Галевоби- све моје жене што пролећу
кроз моје сећање,
свака оставивши неизбрисив траг...
Заувек су остале у мени:
њини трагови као отисци сијају у снегу...
И ти галевоби попут жена само
долазе и одлазе кроз мој живот,
а ниједан остати неће занавек на броду.

Лавиринт

Пођох нагоре - бескрај
Пођох надоле - бездно
Улево - ђорсокак
Удесно - беспуће
Нигде Аријаднине нити
ни златног телета...
Узалуд знам
да сам Кентаур
кад моје стреле
бумеранзи
ка мојој нутрини путују
Док не стигну
сам ћу
да потражим излаз
И овај ход кроз полутаму
по закопанам истинама
И овај стисак прстију
међу којима суши се цвет

Ерол Туфан рођен је 1959. године у Гостивару, у Македонији. Дуго је живео у Скопљу и бавио се политиком и новинарством. До пресељења у Турску Туфан је објавио више од 50 књижевних и филозофско-политичких есеја у тадашњим новинама и часописима. Објавио је и књигу есеја *Књигуљубац*, 2006. године у Скопљу. Ерол Туфан учесник је низа књижевних сусрета по балканским земљама. У Велестову-Охриду у штампи му је књига песама *Балкански син*. У Србији је објављивао у *Књижевним новинама*, *Шумадијским метафорама*, *Градини*, *Корацима*...

Хедија Хусеин

Без наслова

Празан папир чека већ сатима. Ви такође чекате причу коју намеравам да напишем ноћас, знајући, а неко можда и не зна, да ја своје приче пишеш ноћу. Сунце ми уопште није од помоћи при писању. Кад се ослободим и последње речи, препустићу вама да одаберете пригодан наслов, чиме ћу вам омогућити да дате свој допринос причи. Зар не мислите да сам поприлично демократична? Ја верујем у демократију, ту чаробну реч о којој пише штампа, којом се широм света поигравају председници, књижевници и уметници, чиновници и сељаци, продавци књига и студенти... Да будем потпуно искрена – али нека остане међу нама – ја и не знам тачно одакле је дошла, ко ју је први употребио и унео у многе фразе и пароле данашњег времена.

Да, оставила сам вам извесну слободу да одаберете наслов. Узгред буди речено, сам наслов је пола приче, а често би могао бити и цела прича. Сећам се да сам једном приликом написала наслов и пре него што сам почела да пишеш причу за тај узбудљиви наслов, схватила сам да би свака додатна реч могла само да му нашкоди и да је сам по себи прича. Зашто не би наслов од три речи који личи на мисао, могао да буде веома кратка прича?

Мислим да нећу открити никакву тајну ако кажем да су се мисли увукле на странице наше културе, тако да у заглављу папира једино треба да напишеш „веома кратка прича“ и да се сматраш приповедачем након три или четири мисли. Да се нисам удаљила од теме? Добро, подсетићу вас да сам вама препустила наслов своје приче мада сам већ (извините ако се мало мешам) одабрала неколико реченица од којих је свака подесна за наслов. Извињавам се, ово није мешање, зар не? Та рекла сам вам да веома верујем у демократију. Једино хоћу да вам помогнем. Шта мислите о овом наслову „Нас обоје то знамо“? Или овај: „Свако псето то зна“? Или: „Нема груди за ово срце“? Међутим, мени се више свиђа „За тебе ћу се побринути касније“. Тај одговара мом ноћашњем лошем расположењу. Можда ће ме довести до приче за коју сада не знам како ће се завршити, а глава ми је пуна бројних завршетак.

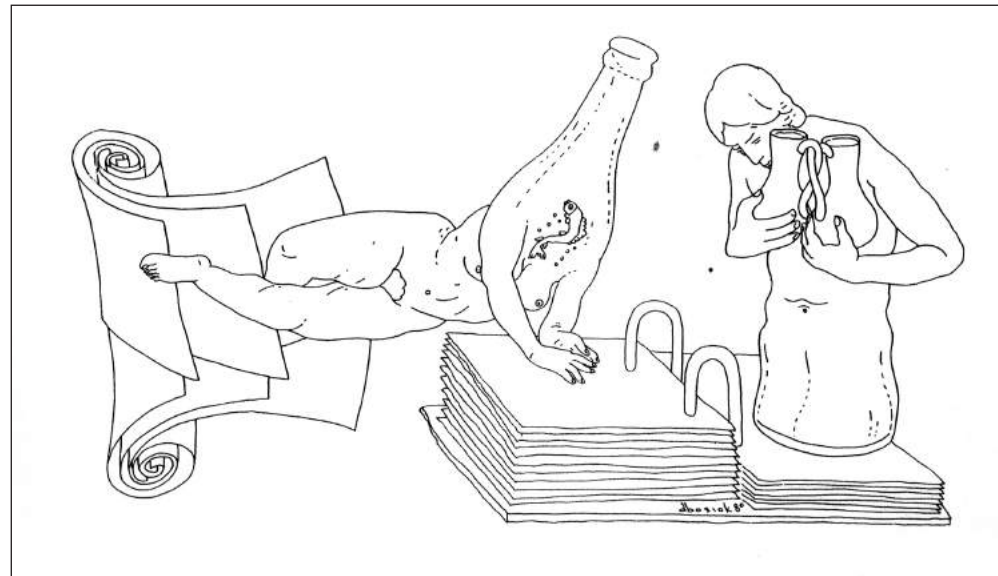
Шта мислите да оставимо крај отворен па да свако од вас напише крај по својој вољи? Тако бих практично применила принцип „демократије“ којег се чврсто држим. Можда ће неко од вас питати за тему приче пре него што се упетља са мном. Не брините. Моја прича не стоји на вратима власти, не пита за нестале по затворима и нема везе са катастрофама трећег света. Нећу да моје приче чаме по фиокама. Желим да виде светлост дана и да их прочита што више људи. А и не вреди стално причати о пролетерима и просјацима, о кућама склоним паду, изградњи станова за сиротињу, уклањању рушевина из старих сокака, тражењу бесплатног образовања и лечења, бирачком праву жена и њиховој једнакости с мушкарцима.

Да ли сам вам већ рекла: Кратка прича треба да предводи, обједињује и унапређује друштво? Сачувај нас боже овог брбљања. Немамо ми везе с тим, него хајде да се поново посаветујемо око „наслова“. Да ли сте се одлучили за неки одређени наслов? Ако је вама то проблем, ја могу да вас извучем из шкрипца, пошто знам колико је тешко и мучно да се одлучите за једно кад постоје толике разлике у укусу проистекле из нашег класног порекла и васпитања стеченог у школи, а и навика стечених на улици, од колега на послу, пријатеља, рођака и ратова, а који се не могу променити. Изгледа да имам тежак задатак с вама. Сад ми је потпуно јасно да ће свако од вас одабрати један наслов и инсистирати на њему. Ја ћу бити узрок раздора међу вама, а ја то не желим. То не приличи једном демократи. Стога, препустите ствар мени и тако ћете видети колико ја бринем о вашем јединству. Узгред, шта је са арапским јединством? Прича се да један арапски лидер инсистира на постојању „само афричког јединства“, а други да то буде „нафтно“ јединство и... Пардон, какве везе има прича коју ћу написати, са нафтом? Зар није довољно то што је нафта узрок свих наших недаћа? А ми се још увек нисмо договорили око наслова... А шта мислите да свако од вас напише по један наслов, да потом ставимо наслове у шешир па да неко од вас извуче један папирић? Тако бисмо решили ствар и решили се главобоље која би могла дуго потрајати.

Што се тиче саме приче, мислим да ће бити дивна јер неће имати везе с арапском политиком, ратовима у свету, трговином оружјем, АИДС-ом, берзанском грозницом, шпијунским мрежама, путовањима Олбрајтове, трагичном смрћу принцезе Дајане, будућношћу монархије у Британији...

Да мрачне ли ноћи без краја! Сва очајна гледам у зидни сат који оглашава смрт другог сата иза поноћи. Папири су ми још увек празни. Није важно. Идеје ми и онако долазе у касним ноћним сатима, али је моје перо ухватило дремеж од дуге тишине, те га повремено будим. Да бих га одобровољила,

пре пола сата сам га употребила да запишем неколико реченица али сам установила да нису прикладне за почетак приче. Мени је почетак тежи од краја. На крају приче можеш да кажеш било шта и да препустиш читаоцу да то тумачи како хоће. Али почетак је нешто друго. Улазак у причу – донекле – личи на улазак у дугачак, мрачан тунел, а ти треба да нађеш пут до његовог краја пре него што те задеси смрт. Смрт је овде, смрт идеје. Ах, баш се намучих а скоро је четири сата у зору. Ударам главом о глатку стеноу чекајући да прича

Војислав Јакић: Дору Босиок

почне да навире и потече попут водопада што извире из утробе планине и слива се у потоке.

Ево већ се црна нит одваја од беле нити зоре. Ја немам поток да прихвати идеју и то је оно што ме растује. Ноћас су нестале и планине и водопади и реке. Искрено речено – не замерите ми – још увек немам никакву идеју, а преостало време обасјало је сунце и усисало његову таму. Сигурно сам вас заморила и јако ми је жао што сте ме пратили сво ово време. Осећам тежину у глави. Да ли би могли да напишете причу уместо мене?

Потпуно нове улице

Застрашујуће делује тај огромни, непрегледни простор, утонуо у тишину, мук и неодребене мирисе смрти. Ноге утањају у песак усијан од летње врелине а дисање је убрзано и задихано. Подне је.

Сав сметен и исцрпен, један младић двадесетих година, седе, пошто је претходно дуго завиривао између гробова, и наслони споменик на један гроб. Погледом кружи на све стране не би ли умирио своје срце. „Нема никога“ – рече у себи. Затвори очи као да покушава да се присети неке заборављене мисли, затим их отвори, тихо промрмља нешто, завуче руку у џеп, извади малу књигу Курана и скрушеним тоном поче да чита.

Ветар повремено засвира нарушавајући тишину и стварајући привиђења у окружењу и у младићевој души, тако да му једино преостаје да се усредсредити на речи, како би повратио спокој у своју сметену душу. Кад је стигао до Његових речи „И пухнут ће се у рог а они ће из гробова пожурити својем Господару“, сав претрну а глас му застаете. Овог пута то не беше привиђење већ корака који се приближавају. Мало потом, једна тамна сенка паде на њега и на део гроба.

Прекиде читање, прогута плувачку, затрепта очима пре него што престрашено погледа човека који се спусти на колена након што на земљу положи један мермерни споменик и брижљиво узвану најлон кесу.

Човек обриса чело ивицом кошуље и погледа младића који се тек беше смирио, и који не чекајући да га човек ишта упита, хрпћући рече:

- То ми је мајка, бог да јој душу прости.

Кад је младић то изговорио, човек га испитивачки погледа и узврати питањем:

- Јеси ли сигуран?

Младић га гледа зачуђено и не проговара. Човек га пожурује речима:

- Мислим да грешим, синко. Ово је гроб мога оца.

Негде из дубине гробља, ветар доноси звук нарицања што се као удаљени ехо изругује миру и тишини, и мешају с грактањем гаврана на небу. Младић од изненађења мало повиси тон:

- То је гроб моје мајке. Пренео сам њене посмртне остатке од центра гробља пре двадесет дана, пре него што је општина прокопала нови пут на том месту.

Човек овлаш протрља једно око, па одмах додаде:

- Исти случај. Ја сам донео посмртне остатке свога оца и нисам нашао бољег места од овог у хладу овог лотосовог дрвета.

- Мора да си га покопао поред неког другог дрвета.

- Ово је једино дрво на целом гробљу.

Уследила је тишина праћена дувањем ветра који је дизао зрна песка и бацао их по лицима двојице људи. Младић их је брисао дланом, а човек шалом. Човек прекиде тишину једним гласним уздахом, затим запали две цигарете. Једну пружи младићу коју овај узне без премишљања, а другу стави себи у уста. И један и други су дубоко увлачили дим док се међу њима одвијао помало

Ветар је утихнуо, па и ноћ делује мирније. Гробови су прекривени тамом пуном некаквог ишчекивања и подозрења. У даљини искрснуше две силуете које се опрезно прикрадају гробљу. Прогуташе их кривудасти путељци између мрачних гробова. Са собом носе алатке за копање и фењере који једва да осветљавају простор шири од њихових стопала. Месец шаље своју оскудну светлост, мада је небо иначе ведро у другој половини ноћи. Њих двојица терају страх који осећају, безначајним разговором.

- Не упитах те за име синоћ.

- Ја сам Аднан. Изашао сам из војске пре два месеца и још увек тражим посао.

- А ја сам Салих. Продајем и купујем половне ствари свих врста.

- Може ли шта да се заради?

- Не увек.

- Морамо да завршимо пре зоре.

- После ћемо да се помолимо у присуству имама и...

Младић удари ногом о неки камен на шта му из грла излете дрхтав крик. Причини му се да се лелујави духови умножавају невероватном брзином као да су покојници наједном поизлазили из својих вечних кућа да би се побунили. Он пребеледе у лицу и сав се стресе. Човек га потапша по рамену да би га умирио и рече:

- Стисни зубе и уздај се у бога.

Младић се приљуби уз човека и упита:

- Видиш ли што и ја?

- Нема никог изузев нас, буди сигуран.

Човек наглас изговори суру фалак како би унео веру у младићево срце.

- Морамо брзо да завршимо.

- То сигурно. Хајдемо овуда.

- Не, не, мислим овуда.

Након не баш тако кратког времена, схвативше да лутају између гробова. Чим би се удаљили, вратили би се на место за које су мислили да се у његовој близини налази гроб.

Били су исцрпни те седоше да се одморе, а након неколико минута наставише потрагу. Путељци воде један у други, паралелни, кривудасти, испресецани, прекривени миром који изазива неодређени страх у души. Застајали су, па поново тумарали по мрак. Потом су се зауставили све док се није појавила прва светлост зоре, када су сенке споменика под бледим светлом почеле да личе на раштркане силуете. Гледали су у огромни, непрегледни простор. Наставили са да загледају између гробова у потрази за оним дрветом или било којим другим путоказом. Претражили су сваки кутак. Њихове уморне ноге саме их одведоше до једног земљаног пута по чијим је ивицама лежало на стотине поломљених споменика. По разбацаним комадима мермера и цигала, дало се закључити да су се ту налазиле зидане гробнице. Запутише се тим путем. Након неколико метара, пут скреће удесно и води до улаза у гробље. И њих двојица скретоше у том правцу. На пола пута застадоше и погледаше у даљину. Њихови погледи се зауставише на четири булдожера који су стајали и одмарали се након целодневног, напорног просецања нове улице преко гробља.

Багдад, 1994.

Превод са арапског: Милунка Стојановска

Кратка прича

Бајка о лептиру који се претворио у цвет

Виолета Божовић

„Моја ћутња је кључ за твоју савест“, рече лептир и погледа у цвет.

- Откуд знаш да ја имам савест, упиташе га латице... - Имаш! Да није тако, не би на глас смишљала оправдање за своје поступке. Све што данас отђутим, време просто из тебе открије, драга пријатељнице, рече јој лептир и насмешен погледа у сунце...А сунце је сијало високо и миловало лептирићу крила, дајући му топлину да лети, још више и више...Високо...Високо...Цвет је посматрао лептира и размишљао: „Ја сам јединствен цвет, а ти си само један од 100 лептира који су летели ливадом. Следећи који се спусти на моју латицу, помоћи ће ми да те заборавим.“ Убрзо потом је дошло невреме...Уместо лептира, на латице цвета су се спустили инсекти, који су слетивши на латице опонашали лептиров лет у настојању да придобију цвет.

Цвет у својој охолости им је поверовао. Убрзо су инсекти, без икаквог знака упозорења навалили на цвет, и почели да му прождиру латице. Од његове лепоте је остала само тужна стабљика, која стајаше на ливади гола и посрамљена... Сви су цвет почели да избегавају и слетали на друге цветове. Једног дана се појавио лептир и препознао свог пријатеља... Нежно му слетео на стабљичу и с пуно љубави пољубио једину латицу која му је преостала... Рекавши:

„Својим крилима ћу да те закљоним од оних који су те унаказили. Донео сам ти сунца у њима, и моје сунце ће ти помоћи да добијеш латице. Јер ти си мој цвет. Мој пријатељ. Стајаћу и штитићу те, док год не добијеш латице лепе и беле као моја крила.“ Тако је и учинио... Цвет, који је из охолости презрео љубав лептира, је схватио вредност пријатеља.

Дан за даном је ницала једна по једна цветова латица, а лептир је упркос киши, сунцу и инсектима, неговао свој цвет. Једног дана је цвет поново био краљица ливада. Раширио је латице и с љубављу пригрлио свог лептира. Постали су једно...

И данас чувају и штите један другог, упркос невремену и инсектима. Кад пожелите да научите шта је Љубав, посетите кораком моју ливаду.

На њој ће вас у загрљају латица чекати лептир који се претворио у цвет...

- А ко си ти која си све ово написала? - попут радознале деце, упиташе цветови расути по ливади... - Ја сам ћутња... „Моја ћутња је кључ за твоју савест...!“ - рече лептирица и рашири крила. У загрљај је дочека сунце.

Из заоставштине

Живка Манчић Стојиљковић

Очев дуд

Ковинин отац Петрашин Константиновић био је по занимању адвокат. И то врло цењен у граду јер се никад није десило да је неку парницу изгубио. Због тога се говорило да нико не познаје законе као он и да би био у стању и да црног ђавола одбрани, ако би га на суду заступао.

Међутим, кад су му општинске власти уручиле решење о одузимању дворишта и воћњака испред његове куће, тада је сва његова правничка вештина била узалудна. Парницу коју је са општином водио око тог земљишта није добио. А плац и воћњак, заправо сав простор испред куће све до веранде је изгубио. То је био први и једини судски процес на коме му целокупно његово правничко знање није помогло.

Ковина је тада била млада, готово још дете, али се живо сећала да је отац био сав унезверен и блед када се, по завршетку парнице вратио из суднице. На њено питање како је било на суду, уздахнуо је у казао: „Изгубио сам, шта би могло друго да се деси“. Глас му је био шупаљ и безбојан. После се пресвукао и отишао у двориште до бунара где је пуну кофу воде изручио на главу. Онда је онако мокар и још увек блед сео на клупу испод великог разиграног дуда и са горким осмехом на уснама зурео у крошњу дрвета.

Траго се кад му је Ковина донела кафу и чокањ ракије и ставила на дрвени сточић поред клупе. Затим је, испивши кафу, почео да прича.

Ковина је ћутке слушала оца. Приметила је да више није онако блед као кад је стигао из суднице, но глас му је и даље звучео безбојно и шупље. А кад га је Ковина питала да ли ће се жалити на судску пресуду, одговорио је истим гласом да би то било узалудно јер општина намерава да на њиховом земљишту изгради стамбену зграду и да њену одлуку нико не може да преиначи. Онда је јетко додао да је део плаца од три ара иза куће предвиђен за изградњу приватне куће. Више ништа није казао.

То су биле једине речи које је отац изговорио о одузетом земљишту. Никад га касније Ковина није чула да је о томе изустиио иједну реч. Чак ни у јесен, када су урбанисти дошли да мере земљиште, ништа није рекао. Само је, климајући главом, са горким осмехом на уснама гледао у варошког коцкара Вучка и његовог сина Сенту како побигају кочева на тек успостављеној међи иза куће. Тада је Ковина рекла да је изгледа плац добио Вучко, на шта је отац ћутке климнуо главом.

А онда, у рано пролеће, тек су дудове гране почеле да пуле, стигли су грађевинари да припремају земљиште за градњу.

Прво су посекали воћњак и сва стабла некуд отерали камионима. Ковинин отац је све то мирно посматрао. Међутим, кад су хтели да секу дуд, одједном је излетео из куће са секиром у рукама и рекао радницима да је дуд његов и да ће га он сам исећи. Затим је замахнуо секиром и са болном гримасом на лицу ударио сечивом у дрво. Наставио је да удара по дуду бесомучно и без прекида све док се стабло није накривило према бунару. Све то време онај болни грч са лица није му се скидао.

Ковина је гледала како се дуд полако нагиње према бунару. За тренутак се стабло задржа онако искошено, но тада отац удари секиром још једном, а онда коракну уназад. У том дуд крену силовито и уз заглашујућу буку паде на бунар. Истовремено се зачу ломљаво лимене надстрешнице изнад бунара и звекот које која се откопља чак до веранде.

Живка Манчић Стојиљковић (1940-2003) објавила је књигу прича „Жена, љубав и пас“, а постхумно су штампани њени романи „Глогово семе“ 2004. године и „Родослов пеликана“ 2011. године. Књижевни критичари роман „Глогово семе“ окарактерисали су као јединствену сагу о једној српској породици од времена Немањића до средине прошлог века, а описе српског страдања кроз векове, посебно бој на Чегру и градња Ђеле-куле, као најуспешније и најсликовитије приказане у српској литератури. Критичар Драшко Реџеп каже: „Родослов пеликана“, без сумње иде у ред узвесних наших поуздано раздешених и чистих сага о постојању преживљавању и подвигу српског поднебља“.

Њене кратке животне и љубавне приче, тако сликовито урамљене у живот обичних људи, као бљесак муње осветљавају људску душу.

Објављивала је по многим књижевним гласилима и више пута награђивана. У припреми има још педесетак необјављених прича.

Отац је неко време са одсутним изразом на лицу посматрао оборено стабло. Затим је опет узео секиру и њоме окресао гране. Када је то обавио, онако знојан и уморан сео је на дебло и дуго ћутао. Траго се тек кад га је Ковина позвала да попије кафу.

Пошто је попио, замолио је неке раднике да утоваре стабло у камион и казао возачу да превезе дуд у радионицу столара Мишка.

Кад се касно по подне вратио, узалуд га је Ковина запиткивала да јој каже шта ће Мишко да прави од његовог дуда. Није одговарао, само се смешкао и гледао у Ковину као да је не види.

Прошло је од тада месец дана. Освануло је ведро мајско јутро, небо је било чисто без иједног облачка, а ваздух је мирисао на јоргован. Ковина је још сањива погледала кроз прозор и веома се зачудила што види оца на веранди одевеног у одело које од венчања није облачио. Отворила је прозорско крило и питала га куда је кренуо тако рано. Рече да иде да обави веома важан посао. Затим је сишао са веранде и прескачући ископану земљу изашао на улицу.

Узалуд је тог дана Ковина ишчекивала оца. Целог дана није долазио кући. Ни наредне ноћи није дошао. А ујутру, кад је после непреспаване ноћи устала, чула је како неко куца на вратима. Отворивши врата, угледа милиционера који јој одмах рече да је чувар гробља јавио милицији да је видео адвоката Петрашина како лежи у сандуку у гробници.

Ковина је саслушала милиционера. Није казала ни реч, чак није ни уздахнула. Као да је такву вест очекивала. Уосталом, знала је да ће се неко зло десити. Знала је то још оног дана када је отац посекао дуд.

Кад је касније, стигавши на гробље, ушла у гробницу, видела је поред сандука у коме је отац лежао отворену бочицу из које се ширио оштар мирис арсеника. Сандук је био израђен од дудовог дрвета.

Триптих о узалудном животу

Део први: у кући сенки
Део други: у успоменама, прошли дани

Део трећи: о лапоту

Део први:

Из те куће се повремено чуо крик: у том крику је био цео њен живот: напуштена од свих, ту је живела: у старој, оронулој кући, окруженој шибљем и коровом: сама. Утонула у себе: нестала је из стварности, из дана у дан: у магли, у коју је тонула, свремена су се помањали избледели ликови: синова, кћери, унука: и лице које није могла да разазна.

Моје име, не могу да се сетим: зашто се све то мени дешава: то су ми све људи направили: знам, знам зовем се Вида, моје име је Вида: хладно ми је, хладно ми је: понављала је ходајући по голој кући. И онда села би на кревет: загледила у једну тачку: о хајдемо, рекао је младић, и пружио јој руку, на пољани давно, давно: волела сам, хтела сам да заувек будем уз њега: шапутала је. Седела је ту беспомоћна: одавно изгубљена у животу који је отицао: и бауљала је кроз те дане толико сама, да су је и ветрови заобилазили. Али сенке успомена су лутале унаоколо: то је све што је имала и што јој је остало.

Кроз прозор времена: Девојчица је гледала у равном и безизразно небо: сестре и браћа играли су се на поду од земље, те сеоске куће: очекивали су оца, мајке су се једва и сећали: почела је киша, село је утонуло у влагу. Отац је ушао у кућу: а са њим и цео дан и сеоски пејзаж: деца су потрчала, опколила га: из бисага је извукао хлеб. Ту на граници сна и јаве: одвијао се њен живот, није била Алиса у земљи чула: само гладна сеоска девојчица, изгубљена у данима: смотуљак од крпа је био њена лутка.

У лето: доносила је воду са бунара, оцу је прала ноге, и брисала поцепаним убрсом: кувала је са старијом сестром грах у замашћеној води: то су одломци времена којих се сећала. И: недељом су ишли у цркву, понекад на мајчин гроб: с јесени су одлазили на сеоски вапаш, а ветар их је враћао: касније, задевојчила се: и сваког дана је водила овце на испашу: у поља. А ту, изнад села: дувало је, и кроз лишће се преламала светлост: из реке су излазиле русалке: а она је седела у трави, босонога, расплетене косе, загледила. И гле: низ ветар се спустио момак, застао је, и помиловао је зеленооким погледом: пољуби ме, рекла му је. И данима, данима су долазили ту, у пољане, очекујући се: руке, додиривали су се врховима прстију: седели су приљубљени једно уз друго, као две промрзле животиње, жељне топлине: о хајдемо, рекао је он.

О жени: Ти ћеш да се удаш, ускоро, нашао сам ти младожењу: рекао је отац, гласом са дна: богати су то људи, не могу ја толика уста да храним. Нећу, нећу да се удам, нећу: хтела је да каже а није се усудила: седела је покорно, у авлији се огласио пас, шкрипа кола у сојаку, кораци, кораци: Отац је изашао из собе и залупио врата: на село се спустило вече: и ноћ. Из те ноћи: ушла је у таму, из које никада није изашла: и цео њен живот је била та ноћ.

О свадби никада није говорила: а прву брачну ноћ помињала је често: била сам невина а он ме је дохватио, кидао, мучио: поцепану крваву кошуљу, из тог брачног кревета, носила је кроз живот: покушавала је да скине али се скорела крв лепила уз њено тело: и сећање.

И сви ти дани: на ивици села, у газдинству, поред коша за жито, бунара, штале: годинама, годинама је оплакивала свој живот: зашто се све то мени дешава: понављала је: и одлазила у свитање на њиву, са мотиком на рамену, и копала, копала: а врелина сунца јој се

Лела Јовановић

сливала низ лице. Предвече се враћала у своју невелику кућу, међу дуваре: у округно наручје човека, кога није волела: над кров се надвијало гавраново крило. Она је лежала на постељи: косу јој је везивао за шипке од кревета: молила је, а он је ударао песницама: по стомаку, бутинама, по сисама, глави: а онда је до бесвести силовао њено измрцварено тело: дозивала је Бога, дозивала је мајку. Ујутру: деца су гледала њено помодрело лице: била је црна као земља, причала је ћерка касније: цело детињство си ми упропастио, говорила је оцу.

Илустрација Војислава Јакућа

Део други:

Понекад је одлазила у варош, преко Ибра: носила је сир, млеко, маслац: и продавала на пијаци, у околним улицама, неколико пута и у варошкој јавној кући. О како си танка и румена, говориле су јој јавне жене: раздрљене, раскречених ногу, балаве, на ивици света. А околу сперма и ракија, мушкарци, мушкарци: огољени човек и огољени нагон до звеката новца: пошто ли је душа, питала је. Колко оћеш да ти платим: церио се припити старац: ал да ми радиш шта ја оћу: пожурила је низ степенице, саплела се, и пала: и док је пузећи излазила, женски кикот и мушко звиждукање: завлачили су јој се под сукњу.

Низ варош је тињала измаглица: ишла је натраг у село: чекала су је деца, штала, кућа под орахом: погледала је у небо, суро и искрзано спуштало се на њу, и обавило је: заплакала је, а сузе нису потекле. Полако је одбацила комаде неба, обрисала руком очи, и кренула: дан је излазио из меланхолије, ноћ је ту.

О цвећу: Кане оне дупле, лепи човек, пламенче оно црвено што цвета, божур, тек оно дупло, жуто, лепо, не знам како се зове...аааа каравија: па имала сам лале жуте, лепе, розе, шебој сад се расцветује, имам каранфили, па оно лепо што ће сад да цвета, црвенкасто па има трубице: сад ће се расцветати бели божур и бордо, па што је лепо: ене, видиш они расцветани како су лепо: причала је Вида сусетки. Цвеће је садила у старе, изањале лонце на тераси, и у башти: викала је на унуке да га не ломе: повремено га је заливала она, повремено киша: скупљала га у букете, и продавала на пијаци. А после је ишла на њиву да копа, да сеје, од пролећа до у јесен: много сам радела, радела, муж ме терао, свекар ме терао: причала је годинама касније.

Уткана у чипку: Више није могла да држи живот у рукама: измицао јој је између прстију: покушала је да га утка у чипку: игла, памучне нити, безброј, безброј петљи, у чипки се расцветала ружа: бол је свој испрела у

Јао мени јер ми је ноћ...
Словенски запис из XI века

чипку. Повремено је долазила девојка из суседне куће: пиле су кафу јутром а Вида је гледала у шољу, у дно: ууу што се ишарало...па кад би све истина било, не знам шта би с тебе било...ево ти ћерко овде се љубиш...па што се твоја шоља ишарала...новац немаш, кроз осам дана ћеш да чујеш глас неки...имаш неки говор ваљда су то неки момци...па неке тице ваљда је то друштво мушко и женско...нека промена ће да буде код тебе...неко ти нешто пркоси, као нешто против тебе иде, мајмунче, као спори ти нешто...а кад би све то истина било, па кад би се све то извршило, зло и зло.

А дан се ломио на сунцу: брзо је улазила у дан, и музла је краву, хранила кокоши, и пса везаног за дирек: у заласку сунца, уморна, опет је испијала кафу са девојком из суседства.

Део трећи:

Није могла више да говори: речи су јој застајале, ломиле се, полуизречене: разливале су се у кишу, у прозукли јецај: зашто се све то мени дешава: то су ми све људи направили: њен лелек су равнодушно слушали суседи. Полудела је од живота: говорили су, и заобилазили ту остарелу кућу: толика родбина, деца, а нико је неће.

А она се сећала: на столу чинија, топле крофне, прсти унука, гласови, гласови: седели су сви око трпезе: где су, где су отишли, зашто нема никога: ја сам болна, болна сам, зашто су ме оставили. Опет је утонула у маглу: из ње је израњао лик, толико избледео, расплутан у далеком детињству: да ли је то она, њена мајка, никада је није упознала: само фотографија.

Башта у јесен: Више од сна: а на дну дана птице, хранила их је мрвама, на прозору: само су јој оне долазиле јутром: и одлазиле у небо, у плаво, и опет је остајала сама. Гле, кроз окно сунчев зрак: низ њега се спустио момак, зеленоок, пружио јој руку: о хајдемо, покушала је да крене: али се саплела и пала: у оку јој је остала јесења башта, заувек: сусетка је нашла на поду, позвала је синове, кћери: одмориле се, рекли су суседи.

Чудо на Птичару

Миослав Ђурчић

На језеру Птичар, сваке године, 21. јула, на Светог Прокопија, одржан је сабор, најближи мом селу, од свих сабора који се одржавају у току године, на једној висоравни од 1400 метара надморске висине, окруженој смрчевом шумом, високом и преко тридесет метара.

Сви су се радовали овом сабору: старији, да се сретну са пријатељима и познаницима, млади, да заиграју у колу и да загледају девојке, деца, јер су знала да ће добити бар шећерлему. Сви су настојали да се лепо обуку, да за тај дан, ако је икако могуће, купе нову одећу, сарачке опанке...

Те године, по неком неписаном кућном реду, ја нисам могао ићи на сабор, јер сам морао чувати стоку.

Наравно, плакао сам – зашто баш ја да не идем на сабор?

Мајка, да би ме утешила, рече, да дотерам стоку близу сабора, да је тамо оставим и да, накратко, будем на сабору. Тако сам и урадио.

Као сваки чобанин, неприпремљен за сабор, у старом оделу, можда и

Ти дум ладам

Владимир Конечни

Недавно беше некако важно европско првенство у једном досадном тимском спорту. Док се одвијало, једна моја познаница, Дубровчанка, ме је обавештавала о реакцијама чланова своје породице током заједничког гледања утакмица. Те је млађа сестра пре неколико година, као балавица, била „заопана“ у сад још држећег вратара једне медитеранске земље; те се брату, надобудном фудбалеру, допада „дриблинг“ помодног спољнег везног из једне атлантске земље – а коментари осталих о новој локници тог лепотана се врте око „кравља“ и „телећа“... да не дужим.

Пошто је људски мозак изразито асоцијативан, далматински говор у Луцијиним порукама, помисање града Дубровника, као и телећих фризура, све то заједно ме је одвукло у рано младичко доба и у једно мало рибарско насеље с говећим именом на прелепом острву Мљету.

„Краул“ се у ватерполу махом плива с лицем ван воде и очима које све виде. Лопта се тера напред таласићима које производе складни завеслаји руку, а тек понекад се она мало усмери носом или челом. То је лепо видети, јер је лопта савршен геометријски облик, поготову кад брзо напредује, као сама од себе, пошто је ретко такнута. Призор је још лепши кад пливач води лопту не у базену него пола километра у правој линији преко неке велике воде, а посматрач је, сходно томе, далеко, на обали. Тако ме је посматрао осамнаестогодишњи рибар Лука са малог мола пред породичном кућом на мљетском сланом језеру и о мом стилу и брзини извештавао свог стрица Ловру. То није заиста било језеро, него низ привидних језера, односно увала које су биле необично дубоко уклесане у тело острва, а са отвореним Јадраном биле повезане мореузом. У највећем језеру се налазило острвце са напуштеним самостаном. Као шеснаестогодишњака који је озбиљно тренирао ватерполо у једном великом београдском клубу, мој тренер, бивши чувени играч дубровачког „Југа“, ме је пуштао на лето само ако обећам да ћу с лоптом пливати свакодневно, дуго и далеко.

Научио сам да пливам као сасвим мало дете на дубровачкој плажици „У Шулића“ где су туристи ретко залазили. Лукино пливање – споро, али издржљиво, рогобатним стилем – било је типично за младе и скромне далматинске рибаре тог времена. А Ловро, искусни Ловро, с дубоком разумевањем рибе, био је опет типичан за своју генерацију и једва је, или уопште није, знао да плива.

С Ловром и Луком сам често ишао на ноћно рибарење у омаленој, али тешкој, барци без мотора с покривеним прамцем. Користили смо плутајуће парангале. Ловро је знао све о овој врсти риболова, а и о многим другим. Један метод који очигледно није био добро савладао пре него што је још у младости заувек престао да се њиме бави био је „риболов“ динамитом. Изгубио је јадни Ловро вид на оба ока, па и леву шаку.

прљав, нашао сам се у оној гужви од света насред сабора.

И тако, мени у сусрет иде дечак од четири-пет година, обучен у грађанско одело: бела кошуља, панталоне на трегере, ципеле. Стао је испред мене и дуго, нетрпећемо ме гледао. Не знам, чиме сам скренуо његову пажњу. Вероватно је схватио положај у којем се налазим. Држао је у руци усну хармонику, десетак сантиметара дугачку.

Пружио сам руку, с намером само да је узмем у руке, да видим каква је. Без оклевања, он ми даде хармонику – и одмах се окрете и умаче кроз онај народ. Изненађен, узбуђен, нисам могао да верујем. Помислио сам: Треба, тог трена напустити сабор. Испод ока, погледах, да ли све ово неко гледа. Кад сам закључио, да нико не обраћа пажњу, полако сам се извукао из оне гужве, зашао у шуму, а онда, почео да бежим – што даље од сабора!

Босоног, прескакао сам класе и пањеве, гомили грања које су дрвосече слагале, грабио кроз шипражје и дивљу купину, изгробен по лицу, рукама и ногама, и нисам се окретао – све док нисам био сигуран да ме нико не јури.

Сео сам тек кад сам, на тај начин, превалио један километар. Црвен у лицу као булка, срце јако удара. Знојав, а оно оскудне одеће на мени још више поцепано. Ознојила се била и хармонику, коју сам чврсто држао у руци.

Иако сам био далеко од сабора, хармонику још нисам смео да пробам.

Из даљине, као из бачве, чуо се кланет и добош са сабора – то су, у то време, у том крају, били једини инструменти.

И данас ме копка – а догодило се то пре више од седамдесет година – зашто ми је онај дечак дао хармонику?

На рибарење би полазили дубоко из увала око десет увече, кад није било пуног месеца, користећи два масивна весла којима би руковали Лука и ја, сваки по једно, седећи један крај другог. Ловро је углавном пушио и смешкао се, с благо накрнутим лицем, затворених очију. Носио је он, Ловро, бескрајни рајски осмех, а ретко црне наочаре. Међутим, нисам веровао том осмеху. Као тако млад, био сам убеђен да Ловро није искрен, да је слепило ужас, да слеп човек никад нема чему да се радује и смеши. Касније сам од једног врхунског слепог шахисте сазнао да му шаховска логика и фантазија доносе праву радост, много већу од побеђивања видећих.

Искрен или не, Ловрин осмех је био леп, пун, а лице радно и племенито. Тај осмех није био нимало налик оном о коме је Валентин Распутин у роману *Живи и памти* записао: „Лица немих су занимљива; осмехују се, а очи хладне, равнодушне; усне се померају а све остало је непомично.“

Задиркивао је Ловро Луку и мене о свим могућим стварима, почевши од девојака, па до тога да слабо пијемо и уопште не пушимо. Е Ловро, Ловро, какав си ти драг и топао човек био... волео сам те, да знаш; за тебе бих ја, тврдоглави и искључиви екавац, речи „прави човек“ или „чојек“ или чак „чојек“ радо изустило. Не сећам се добро како си говорио, давно је било, а после је дошао рат.

На левој руци без шаке Ловро није носио протезу, али ми је Лука рекао да је Ловро једноручно много снажнији веслач од њега. То ми је изгледало невероватно, јер су Лука и Ловро били слично грађани, невисоки, жилави, без мрве сала, а Лука је ипак био двадесетак година млађи. То ми служи као поука до данашњих дана – да све могу кад хоћу и да се не обазирем на младе кочперце.

Извесали би Лука и ја далеко на пучину, одакле су се тамна мљетска брда видела у перспективи. „Да нисте так слабашни већ би до Ластова били стигли“, бодрито нас је Ловро. И ту негде, на отвореном мору, уколико се мали Јадран игде може сматрати отвореним, Ловро би наредио да станемо. Како је знао где бацити парангале? Знао је. И Лука је знао да слепи му стриц Ловро зна, као што је у то био уверен и Лукин отац, Ловрин старији брат Стипе – породични трговац, рачуновођа и повртар на њиховом парчету оскудне земље.

Мало сам знао о риболову, нарочито у почетку, и радио сам шта ми се каже. Међутим, имао сам и ја прохтеве, невиђене и безобразне. Тако, стигнем ми на Ловрино тајно место на пучини, а ја изјавим да сам дуго веслао, да ми је врућина, и да ми је до купања. Кад се то први пут десило, она двојица су се погледала (тако ми се учинило) и почела да се кикоћу. На шта сам ја – млад и луд, љут, повређен, одважан, неко ко је сматрао воду за другу мајку – страго одећу са себе и то голцат скочио у дивно црно море, које је унутар светлוצало. Чим сам изронио, почео сам да чикам Луку, „Хајде, скочи, да те удавим ако се не удавиш сам!“ Док се он премишљао и псовао на учтив начин далматинских младича тог времена, ја бих окренуо пупак јадранском ноћном небу. Ничег на свету се нисам бојао и знао сам да ће ме заувек све реке, сва мора и сви океани света волети. И тако је увек потом било. „Види Влада как воли наше море“, чуо сам Ловра, „е да му је још и нека цурица да ју загури!“

Пливати из рибарске барке усред ноћи – нечувено. Но убедио сам Ловру да ће се рибе кроз неколико минута поново скупити тамо негде тридесет метара доле. Кад ме је обујмио десном руком, то као да је била Башчеликова, али на његове се претњице ни Лука ни ја нисмо више обазирали и од тада смо можда били једини јадрански рибари који су усред ноћи пливцкали пре бацања парангала.

То је било нешто београдско-мљетско: веслаш, пливаш, у поноћ једеш рибарску вечеру, коју би госпа Марија, Лукина мајка, спремила. Боже, Боже! Какви добри људи. И Лука и ја, трезвењаци, би гуцнули мало киселог вина из крчага с Ловром, а онда би сви легли и спавали до четири кад би се будили да подигнемо парангале. Ловро ме је научио шта да радим са свакојаким створењима која би се појавила из мора. Па и са љутом мурином-јегуљом, или већ шта је, с опаким зубима. Да је лепо замолим и омогућим јој да гризе себе или дрво барке, а не мене.

Ни Стипе ни Марија, па ни Лука, се нису мешали у улов на молу. Но сви смо били окупљени и немо посматрали. Ловро, погнут и невиђећи, је својом неустрашивом десном руком, уз повремену помоћ оне обогале, распоређивао морска бића са дна барке у корпе од прућа. Кад би довољно љигавих створења осетио под прстима, усправио би се, дигао главу лагано пут њему невидљивог неба, и свечано издекламовао: „Ти дум ладам!“ А Лука би шапутао, као да смо у цркви, „То Ловро хвали Бога за добар улов“. Међутим, захваљујући труду веселе Драгице Латинке, моје професорке тог вечног језика у једној београдској гимназији, ја сам већ био одгонетно да Ловро на свој начин мрмља „Te Deum laudamus“ („Тебе, Бога, хвалимо“).

А то Ловро никад не би рекао после доброг улова преурањено, још тамо на отвореном мору. Као сваки рибар, па и ја, био је сујеверан и дубоко уважавао силу мора, чак и кад би се нашли у бонаци, без дашка ветра, на пучини глаткој као столњак од свиле.

јула 2012.

Избор

Микица Илић

Наравно да није било онако како смо замишљали. У причама никада не буде она како смо замишљали у животу, јер је сваки живот много невероватнији од било које приче.

У сиротиште (како ружна и тешка реч) стигли смо после исцрпљујућег, вишемесечног бирократског замајавања. Проверили су нам све што је могло да се провери, а да никоме није пало на памет да завири у наше душе. Соња и ја нисмо имали деце и, попут свих несрећних људи на овом свету, жудели смо за оним што нам недостаје, немајући јасну представу о предмету наше жудње.

Деца у сиротишту незаинтересовано су се играла, трчкарала и врштала наоколо. Очекивали смо да ће нас неко од њих, као у старим, овештаним скаскама или јевтиним нискобуџетним филмовима, молећивим погледом наговарати да баш њега усвојимо. Мислили смо да ће нам се по уласку у дом буљук мусаве деце обесити око врата, али, наравно, децу није било брига за двоје преплашених незнацаца.

Извадили смо слаткише и играчке које смо претходни дан купили за ову посету. Васпитачица курвинског изгледа коју је цела представа веома замарала, позва децу да узму поклоне. Одмах дотрча неколико најснажнијих и најдрскијих дечака који отеше из наших руку све што смо довели. Соња и ја се погледасмо. Ови нам се свакако нису свиђали јер су се понашали попут одраслих људи. А ми смо жудели за децом. Неисквареном, добродушном, малом децом.

Погледасмо наоколо, у сва четири угла великог дневног боравка. И даље нико није обраћао пажњу на нас. Секси васпитачица је типкала поруку на свом скупоценим мобилном телефону. Скоро да се ништа није дешавало.

У углу су се смејале две девојчице. Окренух се према Соњи:

-Шта мислиш? – показах јој очима на девојчице које су се играле својим луткама.

Соња, као и увек, није знала шта да мисли. Старија девојчица мора да је имала око пет, шест година, млађа можда годину, две мање. Обе су биле плаве и веома су личиле једна на другу.

-Можда су сестре – прошапутах опрезно. -У том случају не бих волела да их раздвајамо – Соња се ражалостила. – Знаш да не можемо да узмемо двоје деце. То би било превише за нас.

Сложиво сам се, и додао да је за нас превише и једно дете, јер живели смо дванаест година сами, и нисам био сигуран да ће ми промена одговарати. Није била сигурна ни Соња, али она је желела дете више од било чега другог, а Соња када нешто жели, не размишља о последицама, нити узроцима своје жеље. Најпосле, она је и донела одлуку да усвојимо дете. Мене је било срамота да се противим. Сви наши пријатељи су имали децу и било је више него мучно слушати све те приче о првим зубићима, корацима и изговореним речима, о свим тим малим свињаријама које су смешне и занимљиве једино родитељима.

За столом је седео дечак и играо се пластичним фигурицама војника. У моје време играли смо се оловним војницима. Сада је све пластично и лажно. Дечак је био буџмаст и симпатичан.

-Погледај оног малога, како је слadak – огласи се Соња – Хајде да попричамо с њим.

-Али, Соња, зар није мало превише црн, мислим црнопут. Рекао бих да је... знаш на шта мислим.

-У праву си – Соња се поколеба и одврати поглед на другу страну. – А онај тамо, онај мали што седи на дрвеном коњу. Баш је занимљив. Погледај само какве образе има.

Дечак је незаинтересовано зверео око себе. У једном тренутку му се приближи други малишан и гурну га са коња. Буцко се ухвати за дрвени рукохват и поново наскочи на коњића, ударивши притом другог дечака песницом у стомак. Намах се просторијом проломи плач.

Васпитачица тутну телефон у џеп и подвикну коњанику да престане. Потом приђе уплаканом дечаку и чучну пред њега да му обрише сузе. Узана сукња јој се повуче нагоре и откри ноге све до бутине. Била је нападано zgodна, као у порно филмовима. Порно – васпитачица која јаше престареле штићенике, осмехнух се, и одмах постидех зато што размишљао о свињаријама у тренутку док покушавам да постанем отац.

Соња се није смејала. Била је разочарана буџмастим коњаником.

-Он је злочест – најзад проговори – нећемо њега.

-У реду – сложих се са њеним мишљењем као и увек – попричаћемо са неким другим дететом. Овде их има барем двадесетак. И свако може бити наше, уколико нам се допадне.

Разроку девојчицу са протезом нисмо узимали у обзир. Било нас је срамота да то отворено кажемо једно другом, али Соња и ја смо се разумели и без речи. Исти случај је био и са мршавим, бледућавим дечаком за којег нам је васпитачица рекла да болује од астме. Иако нам га је било неизмерно жао, болесно дете нисмо могли да узмемо. Бојали смо се да нисмо довољно способни да водимо рачуна о терапијама, лековима, контролама

и свему осталом. Ма како то звучало окротно, усвојити болесно дете било је поједнако бесмислено као и купити робу са грешком. Мислили смо, кад већ можемо да бирамо, треба да донесемо најпаметнију одлуку.

После неког времена приметили смо једног дечака који је све време цртао дрвеним бојицама. Био је слadak, лепо развијен, зуби су му блистали када би се насмејао. Имао је паметан поглед, био је миран и видело се да је лепо васпитан. Пришли смо му и помазали га по глави. Погледао нас је љубопитиво. Цртеж који је лежао испред њега био је предиван.

-Баш си лепо нацртао кућицу, дрво, сунце и остало – Соња је била одушевљена. – Како се зовеш, мали?

-Живадин.

-Баш лепо име – процеди Соња кроз зубе и кисело се насмеши.

Знао сам да јој се име не свиђа. Али име може да се промени. Премда, када сам мало боље размислио, можда је промена имена усвојеног детета компликованија од самог усвојења. Проћи изнова кроз све то – било је нешто најгоре што би нам се могло десити.

Док смо размишљали о усвојењу, покушавали смо да схватимо у шта се упуштамо. Осећали смо да усвајањем детета не можемо аутоматски постати родитељи. Добро смо знали да ћемо прескочити све оне важне ствари које очеве и мајке чине родитељима. Ћутали смо да је лако волети властито дете, јер кад волиш своје дете – волиш самог себе, једним делом. Волети туђе дете није било немогуће, али је та љубав другачија од љубави према властитом детету. Волети туђе дете на начин како се воли своје – то је већ било немогуће за обичне смртнике и грешнике какви смо и сами били.

-Соња, ако овако наставимо нећемо ништа урадити – најзад прозборих. – Узмемо прво дете које нам се свиђа и готово...

-У реду – Соња се одмах сложила, јер је и сама видела да смо већ дебело заглибили.

Једна девојчица од седам, осам година стајала је поред нас и слушала наш разговор. Погледи су нам се сусрели. Осетио сам неку топлину.

Конечно, помислих пресрећан, коначно се десило оно што смо подвесно прижељкивали. Дете је пронашло нас, уместо ми њега.

Увек је лакше када други одлучи уместо тебе. Посебно када је ситуација тешка, готово безизлазна. Ето, пришло нам је дете и само што не проговори, само што не завпи: усвојите ме, поведите ме са собом и извучите одавде, из овог грозног сиротишта! Дете је одлучило уместо нас. Тако је било боље за све. Усвојимо га и знаћемо да је то чин милосрђа, наше искупење пред Богом у којег смо одувек мислили да верујемо.

Дете је, међутим, ћутало и хладно нас гледало. Није молило да га усвојимо, нити се било чиме трудило да нас освоји. Само нас је љубопитиво посматрало и ћутало. Били смо јој чудни и занимљиви, и то је било све.

-У реду – шапнух Соњи – узмемо ову девојчицу. Видиш да нас је она сама изабрала.

Соња није знала шта да каже. Видео сам да јој се девојчица свиђа, али је била неодлучна.

-Ко је мала? – упитах васпитачицу тихо. – Како се зове? Одакле је? Ко су јој родитељи?

Хтео сам да сазнам све одједном, хтео сам у трену да пређем немогући пут очинства од првог плача у породилишту до првог дана у школи. Хтео сам да неко други одлучи уместо мене. Хтео сам да окончах мучни избор.

Васпитачица позва мене и Соњу у страну. Девојчица је и даље стајала на истом месту и нисмо хтели да чује наш разговор.

-Тамара има седам година. Иде у први разред. Здрава је и весела девојчица – васпитачица је безвољно листала некакве картоне са подацима о деци.

-А родитељи, ко су јој родитељи? – промуца Соња као да је читала моје мисли.

-Мајка ју је родила када је имала шеснаест година. Оставила је Тамару одмах после порођаја и удала се негде у иностранство – васпитачица је декламовала у једном даху. – Никада је више није посетила, нити се јављала. Отац јој је непознат. Тужно, зар не?

-Тужно, заиста тужно – сложисмо се углас.

-Ко може да остави овакво дете? – додах запањено. – Каква је то жена, побогу?

Заиста каква је то особа, помислих у себи, каква је то мајка која може да остави овако дивно, беспомоћно створење? Морална наказа? Умно поремећена особа? Наркоманка? И какво потомство таква особа може да остави иза себе?

Отровна мисао ми је већ сврдлала по глави. Заиста, какво дете може да роди таква ништарија која је у стању да остави свој пород на милост и немилост судбини? Да ли такво дете може да буде боље од својих родитеља?

Болела ме је глава од свега. Видео сам да се и Соња лоше осећа.

-Сада идемо – промуцах збуњено – али, доћи ћемо сутра...

Соња прихвати руку спаса:

-Идемо, идемо одмах! Морам да размислимо о свему. Морам да се саберемо... И да мало размислимо...

Знао сам да су трајдан нећемо доћи. Знао сам да нећемо доћи никада више.

У нама је нешто умрло.

А мислили смо да то ни немамо.

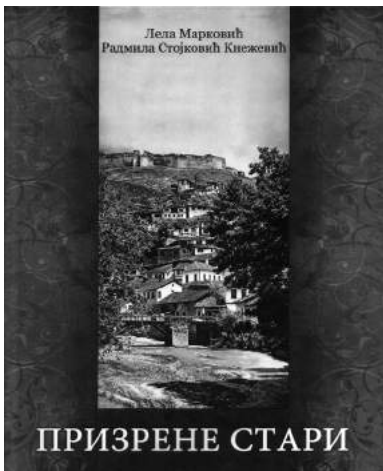
Свеобухватан поглед

Лела Марковић и Радмила Стојковић Кнежевић: *Призрене стари*, Панорама, Приштина, Књижевно друштво Косова и Метохије, Косовска Митровица 2012.

Милица Бакрач

Када се нађемо лицем у лице са књигом, у чијем поднаслову стоји објашњење, односно напомена да је та књига *антологија*, прије него што би зашли у њен садржај, морамо се присјетити незаборавне, златне теорије антологичара Богдана Поповића, да у књизи коју називамо антологијом, морају бити заступљене „целе лепе песме“. Ако бисмо критиковали, односно, писали или говорили о књизи, која је насловљена као антологија, полазимо првенствено од тежине коју носи наслов да ли је то књига родољубиве, љубавне, религиозне одабране поезије, да ли је антологија поезије за дјецу или рецимо антологија сонетних вијенаца?

Пред нама је књига која носи наслов *Призрене стари*. Дакле, наслов књиге има љепоту, снагу и величину. Јер град није нешто свакодневно и обично, већ је то свевремен и вјекован појам. Призрен није било какав и било који град; није настао негде, на ничијој земљи, на било којој земљи, већ на светој, и преотејој косметској земљи. Призрен – царски град, град не било ког и било каквог цара (како год Срби данас поимали и коментарисали име Душана Силног) – то је град цара Душана Силног, цара који је историја српског народа – велика и трагична и што је већа то је трагичнија.

Када све ове ставке посматрамо под лупом истраживача, или обичног читаоца, неминовна је чињеница да је стварање антологије за ауторе „мач са двије оштрице“, а онај трен, кад се таква књига нађе пред нама, за исте ауторе је или круна или низбордица! Ова моја прича се не односи у пуној мјери на ову књигу, колико на мој став о једном општем тренутку у српској књижевности, и мада би овој нашој књизи више одговарао поднаслов *панорама* (каква подударност са именом издавачке куће), што ни у ком случају не умањује стваралачки и истраживачки напор наших аутора Леле Марковић и Радмиле Стојковић Кнежевић. Тај напор је, без сумње, импресиван, и вјерујем да ће књига *Призрене стари*, и без моје препоруке бити читана, и већ јесте читана; биће инспирација будућим ствараоцима и истраживачима.

Лела Марковић и Радмила Кнежевић су у ову антологију, дивног имена, узидале свој зачијал, Призрен – кроз вјекове. Пропратиле су и уткале стварања од народне књижевности до данашњих дана сакупивши и сабравши у једно „целе лепе песме“ и прозне текстове о Призрену. У свима њима се помиње зидање, рушење, спаљивање и обнављање царског града; молитва и вапај, страх и наука, покајање и понос. Од народних pjesама. *Смрт мајке Светога Саве*, *Женидбе Душанове*, *Бана Милутина* и *Дуке Херцеговца*, *Милица у Латинима*, *Зидања Раванице*, од поезије Петра Другог Петровића Његоша и Јована Дучића, до наших савременика: Момира Војводића, Милована Витезовића, Милана Михајловића, Ђорђа Николића – наше ауторке су од најљепшег пробрале најљепше, а то није, признајмо, нимало лак посао.

Лела Марковић и Радмила Кнежевић, са овом књигом текстова могу стати пред сваку публику, у сваком граду. Нека књижевна имена, за која поуздано знам да су писала о Призрену, не налазе се међу овим корицама. Зашто? – Јер књига није настајала по данашњим правилима „назови антологичара“, „Морам да се одужим пријатељу“, и те како су водиле рачуна да традиција није нешто што треба одгурнути бестрага, понављањем, у овом времену када се сонетом често назива pjesама која нема 14 стихова а о постојању александринца, кројачима нових књижевних форми, не пада на памет ни да размисли. У времену књижевне дрскости, када многобројни не праве разлику између сонетног вијенца и поеме; Радмила и Лела су, понављањем, користиле сито, да би просијале најљепше брашно за своју погачу. Јер, осим већ поменутог писца, који нису међу нама, и наших савременика, у овој књизи читамо поезију Даринке Јеврић, Моша Одаловића, читамо Павла Соларића, али и прозне записе архимандрита манастира Високих Дечана, Саве, Григорија Божовића, Бранислава Нушића. Поменућу најдивније брашно, а ова књига јесте достојна зачијална погача, пред којом се наше ауторке неће ни пред ким застидјети, напротив, имају разлог за честитке и искрене жеље да наставе са успешним књижевним и истраживачким радом.

Магија дневника

Мирољуб Тодоровић, *Дневник сигнализма 1979 – 1983*, Тардис, Београд, 2012.

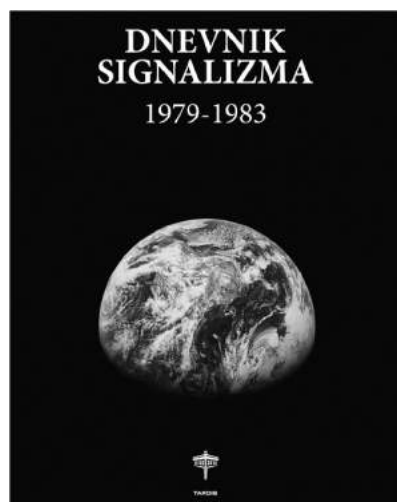
Радован Поповић

Неко је рекао за Пекића да је био хедониста писања – та мисао могла би се односити и на Мирољуба Тодоровића, јер, имам утисак да он заиста ужива у писању, а то показује и овај „Дневник сигнализма“. Ако сам добро разумео, то је само прва, чудесна књига у нашој дневничкој књижевности. Та књижевност није жанр којем су наши писци били много наклоњени. Подсетимо се – дневнике су писали још Дедијер, Чолаковић, Марко Ристић, Иво Андрић (повремено), Добрица Ћосић, Медоковић, Тишма, Живојин Павловић, Ксенија Атаназијевић... Међу њима, чини се, да је најаутентичнији дневник Бранка Лазаревића јер је писан, сасвим сигурно, без накнадне памети, што се не би могло рећи за неке друге. Да, и Ксенијин дневник, похрањен у Музеју српске православне цркве, у коме је описала своје љубавне јаде, писан је из срца, сасвим искрено.

Мирољуб Тодоровић у овој књизи показује једну магију, фасцинантну упорност да остави траг својим промишљањима, својим запажањима, заносима о животу и свету, окружењу, догађајима планетарним, о људима са којима живи, али пре свега о сигнализму, као оснивач и теоретичар овог авангардног стваралачког покрета у књижевности и уметности. Дакле, сигнализам и све што је везано за тај покрет је централна тема његових дневничких записа, а све остало је „гарнир“. На пример, његово царство снова – снови су запажен део овог штива, а ти снови су бројни, далеко од снова које је, на пример, снивао његов савременик Љубомир Симовић, или сликар Милић од Мачве. Дивим се Мирољубу као читалац, како је раскошно описивао снова и дивим се преданошћу с којом их је записивао. Одгонетање тих снова биће изазов за стручњаке који се баве психоанализом.

Искреност је ваздашњи проблем дневничке књижевности. Наиме, тешко је бити искрен у том „књиговодству“ животном, али ја сам се, наглашавао као читалац, дивно Тодоровићевој имагинацији. Шта све он у овој књизи не дотиче, чему се радује, шта га узбуђује, шта га забрињава у свету... А радује се највише вестима које стижу из света од људи који размишљају о сигнализму. Успоставио је светску мрежу тог сигналистичког братства. Запањујућа је његова комуникација са уметницима мејл-арта широм земаљског шара. Успоставио је космичку везу са истомиленицима, истраживачима новог у књижевности и уопште уметности. Тако да се овај дневник може читати као јединствен бекдекер кроз тај вербално-визуелни свет, кроз сигнализам као правац модерне уметности.

Мирољуб Тодоровић је предан, без остатка, тој својој уметности, па и својим дневничким записима, из којих су настајале и неке његове књиге. Он на једном месту у књизи вели: да ће „бележити животне, породичне и радне ситуације, атмосфере, дакле оно што се назива личним, интимним дневником“. Придржавајући се тог опредељења, он све то миксује са исечцима из штампе о свему што сматра да га као

ствараоца дотиче, било да је реч о политици у свету и код нас, али и о култури, наравно... а све то прожима и илустративним материјалом, воко-визуелним, вазда заглавном у космос.

Дневникписци, као што су, Жид, Макс Фриш, Гомбрович, Чеслав Милош, Бернхард или Крлежа, воле да медитирају о свету који их окружује, или о животу, док, чини ми се, Тодоровић колажира у својим записима тај свет и живот у коме живи и ствара. Он је љубитељ детаља, некад речи, некад реченице, али која говори више од великог трактата. Имам утисак да он води дневник из задовољства, брижно надгледајући време и простор у коме као писац живи и бележи најчешће голу чињеницу, али занимљиву. Ова књига је Тодоровићева галаксија – све се врти око сигнализма и све је то богато илустровано епистолама из далеког света. Ако је веровати Борхесу – да је у крајњем исходу читава књижевност аутобиографске природе, онда је, по мени, овај дневник Мирољуба Тодоровића нека врста његове аутобиографије, и да он као писац, што би рекао Кјеркегор – живи у складу са својим временом. „Дневник сигнализма“ као књига пружа читаоцу јединствено задовољство за све љубитеље дневничке књижевности, тако ретке у нас.

О животу словенских досељеника Дrame и судбине

Катарина Костић: *Амерички девети круг*, Свет књиге, Београд, 2012.

Лабуд Драгић

Амерички девети круг у великој мери асоцира онај чувени Солжењицинов наслов, али је код Солжењицина у питању тек први круг. Разуме се, у питању је тек први круг пакла, мисли се на време Стаљинових логора. Чини ми се да, се овај наслов некако оteo, да књига није отишла у том правцу, али да она казује много више него што је то била намера њеног аутора. Иако су текстови настајали током оне титоистичке Југославије ту и тамо између радова би се дали наметнути извесни закључци који измичу ондашњој политичкој и идеолошкој догми.

Но, да бисмо до тих закључака ситили, ја ћу за ову прилику подсетити на обимну литературу о нашој емиграцији на северноамеричком континенту. За нас је посебно занимљиво раздобље с почетка 20 века: време Балканских и учоци Првог светског рата. Једна од водећих светских сила тога доба, Аустроугарска монархија, држала је под будним оком неколико милиона Срба који су се налазили унутар њених граница. Познато је да је *Тамница народа*, како су је онда звали, подстицала и помагала исељавање Срба. Био је то тихи, прикривени увод у геноцид над Србима који ће се догодити током Првог и настави током Другог светског рата. Чак је у пограничним местима између Херцеговине, која је била у саставу Монархије, и Црне Горе поставила канцеларију која је издвала пасоше, и давала кредите за путне трошкове до острва Елис на прагу Њујорка.

Након Сарајевског атентата кад је било јасно да је светски рат неизбежан у Америци је било врло активан одбор за пријављивање добровољаца и прикупљање помоћи Србији и Црној Гори. Аустроугарска тајна полиција, уз допуштење Америке наравно, имала је потпун увид у рад овог одбора па су челници одбора били ухапшени а прикупљени новац заплешен. Сви добровољци који су се искрцали у лукама које су биле у саставу Монархије прослеђени су директно у логоре широм Аустроугарске чији број ни до данас није утврђен. Само Булдогасон, који је на четрдесет километара од Беча, на граници Мађарске и Аустрије прогутао је 25 000 Срба.

Иако се Аустроугарска монархија распала крајем друге деценије 20. века, њена политика је доживела пуну афирмацију почетком 21. века. Стога се стиче утисак да, иако ауторка то можда није желела, да је наша емиграција, у првом реду српска, све време била под будним оком разних полицијских служби. Између Првог и Другог светског рата раздобље је врло кратко, тек нешто више од 20 година. Један војник који је учествовао у Првом могао је учествовати и у Другом светском рату што је и судбина неких јунака ове књиге.. То је наводно случај са неидентификованим Јосипом Брозом. Он је као фелбелб припадао оној регименти која је починила незапамћена зверства у Мачви.

У оба рата препознатљив је континуитет злочина над српским народом, исти стил или, како бисмо метафорички рекли, *исти рукопис*. Аустроугарска је мајка свих логора, а НДХ је преузела ту штафетну палицу за Србе који су се затекли у областима познатим као Независна Држава Хрватска. У Бечу је још онда постојала канцеларија за дескрипцију Балкана и под нешто променим именом још увек делује. Наши исељеници груписани у разним удружењима били су под будним оком разних „служби“, а нарочито након Другог светског рата. Те службе су деловале на разне начине и кроз разна удружења јер је тако лакше контролисати сваку заједницу, па самим тим и српску. Идеја Новог светског поретка је да се контролише сваки појединац, и тај сам управника новог света је данас остварен.

Но, иако истраживања Катарине Костић нису отишла у томе правцу, она нам дају драгоцене податке. Једна од таквих прича је и казивање о мајору Вилијаму Џонсу који се у априлу 1943, како у књизи стоји, спустио на територију Југославије код села Хрватско Поље у срцу Хрватске. Југославија 1943. не постоји. Али постоји нацистичко-ушастака НДХ. И постоји највећа фабрика смрти на Земљи и она се зове ушастички логор Јасеновац који дневно гута од 500 до 1000 мушкараца жена и деце. Међутим, о томе у његовим извештајима нема ни словца, иако Италијани имају службене извештаје већ од априла месеца 1941. и згражавају се над ушастичким бестијалностима. У књизи је мајор Џонс представљен као пријатељ, па ако не ни због чега оно стога што је своје имање назвао *Београд фарма* на којој би се сваке године под његовим погледом са веранде прослављало јединство и братство целата и њихових жртава.

Више од једног века трајало је исељавање и ишло је у великим таласима од почетка 20. века после Првог и Другог светског рата и на крају самог 20. века након распада титоистичке Југославије у србима грађанском рату. Осим животних прича о Србима из Баната, Хрватима, Далматинцима, Словенцима, књига даје шири преглед југословенског исељеништва и у том смислу има југословенски карактер, али се знатнији део књиге односи и на руску, белоруску и, најзначајнију, украјинску емиграцију. Није само прича о мајору Џонсу она која изазива извесну дозу недоумице. Слична је и прича о Далматинки Луцији Луци Богатић, вредној и пожртвованој радници и потоњој добротинијељки из села Крушево код Обровца.

Небројена су њена добротинства, од случајних пролазника до свештеника какав је и отпуштени свештеник православног храма Свети Димитрије (Ст Деметриос) у Акрону Еменуел Глоцер, који је био суспендован и отеран из овог храма. У директном говору Луција понегде каже *прота* а понегде *свештеник*. Оно што изазива недоумицу је да она са својим мужем (не треба заборавити: муж тета Луције је Србин, православац, али у ствари све му то, као ни тета Луције, није било важно јер су обоје били преваходно

Југословени, а подржавали су прогањаног свештеника јер им је био пријатељ) подржава свештеника православне цркве који је из те цркве отеран. Све ово наговештава да је у нашим исељеничким заједницама испод површине наизглед идиличног хуманитарног рада кључало од врло сложених и противречних односа.

Посебно поглавље ове књиге односи се на Украјинску етничку заједницу која је међу најбројнијим у Канади. Њихова је заслуга у томе што су непрегледне и дивље степе западних канадских провинција: Алберте и Регане Саскачеван, Манитобе и Британске Колумбије претворили у врло плодне житнице. Као и све националне заједнице у Канади и Украјинци су организовани око својих националних удружење и имају врло садржајан друштвени живот.

Посебно место у животу украјинских досељеника има њихов најпознатији песник Тарас Шевченко,

вршњак и савременик Његошев. Живео је додуже десетак година дуже, а у животу Украјинаца има готово исти значај као Његош у Срба. Сматра се оснивачем нове украјинске књижевности и утемељивачем савременог украјинског језика. Био је романтичар, народни трибун, револуционар. Готово да нема места са украјинском заједницом које нема његов споменик. Уз ово поглавље о украјинској заједници дат је исцрпан преглед гласила које покрећу украјинске заједнице.

Ту је и прича о канадском политичару Томију Дагласу који је поред осталог заслужан за увођење централног банкарског система, старосне пензије... новчане надокнаде у случају отпуштања с посла и нарочито за универзално здравствено осигурање.

За ову књигу коришћени су највише текстови из некадашње југословенске радничке и синдикалне штампе која је у Канади покренута 1931. године. Вероватно су они претрпели извесне измене, али је на основу ове књиге могуће направити мапу по којој се одвијао друштвени живот наших исељеника у том делу света.

И поред обиља драгоцених података ова би књига могла најпре бити основа за нека даља и сложенија и темељнија истраживања наших исељеничких заједница на северноамеричком континенту и односа међу њима. Стога је прегнуће песникње и публицисте Катарине Костић вредно хвале као значајан податак за проучавање наших међуетничких односа извад некадашње заједничке државе.

Богдан Радуловић

Освета (Гаврилу Принципу)

Када је цар Фрањо Хиљаду деветсто осме Језуитски срочио проглас О уништењу Твоје и Моје земље На зидовима школа и цркава Разлепрани црно-жути барјаци Узјогунише народ

Шест година тињало је Гаврило

А када је На сам Видовдан Прокључала освета И мржња Кад зауздаше Земља Камен И вода Краја више било није Ни даде За још који дан живота

Урадио си све Сео И написао: Ко хоће да живи Нек мре

Нинова награда за роман године

О фрагментима сломљеног памћења

Александар Гаталица, Велики рат, Моно и Мањана, Београд 2012.

Уметност служи да би поново остварила тренутак.

(Имре Кертец)

У сложену и истовремену потпуно јасном роману Велики рат, Гаталица је стварним историјским чињеницама и причама које заснива на основу поузданих извора - нпр. на вестима из оновремене Политике - уметно придодео, за читаоце добродошлу, магијску реалност. Или, рецимо и овако: како се у роману преплићу две равни приповедања - привидно реална и она друга што је само на изглед на темељима фантастике - уметност ове велике приче настаје тек онда, како би то Андрић протумачио, када чињенице почињу да лебде. Овакав закључак и мора да се односи на романе који се ослањају на историјске догађаје. Наравно, потпуна је слобода писца да гледа на историју из неочекиваних углова. Гаталица такву слободу, дрскошћу „слободнијег“ историчара и сигурношћу хроничара, максимално користи. Баш због тих неочекиваних углова, писац нам верно презентује приче из оновремене велике тајнаонице људских душа. Хоћу рећи, „пласира“ нам унутрашње светове „изабраних“ ликова које „приморани“ прихватимо! Можемо пратити судбину било ког лика, свеједно са које зараћене стране - нека су то (баш намерно) Гавра Црногорчевић, фабрикант „идеалина“ (Србија); Мехмед Грахо, сарајевски патолог (Аустроугарска); Пјер Албер Биро, произвођач разгледница (Француска); Фриц Круп, целелиниста, па авијатичар (Немачка); Мехмед Илдиш, истанбулски трговац зачинима (Турска); Сергеј Честухин, неуролог (Русија), или чудесни Ђорђо Де Кирико (Италија) што јесте посебан лик - на крају, резултат је исти. Своје намењене улоге у Великом рату, сви они, одирали су без грешке! И да истакнемо: завидно је мајсторство које је Гаталица показао када су се укрстила копча његове фикције и копча саме историографије. Узгред, лако је приметити да је вишик пишчеве маште успешно дисциплинован. То је добро, и неопходно. Јер, историјски романи могу лако да постану скрнављење и вулгаризација историје! Као да већ нема довољно оних који - како приметити Радивој Радић - више воле да ве-

Милан Р. Симић

рују него да знају! И још нешто: Гаталица је најубедљивији и најпедантнији као писач судбина и догађаја о којима приповеда. Онда и није чудо што, уз помоћ документације и историјских података, одређене догађаје из историје успешно транспортује у стварност своје прозе, и обезбеђује повратак - да и тако кажемо - свих тих истина које ће опстати у свим временима. Истина коју ми читаоци дуго „гледамо“ као филмско платно по коме се ређају слике! И после читања Великог рата још смо сигурнији да читањем и упамћењем прочитаног - па и нека су то после тек фрагменти нашег сломљеног памћења - укида „погранични прелаз“ између прошлог и нашег времена. Јер, роман Велики рат може се читати „само у најдубљим илузијама“!

Али, појмимо редом. Шта Гаталица својим романом најпре апострофира? Истину да у рату нема независних судбина. Да, уз прецизно бирану историјску потврду, историја није и не може да буде тек онако како је записано на први поглед. Историчари готово да и не размишљају, за разлику од писца, шта се збива са свим оним укрштеним одлазећим душама из „свих ровова“ које су (са)чиниле заједнички Велики крст „неверника“ и оно обележје „праведника“ од овога, али и онога света! Тај Велики крст, и обележје „праведника“ могла је да надрасте универзалност само овакве Приче. И надраста га је постајући тако једина савршена и аутентична стварност Великог рата.

Због такве стварности, ово и јесте захтевно исписано књижевно дело. Сад, друга је прича што историјске приче јесу за наше узнемирење! И машта, која се из историјских прича прелива са својим параблама и алузијама, јесте тек за наше трајно узнемирење. Узмимо за пример подмукло кривотворење војничких писама, судбине и учешће уметника у рату (композитора, песника, сликара, глумца), сетимо се, с времена на време и свих оних кошмара Доктора смрти: Операција би прошла добро, но кад би све

већ било готово, патолог Грахо би осетио ветар иза својих леђа, као да га је смрт посетила, и видео како губи војника. Покушавао је свим снагама да поврати пацијента, али обично је било узалуд. (49) Или снајдерског салона Живке Д. Спасић у коме се просто нестало у друго време, истина: Није се увек дешавало да преградак за пресвлачење иза завесе једну муштерију прими, а другу отпусти... /202/) и свих оних погинулих војника који су и мртви враћани, као лажне мете, у ровове. Немамо куд. О злочинствима људским да се не троше речи. А страховите су амбиције (не)моћних владара и картографа из Сенке. По њима, креаторима наших судбина, Рат нема смисла јер Рат је у самом смислу. А Војнику - тако је и никако - било да је у рову неверника, или у рову праведника - тек остаје да касно, исувише касно, све истовремено остварујући најлепше али и најружније снове својих предака ратника, види молитву у очима палог ањела! Али, свеједно. Није ли Бог једна измишљена личност коју су направили они којима је то ишло у рачун, као што им у рачун иде и рат, и смрт, и страдање, и нестанак свих нас. (230) Зато, Војничке: не покушавај да се не стидиш онога што си учинио у рату! Тако је то кад од толиких моћних и страшићких речи најмоћнија је и најстрашнија реч Рат а која значи и: време животног јединства једнако времену умирања. И која још значи да све животно самог Света наше је дело, па и Рат. И дело наших предака. Али, више се не чувају тајне Великог рата. Не чувају... И слутимо: на проповојану кроз године Великог рата није нимало било лако бити књижевни путовођа. Гаталица је успео, честитамо. Надмашно је и оно мудро записано Сви су знали, али је свако заборавио, и својим романом оставио поруку онима који долазе после нас. Умор(е)не душе у Великом рату једнаке су дивотмама ваших неба! Прошлост је наше памћење, памћење је наша прошлост. Све је живот, али Рат је највећа мука од живота. И да нам речи Велики рат никада више не светlucaју „пред затвореним очима“, да се никада не беле као добро испране кости у нашој црној збиљи. Рат: страшна реч! Велики рат: роман бремените прелепте туге (види: Први ратни Божић (83)! И опомене да се никад не понови визија времена кад царује све оно

што јесте просто и све безљудно а што је писац кроз поглавља романа: 1914 - Година патолога; 1915 - Година трговца; 1916 - Година краља; 1917 - Година цара; 1918 - Година криминолога - зналачки приказао. Наравно, далеко би нас одвело цитирање потресних писама војника, новинских дописа који су се самоисписивали, издвајање посебних ликова, њихових страхова од смрти, описи ратних празничковања, појединачних ваистину запањујућих људских судбина, животописних свих поменутих уметника, халуцинантна стања композитора који су остајали без руку, сликара, глумца, песника и сањара, пијаниста и оперских певача, трговаца, коњушара, царева, краљева, генерала, pilota, хемичара, психоаналитичара, патолога, кабаретских певачица, власника кафеа, шпијунки, леворуких пијаниста инвалиди и многих других. У ратној мрежи, само у ратној мрежи могуће је да се додирују судбине новинара, војника, цара, краљева, и нпр. Франца Хартмана, теозофа из Минхена, Јурија Јуријева, глумца, оца Донована, шкотског капелана, прељубнице мајорнице Руже и њеног мужа (47). Али ту су и десет Верденских јунака, и Четири капелара хероја са ручним часовницима. Има и бољшевица, зар је могло без њих? Хаос. А када је тако, можда баш о свему хаотичном доказ налазимо у следећем одломку: После церцера генерали су му прилазили са сузама у очима и доворили му како је донео комад цивилизације у овај страшиан рат. У том тренутку сазнао је и ко су даме. Биле су то холандске и белгијске проституте, госпође које никад не напуштају брод који

тоне и које су задовољне док су им муштерије срећне... (57) То је то! Колико њих тек било је кадра да унесе комад цивилизације у Велики рат? Наравно, премало њих. Јер, сви преостали трудили су се не да унесу, већ што више да изнесу из цивилизације. Нажалост, успели су у науку.

И да закључимо. Захваљујући и пишчевом умећу, страшину причу о Великом рату прихватимо као нешто што је човечанство морало да одболи. Претходно: да створе у нечасно дело тек као делић концепта света „владара из сенке“, и све то да би се надаље рађало, радовало. Речју: наставило даље! Сетимо се сада и претходног романа Александра Гаталице Невиђљиви. Не без разлога, слажете се? Велики рат јесте и тачан одговор на питање колико књижевност може да „помогне“ суварној историји. Јер, попут историчара, и писац историјског романа истински је „пратилац прошлости“, али много маштовитији. Сме му се, и може. Гаталица је то на најбољи начин доказао. Како? Посебном историјом Великог рата, из које се, као велики путоказ, јасно уочава каква је бесмртност војника, али и обичних, затечених учесника рата којима би - и да су „заменили места и стране“ - иста судбина доакала. Зато, будимо сигурни, дуго ће нас пратити, као жива, слика Великог рата. И нека, јер: Од памтивека вуци коју јагањце, а никада ниједно јагње није заклало вука; па итак је у свету више јагањца него вукова. Тако рече, и записа, мудри Николај Велимировић. Остаје да се сами уверите колико су моћни фрагменти сломљеног памћења о Великом рату. Учините то.

Срба Игњатовић је почео као критичар и есејиста („Саломина чинија“, 1970), којег, како бележи Радивоје Микић, „понајвише занима само устројство песничког текста, промене које се на том плану, из дана у дан, дешавају“. Стекао је углед критичара коме се верује и постао један од најзначајнијих проучавалаца савремене српске поезије и прозе. У више од четири деценије бављења књижевном критиком остварио је позамашно и врло вредно критичко дело. Без његових увида у поетичка и прозна кретања савремене српске поезије и прозе није могуће говорити о развоју српске књижевности друге половине прошлог и почетка овог века. О томе изнова сведочи и недавно објављена књига „Проза промене, деконструкција-конструкција, конвенције и иновације у српској прози 1950-1990“. Од кад се појавио на српској књижевној сцени обилно је сервисирао новине и часописе текстовима о књигама и књижевним појавама. Као критичар Политике, Недељне борбе, НИИ-а, Илустроване Политике, Вечерњих новости, Ослобођења, Књижевних новина, Одјека, а био је сарадник и многих других српских и југословенских листова, ревија и књижевних часописа. У исто време стигао је да уреди и приреди преко стотину књига, да саопште Савременик, оснује издавачку кућу Апостроф. Годинама пише и запажене кратке приче којима ће се, такође, морати окренути наша текућа критика, као што је, вредностима, била принуђена да се окрене ка његовој поезији у којој је, као и у критичком промишљању поезике и српске прозе, сатворио аутентично, и битно ауторско дело.

Игњатовић остварује изазовну поетску структуру, односно, књигу као јединствену комуникацијску целину у стваралачко-рецепцијској равни, на релацијама песник-живот-историја-мит-легенда-литература-теме-мотиви-форма, итд, што у општим контексту функције уметности подразумева релацију песник-уметност поезије-читалац.

Он је песник који сумња у могућност постарења песничког текста. Зато настоји све време да накондано обликује и преобликује песме које је објавио, сажимајући њихов садржај и форму. Уверен

Сажетак сажетка

Срба Игњатовић: Велики вид, Библиотека „Ведрокази“, „Вук“, Лозница 2012.

Љубомир Ђорилић

је да се тако песнички текст доводи до потпунијег исказа, буди нова значења и асоцијације. У том поступку се битно разликује од својих песничких савременика. Он врло често сажима објављене стихове, слике, песме и целе књиге. Критички оперирајући општи стваралачки смицао поезије коју је већ исписао, утврђује да раније изнедрене форме не могу да представе његово суштинско поимање песничког чина стварања. О том свом односу према објављеном, пише:

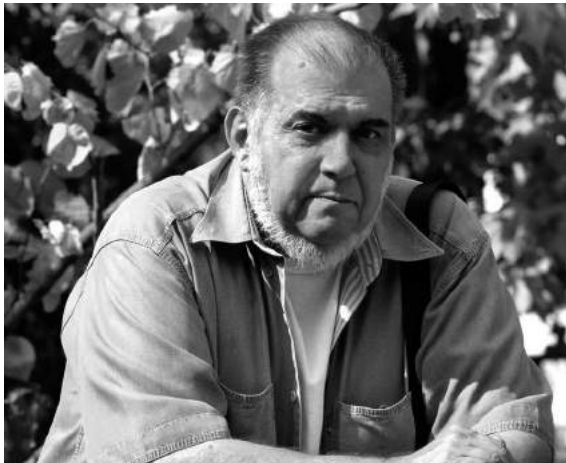
„Оно што је ваљало, и што се могло креативно дорадити... - темељито сам преобликовао и, делом, уградио у поезије књиге.“

Ово се односи, превасходно, на „сажимање“ и „дораду“ књига „Који немају душе“ (1971), „Десети круг“ (1975), „Слагачница“ (1981), „Рептил/полиптих“ (1983). Обелоданио их је у новим књигама „Зотграф оштра срца“ (1989) и „Рашљар“ (1989).

При том је, углавном, учинио метричке и версификацијске „дораде“, задржавајући скоро све друго што његову рану поезију чини поезијом.

Такво схватање поезије исказује Игњатовић и у каснијим књигама, што истиче и Чедомир Мирковић у рецензији „Просветини“ издања изабраних и нових песама („Варвари на Понту“, 2000):

„Њему нису неопходне такозване крупне теме да би наслутити и саопштио судбоносна и сугестиивна уочавања: таква узбудљива уочавања проиходе из ослухивања поретка ствари, из комбинаторике асоцијација, из условљености слика.“

Срба Игњатовић

Тако је Игњатовић дошао до обрасца песничког текста: мењао теме, мотиве, форме, али је дух певања остао исти. Његова поезија је доследно интелектуално промишљање живота, историје, митова, легенди, културолошких модела, оквира времена прошлог и садашњег, и својерсна апокалиптична пројекција будућности - увек у дослуху са идејом да сажимањем језика, слика, исказних средстава, форме песме, буде остварено

најшире могуће асоцијативно поље које подиже ниво културе песничког говора.

Узмимо за пример поему „Варвари на Понту“ која је у књизи „Десети круг“ имала три, у „Зотграфу...“ има седам певања. Новом стрфичком организацијом ослобођена је нова енергија речи, стихова, строфа; постали су видљивији поетички акценти и реторичка вредност два призвана мита: мита о прогону римског песника Овидија у Томе и мита о надирању варвара у јужне балканске пределе. По тој поеми насловиће др Јован Пејчић дехвладиште године репрезентативни избор Игњатовићеве поезије („Варвари на Понту“, 2000).

Та је књига представљена сад књигом „Велики вид“ као нови сажетак сажетка. Сад је Игњатовић, а не који други приређивач, прекомпоновао целу књигу давши и песмама у њој и књизи нови вид. Вид као форму, и вид као поглед на тематско-мотивске и поетичке кругове видљиве у претходним књигама.

Овај избор је значајан, понајпре, зато што је ауторски. Што сажима седам песничких књига (од „Који немају душе“ до „Гачући у нови век“), изостављајући песме из циклуса „Бацама камичак као себе да бацама“, објављен касније у књизи „Судбеник“ (2001), па и минијатуру „Мртва стража“ (сублимат свих фаза певања кроз које је Игњатовић прошао).

Иако избор из „Варвара...“ књига песама „Велики вид“ делује на читаоца као посве нова и другачија књига. Пре свега, нестала су оптерећења информацијом које су песме из које књиге. Више није неопходно да се враћате тумачењима „песничког фаза“, односно, накнадном информисању о великим историјским митовима и легендама. Немате читалачку потребу, нити вас песме сажете у овај избор на то нагоне. Не морате да посвећујете већу пажњу песничкој склоности да цитира стихове или пасаже из поетичког

наслеђа, што темељно обогаћује његову поетичку изражајност.

Могуће је и посве нов кључ тумачења. И то потврђује раније изречену тезу да овај „сажетак сажетка“ еманира енергију песме нове књиге. И оваквом „организацијом“ већ објављених песама показује се да песник, по својој исказној мери, налази теме и мотиве у историји, литератури, митовима, легендама од библијске до наше стварности, у енциклопедијском познавању цивилизацијских оквира времена о коме пева, с намером да човеку нашег времена, на есенцијалан песнички начин, предочи свагдашње субверзивно деловање „варварског духа“.

Видљиво је и у овој књизи да је не престано варирао теме и мотиве, држећи се намере да сатвори лирику у свему различиту од генерацијске, да буде различита по приступу песничком језику, организацији књиге као целине, по версификацијском обликовању, песничком исказу. И у овако сачињеном избору препознају се инспиративна полазишта: животни, искуствени, историјски, библијски, лектирски, филозофски и други извори.

Опет су Игњатовићеве песме у служби буђења човека пред време које долази. Опет буди заспао чуваре судбине света, пева, опомиње. Појачава стражу свести и савести пред извесном катализмаичном судбином човечанства. И опет видимо песника о којег ударају санте невремена, који се бори за смисленост садржаја живота, па, упркос свему, и за савршену форму поетичког исказа. Сугерише да поезија не сме да пропадне кроз дно сазнатљивости, и да постане стереотип.

И ова је књига пуна скепсе на коју утиче драматични крај двадесетог и почетак овог века. Истина, у њој та скепса није толико видљива као у књизи „Ним сване и друге утопије“, објављеној прошле године, али јесте видљива као општа константа песничког поимања апокалиптичних склоности природе и човека.

Књига „Велики вид“ је ново огледало Игњатовићеве поезије.

О пораженем складу и суровом хаосу

Ђорђе Д. Сибиновић: *Насеље белих кућа*, КОВ, Вршац, 2012.

Књигом песама *Насеље белих кућа* њен аутор, београдски песник и доктор правних наука Ђорђе Д. Сибиновић (Шабач, 1964), уверио ме је да затворени поетички, филозофски и егзистенцијални кругови понављања песничке наде могу да се, искупе, само, прављењем разлике у сагледавању и бележењу мириса и објава „невидљивог света из којег једино бива видљива превртљива „историја случаја“, на коју он иронично указује у стилу Ван Гогове творачке елганције. Глас овог уверење ми нарочито допире из времена док сам смишљао, записивао и слагао делове књиге Оквир (Едиција Браничево, Пожаревац, 2011), а у којој сам и сам ауторски настојао да не потонем у мору провокација сопственог искуства са доживљајима недоирљивих граница света и њихових приземних космичких траума. Снага Сибиновићеве песничке и интелектуалне имгинације да се ухвати у поетички коштац са том идејом није случајна, а ни лако разумљива, ако се не знају историје његових песничких, есејистичких, читалачких и интелектуалних опуса. Да би се продрило у тајне кретања процеса Сибиновићевог писања неопходно је, пре зазирања у његове претходне књиге песама (Престо, 1994, Плодови, 1998. и Нешто поверљиво, 2004) и есеја (Туђе ствари, 2000, Fremde sahen, 2000, Заклон и други есеји, 2003. и Слова црвена, 2010), нагласити да се суштина јава његовог издвојеног песничког персоналитета рефлектује и спектрално прелама кроз призму широких и дубоких регистара стеченог и негованог знања. И то, не само у окоштало пољу одрживости књижевности, него и много шире, у разбацианим „насељима“ вишебојних „кућа“ и лавирината филозофије, правних наука и науке и мишљењу, чије поглавље о статусу фикције је посебно истакнуто у антологијској песми Етерна. А, која човека/читаоца, као „животијску жртву“, са Хермесом и Кадуцејем, упућује у освајање „простора саморазумљивости“ и гласа „неоспорене вести да: бити различит/ заправо значи бити исти/ као онај који данас јесте/ бољи од себе него/ што онамад/ беше“...

Сибиновићева страст за сагледавање човековог амбивалентног односа према природи, над којом се жели и тежи успостављању режима нарцистичких доминација, најбоље демистификује план песника који уме да направи одлучујући искорак у писању поезије. И богати је, као у песми Књиге и управници, нивоима сјајно профилисаних иронијских запажања о државним хотелима за дневни секс, или о потребама за разумевање разлике о употреби ослонца за бирање начина напуштања библиотечке матрице рада, александријском ватром ожалене, у најважнијој установи сваке националне културе. И ова песма, на извезан начин, у књизи припада корпусу тајног циклуса, кога је њен аутор означио у наслову – Регистар привремених поенти, а који би остао окрњен без навођења једног њеног дела:

“Живот и смрт у тајанственој величини, у омоту за изгон из раја, једнако у постељини узнемирене површине по којој са целе капи у болној униформи страха снови одлажу продор старости у ребра усидрене лађе која добија игру напуштајући тужне погледе са своје паметне палубе.”

Кроз овај Регистар привремених поенти Сибиновић је у помоћ свом критичком оку позвао *Бертолда Брехта* да би у истоименој песми ослободио простор за излагање његове *понуђе изгледа двадесетог века, а у коме неће јести онај који не ради, док ће онога што изгара, сачекати филе дивље свиње у друштву уплашених следбеника, који расуту пажњу деле између реских тонова песме грешком устрељеног Битлиса и наде да неће бити преварени, јер им на ум не пада побуна против бриљантне цивилизације и заслуженог радног места*. Сибиновић је тако сцени свог *белог песничког насеља* мозаично имгинаирао заједничку фигуру друштвених, политичких и књижевних сцена. У том послу он се “врашки”

Зоран М. Мандић

вешто служи, како “споредним еротским симболима”, тако и пробрано селектованом грађом “библијских напева”. У једном од њих под насловом Јарац Мића устврдиће да “на завршном испиту за стицање звања/ дипломираног песника, кандидати обично/ враћају цедуљу када на њој прочитају питање/ о значају фигуре јарца у поетици постмодерне”. Да ли се то дешава због тога што им “разудана виталност противуречног акцената неочекивано паралелише одлучујућу песничку смиреност у часу дипломске поенте”, или због неосвојене (само)свести о души поезије, која је статусно одавно напустила арену опонашања цвркута и трагања за могућностима његовог смештања у ок-

вире аутобиографских анала имитатора и доксографа. Зато се мора рећи да је Сибиновић написао ретко мудру и језички сјајно опремљену песничку књигу са регистрима сигнала, симбола и поенти о потребама промишљања и раскривања порекла тајне прикривања човекових заблуда и превара. Учинио је то на испрено утемељеном језику ироније исклесави сопствене напевае о понорицама и лавиринтима овоземалске човекове самосвести и свести, као и о трагичном духу игара у чијем су колу, као на запланајској фресци, сви заједно – свештеници, вође (држава, партија и банди), филозофи, жртве геноцида, управници библиотека, рокери и забринуте комисије.

Мора се критички прихватити да поред свега изложеног у овом тексту, вредност ове књиге треба тражити и истраживати и у оном другом читању, или боље рећи, у ослушкивању њеног гласа, скривеног, испод тепиха слова угравираних на површини ирничког омогача. Или на граници оквира, који поезију чини нечитљивом, а што наводи на *продужено праразирање једне Шекспирове мисли о томе да ће живот читаоца постати јадан ко у звери, ако не покуша да поезију чита и изнутра, испод окова који гуше њене носталгичне уздахе, мирисе и погледе*. Ко не верује у такву истину нека крене у Сибиновићеву поетско Насеље белих кућа, у салон њене Етерне, да би се уверио како је један врли српски песник моћно затворио ваздушасту синтезу бројних песничких слика и то са исходима ведрих наставака (*Признати отац увек је дрводеља... Једино дрводеље стварају оно што због себе не пропада*), јер, како то он рече, све друго је ствар епохе. И њеног примарног тока симболичких рециклажа у којима се она поиграва са биографијама понављања света и његовог огољеног “белог” смисла. Ово је и књига о исказима низа есејморфних асоцијација на околности и ситуације, које одлучујуће утичу на пулс, идеологију и понашање свакодневља распето између диференцијација сјаја и смећа живота и смрти. Она, се својом течном лирском, на моменте и прозаичном, нарацијом залаже и за духовиту анализу стања у коме се налазе “бића” оболелог склада и суровог хаоса.

За досегљивост божанског

Љиљана Хабјановић Ђуровић: *Сјај у оку звезде*, Глобисимо, Александрија, Београд, 2012.

Да ли се топао и емотиван глас Љиљане Хабјановић у *Игри анђела* (царица Милица је прототип), у *Петкани* (Света Петка је део српског божанског реза), у *Запису душе* (Ангелина Бранковић је српска деспотица), у *Води из камена* (Миљојка са Богородицом из Ђуниса), сада када је духовне топониме потражила мимо лепе завичајне оптерећености, нашао у неким другим списатељским искушењима? (Наравно, треба поменути и роман *Свих жалосних радост*, где је главна личност Пресвета Богородица, који је носио аутохтону инспирацију).

Да ли је сада, у опседнутости религиозним мотивима Љиљана Хабјановић у *Сјају у оку звезде* истрчава и не стиже да покрије инспиративну побуду уметничког? Да ли је огромна историјска материја коју обухвата хиљадугодишње царство (додуше овде је ударна нарација сведена на време иконоборства - осми и девети век) - гутала перо списатељице да оправда онај догађај, ону стварност древних ромејских времена у којој ћемо се и ми наћи, највише као хришћани, али и као савременици којима је моћ уметничке пређе превасходна.

Основна идеја којом се брани порука овог дела је одбрана православља, одбрана чисте Христове вере у време када је моћ одређених људи (најмоћнијих представника организација у сили светске државе и њених моћи, какво је било Ромејско- византијско царство после пропасти свих римских империја), дакле, када је та моћ кушала и прекорачивала божанске моћи. За нас, у овој великој историјској ветрометини, једва ћемо се препознавати као Словени, можда тек касније као Срби („готово пет векова касније, икону Богородицу Тројеручицу, на којој је сам Јован Дамаскин дао да се у сребру окује десна рука, у знак захвалности што му је та одсечена десна рука спојена, добија на дар краљевски син и светогорски инок Сава. Тај свети човек, Богом прослављен и на Небу и на земљи био је и остао духовни вођа народа из којег је потекла Лилија. Зову се Срби“). Штета је што се та копча „народа из којег је потекла Лилија“ више неће налазити у књизи и што списатељица имгинација није додиривала даље ову „историчност“. Она се испопила у христинобранитељство, у иконобранитељство.

Та борба која је у једном трулом царству трајала бар два века, та борба је главни јунак романа.

Зато се Лилија, иконописац неће друкчије видети иако је имала богат и духовно раскошан живот, зато се на исти начин неће видети ни царица Ирина ни царица Теодора, које у својим тајним животима бране иконе, у јавном слушају своје мрске цареве, своје мужеве. Борба да се духовним енергијама одржи кохезивно јединство царевине почивала је на борби индивиде у снази коју даје вера. У симболу који даје икона. Разграђивање тог чина, стављање силе људске власти над силом божанске власти рушило је унутрашње духовно кохезивно јединство ромејског царства, рушило је његову идеологију спасења.

Хабјановићка је понудила читаоцима огроман материјал богате историје најмоћније силе света раног средњег века. Осмог и деветог века. Кад детаљнише о по-

Љубиша Ђидић

родицама, када прати њихову лозу, када у ређању имена прати бескрајан низ малих епизода које додуше, неће увек бити пресудне по даљи ток радње, када инсистира на неком од већ очекиваних осећања, читалац ће имати доста проблема да се нађе

у матици збивања. Посебно, ако је негде „пресекла“ и скратила нарративни ток који се очекивао.

Међутим, њена уверљивост очигледно је, као и увек, моћно бојила историјски миље, где ће ликови које обликује у односу на историјски миље бити сједињени временски и духовно. Тако ће из прозног ткања овог разбоја израсти чудесна галерија ликова, историје и вечних људских драма које су своје разрешење тражиле пре свега у људским душама.

Да нема тог унутрашњег крика у душама три њене хероине које су заправо Христове новесте (царица Ирина, царица Теодора и иконописац Лилија), цело роман би се могао читати као историја византијског царства у неким вековима. Спасвајући се од те замке Љиља Хабјановић је остваривала многе катарзичне и шокантне драмске сцене које су њеном историјском фреско ткању у танане жице убацивале крвоток. Тако ће се у великој ликовној сцени којом живи најславнији град на свету Константинопољ, археолошки верно реконструисан, са свим својим ондашњим улицама, трговима, црквама, палатама, тако ће се велика Ромеја (која би данас обухватала Грчку, Италију, Балкан, Персију, Африку...) тако ће се сав тај цивилизовани свет неке наше „будућности у прошлости“ оцртавати као на длану у њеном перу. Користећи монолошке форме у компоновању књиге (омељују се Лилија, Ирина и Теодора, али и „Онај који је свуда“ - метафора божанског сублимирања) списатељица је овој

огромној и растегнутој грађи ипак остваривала чулност и уметничку уверљивост успевајући да поравна и историјски ток, и унутрашњи религиозни императив и људску драму. Те споне којима је у свом уметничком атељеу Хабјановићка одавно овладала узбуђују њено милионско читање и у ранијим књигама које такође носе историјску праšину. Са звезданим светлостима.

Ако је њена, ипак, главна јунакиња Лилија, сликарка иконописац, кичмена и емотивна пређа у мноштву ликовних овог романа (наравно, такође уз царицу Ирину, о којој постоје књижевна дела других писаца, и о царици Теодори, која је такође инспирисала многе друге писце), овде представљена као чувена сликарка икона раних средњих хришћанских векова, онда је сигурно да је Љиљана Хабјановић вештим и познатим женским пером, или женском шпактлом извајала њену фигуру у раскоши женске сензибилности и духовне узвишености.

И док мислите да сте паралелно у идентификацији са њеним животом и њеном душом протгнуће вам се онај миље, онај историјски ток у којем је живела, с једне стране, и уметнички ток у којем сте се са списатељицом проверавали, с друге стране, у односу на историју. Може се рећи и у односу на историју хришћанства, али и на моћан лични уметнички доживљај, што је у овом случају најпресудније.

Један од цитата из поглавља „Онога који је свуда“ говори о томе како је све почело од Лава Трећег Исавријанца, седамсто двадесет шесте године по оваплоћењу Бога Слова, када је први пут говорио против светих икона. Његово злодејство настали су Константин Пети, Лав Четврти, Константин Шести, Нићифор, Лав Пети, Михаило Други и Теофил. За праву веру и истинити живот Цркве са престола су се бориле две жене, Ирина и Теодора.

Једна је оборила и зауставила зло јереси. Друга га је победила. То их је нераскидиво повезало у памћењу народа и Цркве. То их је повезало са многим светим страдалницима и преданим живописцима. Какав је у роману Лилија. Којој се коначно остварује сан да се њене иконе носе на литији којом је побеђено и којом се завршава иконоборство.

У овом сажетку „Онога који је свуда“ у роману на 550 страна, налази се борба добра и зла, ниских људских порива и узвишених осећања, посрнутих незајажљивости и спасених у божанском. Душа загађених и душа прочишћених. Хабјановићка је пластично дала опис једне давне и нестале цивилизације, али су њене тековине и вредности исте и данас, исте и нама, због хришћанских корена у заједничком континуитету и унутрашњем осећању живота. Баш како је приметио митрополит Амфилохије у уводној речи: „Зато је иконољубље, посведочено овим списом, било и остало увођење ума и срца човековог- Прволику, тј. иконској Лепоти божјег Лица, преко човека и „преко Небеса која приповедају и јављају славу Божју“. „Око Звезде“ пресвете Богородице најбоље сагледава и види ту славу“.

Своје истраживачко историјско чуло, своје реалистичко прозно чуло, своје духовно чуло, поново је даровала у великој уметничкој фресци која је засјајала за досегљивост божанског.

Будни сањар

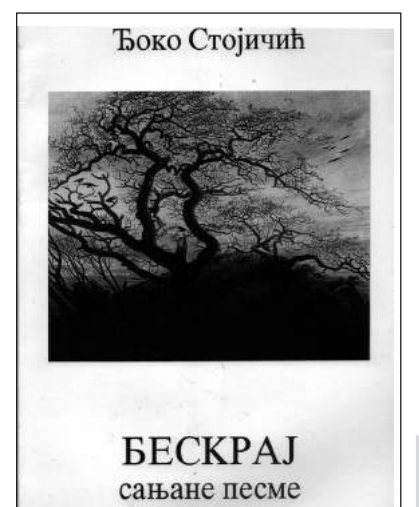
Ђоко Стојичић: *Бескрај, сањане песме*, „Шумадијске метафоре“, Библиотека града Београда, Библиотека „Деспот Стефан Лазаревић“, Младеновац

Јованка Стојчиновић Николић

у току концерта, у трамвају ... Готово све пјесме у овој књизи настале су у Прагу, између 1994. и 2000. године, када је Стојичић обављао послове амбасадора Савезне Републике Југославије у Чешкој Републици. Сањајући своју жељу „да чека боља времена“, нису изостала сјећања на Николу Теслу или Сократа и „Његове Хелене“, присуствујући књижевној вечери Спироса Вергаса (Грка).

Иако су присутни (у сну) моменти који понекад угрожавају живот, пјесникова ћуд је помирљива и он наставља свој пут знајући да отац *залива биљке што невају и да свака има свој свет, ком припада, схватајући и дорастајући ситуацији у којој се налази*.

Пјесник понекад и није свјестан колико његово унутрашње биће бива по-

У жаришту збиље

Димитрије Николајевић: *Ход по жици*, "Апостроф", Београд, 2012.

Одавно изврсни песник, а песничке иницијације од малена, Димитрије Николајевић Боба исписује свој мисаони животок и сентимент изазивајући подударну зачудност читалаца с аутором, његовим ЈА, конзументима ТИ и заједничким судбинским изазовима и батргањима МИ. Од њега су, тумачећи његове песме, учили многи.

Још пре педесетак година, а и сад, млађани савременици поред своје списатељске странице с мноштвом песама у двадесет пет песничких дела и пуно песама, штампаних у многим часописима, новинама и чувеним на књижевним скуповима у Крагујевцу и широм Србије. Дојаен песничтва, на чија се дела погледа и угледа, оставио је за собом својеврсну школу песника и љубитеља искрене поезије. Јер, искреност је његова стопа.

У "Ходу по жици", плодом зрели песник има шта да каже о Добру и Злу. Па како А. Шопенхауер објашњава на основи својих премиса: "Добро и зло који (како гласи З. премиса) као последњи циљ морају да леже у основу сваке радње или пропуштања радње, јесу или добро и зло самог оног ко дела, или некога друго ко пасивно учествује у радњи." Димитријевић однос према добру и злу може се узети као иницијативни мотив ове збирке, дедуктивни суд о свом ЈА, ТИ и МИ, али и скуп чињеница о себи, човеку, друштву, свету и времену. У декору друштва и времена, често, иза кулиса, смештених испред "заума и небуда" он слика свој доживљај света и човека, природног, брега и Бога, супротстављених, али између којих не дуби поноре већ спаја етичком жицом којом ходи. Његово песничко поље одређено је реалом и спознајом света и односа. Његово креативно песничтво мотивисано је његовим осећањима, богатим искуством, контекстном збиљом самог живота, друштвених и историјских односа; доживљене уметности, пре свега, књижевних импликација и живог језика.

Сада је, као и раније, Николајевић посвећен стварању: "То је потпуна посвећеност стварању. Ништа друго не постоји сем стварања. Стварању је све подређено. Живот је само ради стварања." (Л. А. Саломе о Р. М. Рилкеу)

Уочљиво је да се у овим песмама показује као бележник истине и мудрости (по Бајрону) и да је у свом времену, иде даље и види даље а није све рекао.

У грубим истинитостима Димитријевић чува свој танани и пластични дух, с изостреном свешћу, које слика тачним речима, одговорним говором и језиком о мноштву чињеница, односа и будућности, из свог угла и времена, не попуштајући и не повлачећи се пред злом, како чине многи врли ствараоци.

Дух песника је пластичан а не љигав, ван паралелне свести и порнографије, шунда и без имитирања Завета.

Тако и почиње своју збирку песмом "Што има срећу да заживи":

Не постојати и ништа немати
Није ништа друго до тешка клет и казна
То је нигодина промајна, празна,
А бити - значи себе имати, /.../
а ти Човек,
Онај после Бога, изнад свега!

Свет и време у коме песник живи и ствара, редукујући и сажимајући слике и чињенице да би читави својим сензибилитетом употпунили побуђујуће прилике, из једног мотива а више слојева и порука, није свет добра ни врлина.

На Николајевићеву поезију применљиви су делови "Филозофских огледа" Николе Милошевића: Као што је Никола Милошевић право ходао уздигнута чела, тако и Димитрије Николајевић пева: /.../ За живота/и смрт треба заслужити уздигнута чела./ у духу и суштости с другим људима: /.../ Да нико није сам све док у другом/ Било где на свету и њега има./

У песмама и животу Николајевић је са људима. А какви су они? Поред честитих, умних, радних и брижних песник се сусреће и с људским кварежом.

тресено разним нежељеним догађајима, који се само на тренутак примире у тијелу, али га не напуштају никад, као у пјесми „Стоји девојчица, на брегу, крај ње, на трави, корпа јабука“.

Отуда и насловну страну књиге аутор прилагођава метафори са девојчицом која не може да се насмије због мајке коју дуго није видјела, јер је усамљена на брду док је чека, баш као и стабло своје птице. А птице, сваку грану на стаблу доживљавају као свој дом, чија сјенка у предвечерје покрива пјеснички страх – јато авиона које ће му срушити завичај. Пјесник стрепи од тренутка који га је стигао у сталном размишљању да се то мора што прије прекинути *Сањам да сам жив...*

Завичај је у сновима *Најљепши и непролазан*. Ма где био увијек му иде усусрет, у најживљу жељу да се са временом не мијења... Завичај је увијек у дјетињству, међу свима, али никад изван пјесничког тијела. Иако Стојичић у својој поезији најчешће мотиве налази у завичајној енергији и љубави према народу којем припада у књизи *Бескрај, сањане песме* тек десетак пјесама носи димаре завичаја.

Отварајући *раскошни свет уметничке лепоте* пјесник је самосвојан са доста необичних сложеница које једна другу допуњавају или пак објашњавају: *Вртложник ветрова, многовековни светионици, птице – витице, нестишљива крв, накострешена реалност, свеузрок свеотити, јасни одгонетај, крунибени бескрај, свемирско такмичење, у себости себе, конгрес биографа биља, непојамна шума, сви-рајка свемира, распрскавање цвета...*

Потом, пјеснику у сан долази наизглед једноставна али антологиска пјесма пуна метафора и освје-

Живота Марковић

Песнички "човеци" смо ми и прошли од крви, меса, сазнања, уверења, грешни у Богу и свету реала о чему је снажно објашњење у средњој строфи песме "Себи на домаку":

- Што те зазива те те и гура
Не би ли пре да стекнеш
Све чега ћеш да се одрекнеш,
Па опет изнова - тортура! - .

Својим сазнањима и сензибилитетом Николајевић потврђује да је могуће остварити нови свет, нови однос међу људима, лепши и моралнији; и сви мотиви, појмови, речи и језик су у функцији тог особеног сензибилитета и поетике, и етике; и сједињују се у сензибилности с читаоцима и критичарима.

Иако, каже "Нема више времена", што подсећа на песму Десанке Максимовић, или да је "Птица смак опазила", Николајевић има шта да каже и зна то да каже, да охрабри и подучи, учини угодним и лепим, па зар није?

У свим песмама ове збирке, песнички језик је у сагласју са мотивима, предметом певања и песничким осећањима и идејама, које одзвањају смислом и лепотом (без обзира на неку тривијалну реч), а његови стихови испевани су различитом метриком и ритмом, и у складу с мотивом. Дужина стихова је различита, како по стопама тако и по њиховим трајањима. Ритам песама је усклађен са мотивима и порукама, сликама које Николајевић богатом "палетом" исписује, па наглашавањем стопе, стиха или строфе постиже склад ритма и мелодије, било да се песма чита или слуша рецитатор. Све песме су римоване, неке различитим римама, различитих дужина и стихова. Показао је и колегама и онима што се пиле да уме да напише вредно дело, целу збирку као кохерентни естетски, етички и језички мисаони спев који се родио из реала времена и нашег човека. Херменевтички поступак којим суверено влада није посекао песничке украсе осећања, јаким осећања и душе.

тљенја (*Луца из свемирског безмерја*): *Понови сан, / Леп, дах по дах, / Састави слике, / Дођај видице*

Све је у једној хармонији, у *нетакнутој природи*, где свако свакога уважава и онда када *нема историје ни догађања ...* Сјемење које вјетар однекуд донесе, жива су стварност која чека своје клице, а потом плодове; нема отуђења међу животињама, као што је случај, најжалост, у ово вријеме, све више међу људима. Природа се подједнако побринула за све (*Будим се опоменут и насмејан*). Пјесник од ње очекује награду и признање само у њеној природној и еколошкој „нетакнутости“.

Под окриљем сна често је као у бајци. Сустигне кликај *птице с Амазона*, шкрипање весала на галији која плови за изгубљеном срећом, дозивање кроз *Грлену свирајку свемира*. Све се то дешава у изворшиту смирујуће свјетлости и симбола који се прожимају кроз цијелу књигу.

Свјетлосни извор – тај чисти пјеснички простор у коме се креће, увијек дјелује убједљиво, непоколебљиво и вјеродостојно. Зато је мото за пјесме *свемирски, по вишим законима космологије*. Заправо, убједљиво је, све оно што га у животу окружује својим животом, од ратних дешавања и *заважених међа* па до *љубавних врата раја* и *нетакнутих цвјетова* у природи од којих осмијех добија једини извор енергије – Сунце у којем пјесник види *тачку ослоња* и тако продубљује своје интересовање како у „историјску тако и у социолошку тематику“.

Ђоко Стојичић, словидни сањар, ослоњен на вријеме између сна и јаве успијева да нас у нашим мислима задржи у „будном стању“ док пролазимо бескрајем *сањане песме* и носимо је кроз живот.

Трајуће слике пролазности

Гордана Влаховић: *Возови су пролазили, давно...*, Свет књиге, Београд, 2012.

Све више књижевни ствараоци проширују обим рецепције, прилагодивши их бићу своје духовне радозналости. Тако ауторе прича и путописа сретаме и као критичаре и есејисте. Све разликије појаве живота и духа упућују писца ка ширењу стваралачке делте.

Гордана Влаховић успешно се исказује у све ове три сфере, рекао бих по некој врсти природне узастопности. Овога пута јавља се са књигом прича „Возови су пролазили, давно...“ Структуром се ослања на класични исказни образац, који се огледа у постојању чврсте фабуне и реалистичког сјенчења ликова и атмосфере, не испуштајући из нарацијског поља живу ретроспективну фокусацију. Сваки од њених ликова, мушких и женских, имају своја острва тренутка. Нека пројигирана и у пародичном нагласку. Њихова психогенетска црта обогћају слојевитост приче и причања.

За њихово лоцирање списатељица је одабрала свој шири завичај (Врњаци са околином), што је и схватљиво. Извориште тематике најбоље се спектрира ако је материја блиска осјећању ствараоца. У менталитетску слику људи и средине, иако се овдје ради о минулом времену, ми га, заслугом ауторке, примамо новооткривени свијет. Ако тражимо разлоге за то, наћи ћемо их у свјетлини нарацијског поступка, који описе живота употпуњује дубљом доживљајном атласиком.

Природа јунака посједује страст као главну саставницу живота, будући да се њоме „бришу“ вољне и невољне ствари које изаткава сам живот. Незадовољство собом надокнађује се жудњом према женскињама. У болној пролазности представљају тачку застајања, више пута оличену у грубости, која се у неким причама манифестује као зла коб. Као у причи „Женидба, па рецка до рецке“. Како се јунаку Драгу чини да га вријеме гази, он живот проматра из угла инаћења и грубости. И Тодор мргодни захваћен је сличном опсесијом. Иза многих слика, чак и оних које имају обрис идиле, угнијездило се незадовољство као неотклоњива егзистентна одредница.

Ауторка драму приче прошива концем таквог осјећања. Овдје се не трага за одговорима живота, већ за другом потребом. Да се живот живи и живи. Унаоко како то диктира човјек психосклоп. Дрчно понашање мушких ликова конотира се у причи и као облик депресије и скупо плаћене својеластости. Оно што треба посебно истаћи, то је да приче имају мотивану рефлексију, посебно кад наратор откопчава свагдашње дилеме и ломове, вјешто их удијевајући у монологни дискурс.

У причама Влаховићеве налазимо примјесе романтично-егзистенцијалистичког фона. Ликови су окренути свијешћу себи. Њихова се објекција заправо ту рачва у више субјекатских равни. Међу њима је најизразитија она чулног типа, најчешће подупр-

Жарко Ђуровић

та визијском компонентом, која је поуздан водич у селектирању доживљајних сегмената. Њих ауторка

Гордана Влаховић

срећно уклапа у причалачки мозаик. Не тежећи за сложеном формом приче, али то не значи да су ограничена гранања унутрашњих порива. Они обогћају радњу приче, стимулишући потребу да причано срекне нијансирано обиљежје.

Држим се гледишта при одабору облика казивања, да тиме писач уобличи и своју природу. У ликове које рељефира неминовно уграђује и своје опсесивне свијетове, за које ћу рећи да су у причама добро легле. И због амбијента гдје лоцира радњу прича и начина како их саображава захтјеву слојевитог нарацијског одређења.

У овим причама прогнано је свако милосрђе. Њега не рађа конфликтна ситуација. Ту је идеју ауторка прихватила као психо-нарацијску дешифрирацију својих јунака, који никада, иако их живот бије по глави, не умију да избјегну ломатања и муке. Стиче се утисак да их призивају, препуштајући се мутним сликовима живота.

Очигледно је да се овдје ради о потреби да се путем огољености душе јунака, како истиче Декарт, биће поврати суштинским себи. Ту није мимеофен ни историјски контекст, будући да се у слици шефа станице или неког другог лика, инкорпорирају исјечки из давно минуле врхешке времена. Ауторка те удаљене слике вјешто телескопски путем своје лирски обојене нарације, дајући јој израженију моћ значења.

Сугестивност приповедања

Драган Томић: *Песничкова торба*, Армон, Београд, 2012.

Пишући у "четири руке" напоре и наизменично драме и романе, наш савременик Драган Томић није се поигравао него је већма разигравао и жанрове и композиције ових близначких родова. Сада се - овог дана или у сусрет будућем дану-појављује са романом "Песничкова торба" у чијем се насловном симболу сустварају нимало симболички попис ликова и личности, или драмски инвентар ликова и личности.

У новом неусиљеном роману Драгана Томића назименично се обично, из дана у дан, из ноћи у ноћ дешава, тајанствено и мутно, јасно а често нејасно, на први поглед једноставно, као што су старинске кромолитографије, а ти разноврсни сликарски трикови распоређени су по разним плановима његове композиције. То су заправо драмски напети тренуци, обавијени копреном неизвесности, надвијене над догађајима као црна завеса која трајно прети бруталним прекидом представе. Наш писач од дара, свести и савести осећа а зна такође, одакле сва та трагика човјека који хвата од живота све што му може пружити. Човека који је желео од живота да искамчи све што се може и то по могућству све одједанпут, без великог чекања. Иако му распон мотива није претерано широк, Драган Томић шири густо плетиво животне збиље и неусиљено, свесно иде ка Нади и катараци. Његов животни и уметнички двојник, упркос својој самостности ка "путу на светионик" - како каже Вирџинија Вулф - приказује (и доказује) човека у чину људске солидарности и међуљудске захвалности и узајамне зависности. Одљобљести га у поново стеченој стварности - вишој и од њега самога.

Бавећи се реалним сензацијама, тренуцима будне маште која се исцрпљује у повезивању детаља улице и свакодневног живота, при том помало намерно анти-сентименталан и антиромантичан, Драган Томић као да говори са маргине.

У свом роману Драган Томић се најпре старим, добрим стилем школске класификације издвојио из матичног контекста. Чји би интегрални облик, најчешће, филозофи могли да сматрају као мешање у свој посао, социолози у свој, хроничари као и прозни писци такође свој. Овај меланхолични српски писач је вероватно најдоследнији завереник живота и животне реалности у својој генерацији, он не жели да ствара, са дискретном скепсом прихватила "стварање

Милосав Буца Мирковић

литературе која у литератури види врсту обмане, мистификације неостварених људи, који преварени животом варају друге- уствари варају себе; смео синтетичар, ерудит, покушава да од своје става створи инструмент који би испитивао и проверавао најекзактнију извесност реалности.

Овде у овом роману се интерес испољава као узрок различите и капацитета маште, финоће осетљивости и посебно пажње. Интерес има средишњу улогу при избору одређених садржаја и сензација. Већа или мања продуктивност идеја јесте оно, што се обично назива надареношћу и генијалношћу. Генијалност увек зависи од приватног избора предмета, бирања битног и изостављања небитног. У свему томе одлучну улогу има и страст. Без страсти остали бисмо лећи и непокретни, само њима можемо приписати иницијалне подстицаје нашим поступцима, њима можемо бити захвални и за наше најхрабрије поступке, за сва јуначка дела учињена у нашој историји. Из страсти проистичу и цицијашлук, честољубље, истинољубље и пријатељство. За страст се везује и физичко уживање, телесна љубав као и љубомора, мржња и свакојаке друге патологије. Отуда у Томићевом роману све врви од женских ликова и силуета, час у актив-ној прозној позицији, а час у ударној драмској улози.

Приповедачка пројекција зависи од инвентивности језика и проживљавања књижевних тема. Роман "Песничкова торба" то је једна изузетна снажна животна хроника доживљеног и проживљеног, која нам даје неколико непомерљивих утисака о приповедачкој снази овог писца. Његова сугестивност приповедања у варирајућем интонацијском кључу и променљивој наративној перспективи, као и сама фактура приче, углавном у отвореном значењском хоризонту уместо срачунатих ефеката, чине приповедачка остварења Драгана Томића не само вредним казивањима него вас, безмало, остављају у уверењу да оно није могло остати некажано.

Култ вољеног бића

Иван Лаловић: *Лептирице и остала чуда*, Народна библиотека "Данило Киш" Врбас, 2012.

Мирослав Радовановић

Иван Лаловић је у својој збирци "Лептирице и остала чуда" отворно бране имагинације и омогућио улазак и узлет у сфере сновидних слика и визионарских представа. Његова љубавна поезија заправо је типологија чулних утисака које су основ имагинарне представе. Чулност није везана искључиво за непосредну реакцију чула већ за разгранат систем утисака и њихову формализацију унутар синтезе вањских облика и подражаја и унутрашњег култа вољеног бића. У Лаловићевој поезији приметна је симболичка трансформација реалности, тј. материјалне чињенице

Иван Лаловић

природе и света окружења које се трансформишу у сновидне слике, у инкарнације духовних принципа.

Функција песничке слике доживљава потпуни преображај и досеже евокативну чаролију и уплив у дубљи и сваршенији ток ствари и мисли. Магијска операција преображаја појмова заснована је на ширем искуственом и доживљајном домену. Свет реалности и маште добија изглед аутономне творевине несводљивих величина и значења. Лаловић остварује свет сугестивне и непоновљиве магије у коме се меша појавно и суштинско, природа као исходниште вољеног и обожаваног бића.

Трансформаторски елан знакове, симболе и обележја претвара у затворене светове женске лепоте. Стваралачка имагинација је доминантна одлика која спаја и преображава познате ствари у имагинарне просторе, у осећајност срца која тежи апсолутној апстракцији познатих појмова. Природни облици досежу сферу симболичког сугласија, мешају се простори конкретного материјалног и имагинарног у чијој коначници свет предмета постаје прибижиште песничког духа.

Лаловић отвара перспективу једног синтетичког концепта поезије који одговара чудесном и комплексном устројству човековог унутрашњег света. Предметни и природни облици теже откривењу вишег духовног поретка сазданог на култу жене и љубави. Идеал лепоте и бесконачности потопљен је у реални свет из кога зрачи. Песничко биће афирмише дух у односу на материјални свет. Афективно љубавна тежња постаје једини израз и самодређење у свету обичних и препознатљивих облика. Симболичне формуле надрастају реалне датости, перцептивни утисци стварају тајанствене аналогije. Имагинација успоставља блиске и тајне односе међу стварима, облицима и њиховим симболичним набојима. Видљиви свет, као складиште природних слика, постаје имагинарна инспирација за творбу нових облика и непролазних вредности. Бесконачно фантазијско поигравање Ивана Лаловића резултира асоцијативним повезивањем најразличитијих слојева предметности и имагинарне тежње:

Апстрактна идеја продири у стож вишег света и даје комплексне визионарске концепте жене и љубави. Ствари и сновидења из видног поља досежу визионарске евокације са помереним значењем. Банална појавност, као услов аутентичног доживљаја, пренела се у сферу трагања за непознатим и новим што зрачи слојем чудесне песничке визије. Песник остварује поезију која је саздана на сугласју различитих чулних импресија везаних за недељиви тоталитет света. Песничка фикција сведочи о јединству разноликости и повезаности облика што је резултат аналогije природних облика и имагинарних надградњи.

Често се догађа да понека књижа, неоправдано и неправедно, остаје у засјенку, највише зато што њен издавач не спада у оне који су у жижи интересовања књижевне критике, или што аутор није у центру књижевних збивања. Могло би се рећи да такву судбину доживљава и збирка пјесама, „зачињена“ са неколико лирских проза, *Хајдучки уранак на гори Мотајици* Ђуре Милекића, пјесника из „љуће“ Крајине који живи и ствара у Аранђеловцу и који сам себе назива подаником Земље Пелинове, сином Вучјег племена и зарјечником Мрава неимара.

Ако ни због чега другог, онда због пјесме *Хајдук на живој муци и змија у пројезу*, коју би сваки антологичар савремене српске поезије морао макар имати у виду, ова пјесничка збирка заслужује пажњу. Јер, у наведеној пјесми, док *Цврчак разлама таламбасе*, одвија се права драма: хајдук и змија *Затекли се / Очи у очи. / Језик у језик. / Глава у главу*. И, наравно, драма има своју драматику: очи су укочене, језик завезан, а глава на пању. Док *Сврака тражи ђавола*, хајдук гута пљувачку, змија језик исплиће, а Сунце мозак испија. Ту је и драмски „расплет“: *Вријеме дужи од вјечности / Иде себи на руку / Исто зло да гледа*. Цијела драма, дакле, у само десетак кратких стихова из чије слојевитости напосто избијају вишезначност и широка асоцијативност.

Читаоцу остаје да одгонета да ли је хајдук побједио змију или се догодило обрнуто, односно да ли је хајдук побједио змију у себи или змија хајдука у свом сопству, али у једној другој пјесми, *Абер пушка*, Милекић износи занимљиву тезу: *Само смрт слободу рађа / Да са Сунцем вјеквјечи!* У нестајању, дакле,

Искре из запретаних огњишта

Ђуро Милекић: *Хајдучки уранак на гори Мотајици*, Фондација „Први српски устанак“, Аранђеловац, 2011.

Ранко Павловић

шло названо Бијесни Мурат. Његов опис пјесник почиње од главе која је у ствари велика коњска лобања *насађена на три неокресане врлике*. На глави је стари црвени лонац са коњским ребрима у рукохватима, а брчине су *утовјесљене* (неко ће помислити да је ово кованица, а заправо је ријеч узета из запретаног народног језика) струне коњског репа. Упечатљиво је дочарано језиво звиждање зимског вјетра у коњској лобањи, а када је неко из обијести запалио Бјеснилу, прочуло се да га је *гром оватрио жеженом муњом*. Или, у једној другој пјесми, са *небеског седла горе Мотајице у Пелиновој земљи*, догађа се нешто чудесно: *Небески сач сунца млади кромтир круши док у очима шеве дан је боје лана*.

У циклусу *Ђурђевдан у Пријебљезима*, у коме паганске атмосфере има таман колико паганских обичаја у прослављању ове најчешће православне крсне славе, наилазимо такође на свјеже пјесничке слике, примјерене мотивском обилежју пјесме. У *Здравци сунцу* сусрећемо *уструкалу тиеницу*, а у наздравичарској пјесми *Слава комишије Симе Блажића* на цвјетној ливади напосто затичемо пољара Рају Ракића који се *љуља к'о поспан за својом сјеном*. Мало касније „гледамо“ како је Мјесец истје-

рао своја стада на небеску испашу, селом се ори свадбено весеље, сви пјевају, играју, једу и пију, само би младенци, којима је ноћ дуж од вијека, *славу чорбу да зајрже*. А када се у селу за ноћ родило деветоро дјете тада је *Девет жарних српова / Пупчану нит жело*.

Није увијек све ведро и весело у Милекићевој Пелиновој земљи, под хајдучком гором Мотајицом, понекад је *заде-се небески кијамет*, па тада, док оргија славе облака небом се догађају *свађе ватрометне, бијеле краве ломне муње брсте*, *Земљом Ноје гази до грла у води / Небом неко рачуне несведене своди*, па затим: *Небом ђаво јарад тупом шклојом коље!*

Тамо гдје је Милекићевом стиху било претијесно, расплину се у лирску прозу о Хајдучким ливадама, Бијелом вуку и повратку коријенима Хајдучке земље, засновану опет на народној причи, миту који траје иако је већ добро запретан у она праједовска огњишта о којима Ђуро Милекић заносно пјева. И баш због тог заносног пјева, због живописних слика, због тога што би се на основу ове књиге могао сачинити занимљив српски народни именослов и рјечник помало заборављених а вриједних израза из народног говора који дјелују као искре из запретаних праједовских огњишта, збирци пјесама *Хајдучки уранак на гори Мотајици* Ђуре Милекића треба пожељети добродошлицу и посветити дужну пажњу.

Лепота пролазности

Миодраг Д. Игњатовић: *Усправна река*, „Партенон“, Београд, 2012.

Даница Диковић - Ђургуз

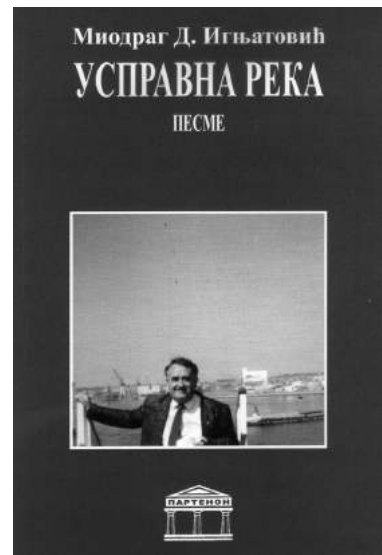
У Миодрагу Д. Игњатовићу имамо свестрано образованог и радозналног писца, аутора са богатим искуством професора, предавача, научног радника, али превасходно песника, заљубљеног у лектуру, језик. У Реч. Зато знамо да овакав наслов није никако случајан, да је он пре жижна тачка ове књиге песама. Да бисмо га одгонетнули, потребно је анализирати песничку поетику, која у овој књизи није нова, већ дубља и сабранија. Сведена на оно суштинско. Сублимирана. У духу Исидоре Секулић: „Прво се мењај у себи, па онда оспољавај“.

У свом стварању песник трага за поезијом, а кроз њу за смислом, природом, љубављу, Богом, сопственим идентитетом, као и идентитетом свога народа, за тајном времена и човекове пролазности. Али у овој збирци песама он се учврстио у једној, можемо рећи, старозаветној мисли, уверењу: да је време циклично и кретање свега у животу. Живота самог. У песми са истоименим насловом, јабука симболично представља човеков живот који су за један дан појели не скакавци, већ један мали црв који се у њу сместио. Ту је и његошевска мисао „Ниједна сласт од горчине ослобођена“. Персонафикација живота, ток циклуса и лепоте, и трагике, које проживимо у том једном само нашем, битисању.

Симбол реке је јасан, у свом уобичајном значењу: стално, протицање, стално кретање. А, усправна река? То може да буде песничка вертикала, укорењеност у сопствено тле. И, подвесна или не, чежња за висинама, сећања на прерано изгубљену мајку и трагање за вером. Нема ту никакве контрадикторности (мада код Игњатовића, иначе, има парадокса једног поетско – филозофског погледа на свет). Није контрадикторно, јер и вечност може да се схвати циклично? И обрнуто. Не каже случајно св. Владика Николај Велимировић: „Смрт ће доћи да сагори не бесмртност нашу, но смртност“. Ту мисао потврђује и песма „Вечна река“. „Заказао сам лудој глави да ме чека... Теку реке, једино опстају шкољке...“ Е, то је оно питање: где смо ми, где је песник у тој пролазности? У Игњатовићевим песмама горке ведрине, постоји као непрелазна тачка, мала нада да ћемо, ипак, оставити траг на том цикличном току. Макар у виду неке шкољке. Она је нада да песник, ипак, неће проћи, захваљујући својој песми. И о томе да пролази само оно што је пролазно, и онај који је пролазан – једно је од могућих значења.

Песник је, ипак, у најдубљем осећању пролазности, а и егзистенцијалне стрепње, у песми „Ја пролазим“: „Ја пролазим кроз историју животног кола / За мном остају редови животињских врста / Ујед свог анималног претка осећам до бола / (и нарочито то упечатљив стих) И виси на грани као птица с три прста...“ Ја пролазим, а звезде смотре ко нечије очи / У песку

детинства трагови бивших људи / На истоку девојка светлу ведрину точи... / Ко дрхтав лосос који се у слаткој води мрести / Наш живот океан, а вода смртно, смртно слана! У песми „Почетак краја“ поново се јавља запитаност о смислу живота. И (пролазни) сјај имају безимене

звезде. Али у тој пролазности, ипак, има лепоте. „Повратак истога“ носи мисао да човек може, некад после дугог лутања и трагања, а за то нам је некад потребан читав живот и цео свет – да се суштински врати себи правом. У песми „Круг“ опет имамо један препознатљив симбол, који – такође – означава циклично. Тај круг значи и усамљеност песникову. То није стаза, није пут за двоје. „И ко по кружници ходи нема друга“.

Могло би се рећи да је овом изванредном књигом Миодраг Д. Игњатовић заокружио свој веома плодан песнички круг од 24 књига поезије и изузетно широког спектра рада на прози, књижевној критици, теорији, методологији и методици проучавања књижевног дела, не избегавајући ни друштвени (политички) ангажман. При чему томе му је, свакако, помогао и таленат оратора. Могло би се рећи да је рад заокружен, али Миодраг Д. Игњатовић је, чини се, за Бетовеново „Увек више“. Зато верујем да ће он наставити с писањем, на задовољство својих читалаца, као и сви они којима је „гранична линија – линија краја“, како је слично рекао Ингмар Бергман. Свакако ће наставити да пише поезију. Како сам каже у уводу ове књиге песама: „Да не верујем у поезију – никад не бих писао. Писао бих вешто приче, јер оне се читају, а песме... живе! У њима је, макар као опсена, оно што Псеудолонгин назива (De sublimme), „муњом“ која севне где треба.

Светлост на крају тунела

Бранко Милорадовић: *Кловн*, „Евро-Гиунти“, Београд, 2012.

Душан Варићак

Наслов приказа нипошто не асоцира на поруку „Кловна“, трећег романа младог писца Бранка Милорадовића. Он се односи на нешто сасвим друго-представља наду, наду да у овом постмодерном и нихилистичком времену дефинитивног пада и изврнућа свих вредности, па и оних културнолошких, можда ипак није баш све изгубљено.

Пустиња, духовна пустиња, безизлазност, бесциљност и потпуна обесмисленост амбијент је у којем се креће јунак „Кловн“, као и већина других ликова у роману. Мада привидно успешан и остварен оним чиме се бави, он је прожет апатијом, бесмисленошћу и осећањем својштите безначајности, како себе, тако и света који га окружује, те, као такав, неповратно оштећен.

Кловн је производ времена у којем је осуђен да живи. „Гледајући вредновање у новом систему, то ми је давало алиби за неки будући пад“ – каже, а то би се могло схватити и као мото, порука романа.

Свака веза, сваки тек успостављени интимни контакт завршавају се – услед незаинтересованости, апатије и осећања бесмислености главног лика – најчешће и пре но што су почели („Било ми је свеједно...“ и „Није ме интересовало...“ – шлагворти су који се непрекидно понављају). А ако су се којим случајем ипак остварили у таквом стању ствари, боље да нису. По сопственим речима, више се и не сећа, није ни приметио када је постао чудовиште.

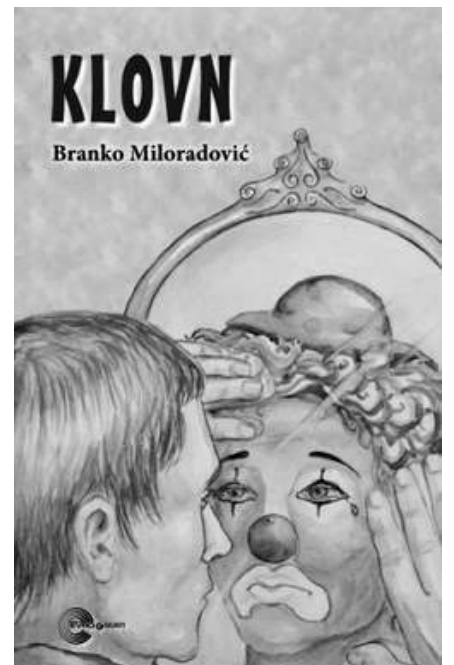
И, шта онда ради јунак у таквом једном контексту времена и простора у које је бачен против своје воље, суочен са светом с којим не може да се помири? Наравно, склања се у писање и књижевност, као својеврстан вид бекства од те и такве стварности. Оно што је Луис Бромфилд рекао о филозофији као „поруку слабића“, суштински се односи исто тако и на бављење писаном речју. Или, што би Кловн рекао, цитирајући једну критичарку: „да је писање егзибиционизам очајника“.

А у животу, шта му онда остаје и преостаје у животу и од живота? Само представа, представа за присутну публику на свакодневном сцени званој живот, и маска кловна за улогу коју је изабрао да игра у њој. Маска која наравно, испод себе крије тугу и бол који никоме неће бити приказани („Као кловн сам врло добро изводио представу која се зове лицемерство“) Можда је донекле штета што се у роману није мало детаљније разрадила та стара тема о односу Живота и Уметности, али то ипак остаје само у домену нагађања и ауторског поступка.

Кратке, језгровите, прецизно конструисане реченице, без непотребног психологизирања и предугачких описа – главне су одлике стила писања у „Кловну“. Иако

се Милорадовић по сопственим речима, у писању романа трудио да избегне технички филмског сценарија (основна ауторова делатност-сценариста и режисер), ипак – негде у подтексту – као да се назире рукопис драматурга.

Роман неодољиво подсећа, по својој основној линији и убојају, на једно велико дело европске и светске литературе, на Сартрову „Мучнину“. Не толико по стилу, колико по садржају и теми коју обрађује. „Кловн“ се може схватити као роман који говори о периоду наше транзиције и неповратног нестајања свих вредности, и то је свакако прво и најочигледније тумачење које се одмах, само по себи, намеће. Али он је првенствено, по речима самог

аутора, дело о самоспознаји, о неопходности самоспознаје, као јединог начина да се изађе из тог зачараног круга свеопштег бесмисла.

Занимљиво је начинити паралелу, упоредну анализу „Кловна“ са претходним Милорадовићевим романима и тако дефинисати развојни пут њега као писца. А у овом случају може се слободно рећи да се пре ради о различитости, него о развоју и сазревању у уобичајеном смислу. Генеза његовог досадашњег стваралаштва може се сажети у ту једну једину различитост, и између то двоје слободно се може ставити знак једнакости.

Како „Кловн“ готово да нема никаквих додирних тачака са својим претходницима, исто тако и „Ирис“ и „Аријадни-

Дијалог с непролазним

Илија Лакушић: *Љубио сам живот као да је мој*, Српско народно вијеће, Подгорица, 2012.

Сасвим је специфичан избор своје поезије сачинио Илија Лакушић, под насловом *Љубио сам живот као да је мој*.

Афоризам у наслову упућује на битну особину Лакушићеве књижевности - духовитост (иронију, хумор, сатиру), али се може односити и на избор, тј. на тематске целине поезије коју је, за ову прилику, издвојио из свог песничког опуса.

Груписањем песама и мотива као да је овај ирониско-метафизички лирничар парадокса хтео да представи своје друго лице - оно из сенке: лично у општем. Отуд у наслову прво лице. А лично - видећемо - може бити и културно-историјско, ако му се приступи из личног, утолико пре аутентичног аспекта.

Претежан избор песама и циклуса обухвата културно-историјске теме - од библијских, античких и хришћанских до српских, православних, завичајних и тема и датума домаће историје. У средшту тог пространог регистра уздиже се средишњи мотив: гроб највећег песника на ловћенској симболичкој висини - као да је све друго пре и после - саздавало управо Његоша и његовог мисао: светска филозофија и немањичко-косовска поевнија. Из овога се може закључити да је читава та грађа у исто време омогућила песнику Лакушићу да у свом личном поретку средишње место обезбеди за Његоша и Ловћен.

на нит“ немају међу собом ништа заједничко. Сем имена аутора, наравно. Другачији је стил и приповедачки поступак, сасвим други је угао посматрања, ради се о три потпуно различите теме. „Кловн“ је први роман писан у првом лицу; док је у „Аријадниној нити“ недвосмислено коришћен филмски поступак у писању, у „Ирис“ се оградиле од истог и сачинио дело неупоредиво комплексније у погледу књижевне форме; да би коначно, у „Кловну“, мало ублажио форму у односу на „Ирис“ (у смислу већ поменутих језровитости и прецизности), и поново редуковао стил писања, али не у смислу коришћења поступака филмског сценарија, него - употребљавајући чисто књижевна средства.

На крају, али никако и најмање битно - оно што је, можда, најзанимљивије од свега: главни јунаци у прва два романа су, на неки начин, донкихотовски ликови, у беспопштеј борби са стварношћу и светом око себе, унапред осуђеној на пропаст, у непрекидном трагању за нечим. Чегу у „Кловну“ очигледно нема, овај то дефинитивно није. Кловн може бити све, само не то.

Дакле, очигледна различитост, а не -развратак у класичном смислу.

„Кловн“ свакако није ремек дело, али је засигурно неупоредиво боље и квалитетније од исфорсираних квази-хитова којекваких неталентованих и полуталентованих ликова из јавног живота и са медија, кавки већ дуже времена опстају у моди. Роман с којим нећете само „убијати време“ и одмах после ишчитавања га заборавити, који ће вам омогућити да се - макар за кратко - опустите и оставите по страни суморну стварност, али је зато роман који ће вас нагнати да се замислите. Да се замислите над смислом сопствене егзистенције и ако сте, којим случајем, интелектуалац који је некада имао неке духовне или уметничке амбиције, да се запитате над својим местом у овом времену и простору, као и у сопственом животу. Роман који вам неће олакшати баналну свакодневницу, него од оне врсте после којег осећате нелагодност, запитаност и мучнину. Можда управо стога што ћете у лицу главног јунака (антијунака) препознати део себе. А то је једна од одлика добре и квалитетне литературе, зар не? Или би барем требало да буде, ако то већ нисмо негде успут заборавили.

То је оно старо питање: да ли подлизати најширој публици и њеном укусу (а зна се какав је „укус“ Пинк генерације) ради популарности и комерцијалног успеха на прву лопту, или остати свој и доследан себи? Одговор је већ дат, неко га је одавно изрекао. Труман Капот је рекао: „Боље изгубити публику, а имати себе, него - изгубити себе, а имати публику!“

Одговорио је и Бранко Милорадовић, на свој начин. А за то је, у овом времену, потребна храброст.

И ту поново долазимо до наслова овог приказа и почетка текста. Оваква дела враћају веру у могући comeback неких већ давно изгубљених и готово заборављених вредности у домаћој (и не само домаћој) литератури. А то је оно најважније.

Драган Лакићевић

Ловћен је и метафизичка и религијска висина. На Ловћену се подразумева Бог - призивају га стриц и синовац и купола планине; то је песничко ловћенско песничко тројство: стриц, синовац и Свети Дух. Песник који је артикулисао српски хришћански подвиг и вазнесење на Косову, и сам је, после своје смрти, уздигнут на христовску голготу: распеће гроба и крста и страдање земаљских остатака колико и ловћенског завета.

Завичај Лакушићевог лирског субјекта у овом избору ипак је књижевност, као исказ свеколике културе - старије и новије, опште и српске... Из перспективе књижевне културе песник опева и друге, посредне феномене и мотиве. Песме „Чаша“, „Косци“, „Пехар“, „Бед“, „Огњиште“, „Гусле“, „Бадњак“, „Праг“, „Свијећа“, „Мошти“, „Икона“, „Софра“, „Пчела“, „Мајка“ - све су графички представљене у облику чаше, пехара. Као да дочаравају велику Славу предака, вечиту Тајну вечеру са Христом/кнезом Лазаром и њиховим војскама у које спадају и српски светитељи, и српски песници и свеколики потомци.

Историјске и наративне целине из хришћанске и српске традиције песник изражава лирским сликама и симболима. Контрасти светла и таме, добра и зла, смрти и вечности - само појачавају боје и ритмове песничке музике. Језичко дочаравање древности - употребом аориста и имперфекта, архаичних облика и дијалекатских облика и лексема - постиже се реторски ефекат понирања у икон и његове тајне, а то је важан циљ Лакушићеве поезије.

Посебно атрактиван албум чини циклус „Мале лирске приче“, из некадашње Лакушићеве књиге *Виљези* - водич кроз светиње и културно-историјске знаменитости Црне Горе: Цетиње, Биљарда, Старчево, Бешка, Острог, Морача, Котор, Пераст, Медун... Лирске разгледнице, обриси њихових купола, кула, зидина јесу „знаци духа поднебља“ (М. Магарашевић), а у исто време обликују песничков аутопортрет избора по сродности. Изговарати из древног и вечитог увек је ново искушење и израз непоновљивости доживљаја. Лакушићеви доживљаји су песме: активни дијалози са непролазним и искази метафизике заумног и невидљивог света и поретка.

Литерарни калеидоскоп

Делиа Гарофано

Бранислав Јевтић: *Љубав у башти од стакла*, Службени гласник, Београд, 2012.

Као да је Шагал сањао у Борхесовом врту, први је утисак који се стиче благодарећи литерарном калеидоскопу аутора. Све дубље залазећи *стазама што се рачвају*, пред нама се ликови и слике све више расцветавају.

Добро темпераном трајекторијом од тринаест поглавља, сврстаних у леје, аутор, користећи се разликом у данима између грегоријанског и јулијанског календара, хотимично обједињује људе свих вера, раса и националности под један сунцобран. Целокупна радња рађа се из спарног otium-a Новогодишње светковине, доколице Буенос Ајреса, као

створене за преиспитивање пољубаног самопоздања. Јужно културно светилиште, наспрам Париза, одједном бива смештено у центар пажње. Поузданост Сунца и живота на Земљи никад неподатнија. Може ли се ко суочити са чињеницом да је баш он припадник последње генерације, узевши у обзир да је четири милиона година од првог разумног корака хомо сапиенса, а сваки даном не стрепети изложен прилично уверљивим слутњама научног света? Ту запитаност преузима на себе аутор и у првом лицу једине заузима улогу протагонисте Лисандра. Тиме нам обећава бар за кратко време да се ишчашимо из позиције пасивног и немог посматрача пред каприцима судбине. По наслову, може се лакомислено закључити да је реч о још једном кичерском рукопису у поплави стереотипних истоимених мамаца за инстант публику. Међутим, други део наслова који јасно алудира на ефекат стаклене баште, крије између осталог љубав главног јунака и јунакиње Лисандра и Соланге. Уколико се на време разгрне површна дијагноза, ово смислом брементно дело искрснуће у виду атипичног романа метафоре. Већ ту уочићемо танани акценат на крхкости љубави према себи самима, далеко изнад пуког декламовања о људској немарности, и побуђивања савести спутаним духовима. Напротив, приповедач се опходи према свему као да му измиче време из руку, изузев кад је у питању смисао његовог живота односно Соланге. Тада, свакодневичу разрушава тако што се на појединим местима аутору, као и читаоцу, чини да управља концима приче. То му понекад омогућава да предвиди судбину извесним јунацима, али само дотле, док се дизгина са смешком опет не прихвати недокучива сила. Све у свему, дуго се чекало да неко с успехом латиноамеричким пером Атлантског мантила преједри. А, ко би умешније, на крају крајева, то спровео у дело, до припадник непокорног српског етноса, један од запитих који се не либи прочитати здравицу чак и у одсудном часу. Аутобиографским шлагвортом, есејистичким пасажима и путописном аромом, аутор је итекако допринео на гипкости структуре текста. Те, слободно

можемо дозвати Фридрих Ничеа на својеврстан банкет, јер давно је у делу *Људско, сувише људско* издвојио по страни *скупу књигу које те уче да плешеш* и драге воље му препоручити једну од таквих.

Са италијанског превела
Невена Радојевић

Бењур Вуковић

Башта у Немањином граду

врзина подивљало жбуње шипражје брзо живи задивља у пукотинама око цеви између темеља напуштеним базенима црквистима не смета ни осиромашени уранијум

упунило пећину суморна киселина расто пила кости камење до зиме појешће стуб дрвени накривљени са кутијом

уз зид плесниве буђаве тврђаве објекат од бетонских блокова са рупом на поду

иза објекта зелени се купус ацовића

Анина

... ићи непрекидно је нов начин стајања у месту...

Марин Сореску

око пута окречена дебла топола тополе у белим чарапама

успут по путоказима налазили по пола речи

узлуд по мапама тражили планину на коју се пењемо

кад искочили из ски крошњица на станици писало анина

свако путовање личи на обилазак пакла

ако наставимо више неће бити карпати

остаће само једна цела реч пакла пати

Изашао свет на крај

онај тунел испод алпа могао би да усиса целу француску аустрију швицу да прогута и целу европицу читаву земљицу и све опет сурва у материну у мајчицу

преживеће једино бубашвабе у смокинима пацови у мантилима тополе у белим чарапама

још нам није јасно оно о тополама и чарапама осим ако нису кренуле на крај света осим ако испод алпа не копају црну рупу осим ако бела кртица не једе пут испред себе

Париз, 2011.

Где расте утренац

у сваком пределу шуми ливади пустињи времена има понешто имагинарно једна сцена експлоазма где скривена тајна димензија обелодањујући да нас нема или неки други глас тон ехо нешто сасвим екстензивно тако издужено истегнуто исцрпљено

„Људи говоре“ из Торонта

Ретко се догађа у књижевној периодици када се појави један добар, посве нов књижевни часопис, да наредни бројеви надмаше тај блесак првенца. То се управо десило часопису „Људи говоре“ из Торонта. Појавио се пре 5 година на књижевно-културној сцени Срба широм света. Скоро да није било гласила у матици и дијаспори српској да о њему није писало. И сви су истицали јединствену уређивачку концепцију овог часописа и квалитете његових прилога. Када се појави нови број, читаоци га дочекују са одушевљењем. Поред заступљености свих књижевних жанрова, часопис „Људи говоре“ обухвата и све теме из културе и душтвеног живота српског народа.

Крајем децембра прошле године изашао је из штампе двоброј 17/18 на 320 страна, са српском и енглеском секцијом. У њему су врло оригинално осмишљене следеће рубрике: **Проза, Поезија, Есеј и критика, Са дојанима дијаспоре, Из пољске књижевности, Пети чин, Зарезивање у камену, Они који долазе, Језик и писмо, Прича о уметнику, Пређутана историја, Одјец и полемике и Календар догађаја.**

У српској секцији, аутори поезије су: Предра Богдановић-Ци и Милош Јанковић из Београда, Николај Мишчевић из Пераста, Антоније Батуран из Лондона и Васа Михаиловић из Брандфорда; прозе: Никола Маловић из Херцег Новог и Душица Савић Бенгијат из Београда; есеја и приказа: Владета Јеротић, Милан Дачовић и Горан Бједов из Београда, Доминика Гапска из Познања и Катарина Костић из Торонта.

Дојан дијаспоре у овом броју је Вонгар Б. алиас Сретен Божић, један од најбољих савремених аустралијских књи-

жевника, родом из Миленкова код Тополе. О Божићу пише и разговора са њим Александар Петровић, професор Београдског универзитета, који је и уредио ову рубрику. Изabraо је Вонгаров есеј „Моћ поезије“ и по један одломак из романа „Дингово легло“ и „Кополња“. Вонгар је до сада објавио 6 романа на енглеском језику код угледних америчких и енглеских издавача, све о Абортинима и Србима, за које је добио престижне награде у свету. Романи му се тек сада преводје и објављују на српски језик.

Рубрику **Из пољске књижевности** уредиле су докторанткиње са Универзитета Познан Доминика Гапска и Дагмара Новаковска, у коју су уврстиле текстове Вјеслава Ратајчак о Крашевском, Новаковске о реконструкцији мита и прозни одломак Владимира Одојевског.

Овога пута млади писци који долазе у часопис „Људи говоре“ су: Соња Ковачевић из Црвенке, Олга Чолић из Крагујевца, Јулија Пешић и Дарко Станковић из Торонта, Милан Громов из Чачка и Наташа Миљуш из Београда.

Рубрику **Језик и писмо** овога пута смо уступили двома умним Српкињама из Нишкиња и Београда. Журналиста Биљана Живковић из Београда разговара о стању српског језика у Црној Гори са лингвистом проф. Јелицом Стојановић из Нишкиња.

Уметник у овом броју је сликарка Марина Гавански Зизис, а о њој пишу Миломир Никетић из Отаве и Ирвин Блок из Монтреала. О инспирацији, мотивима и квалитету слика ове монтреалске сликарке пуно ће вам рећи њених двадесетак репродукција које красе овај двоброј часописа „Људи говоре“, међу којима су и портрети Николе Тесле и Новака Ђоко-

вића. Рубрику **Прича о уметнику** уредио је Миломир Никетић.

У рубрици **Пређутана историја** доносимо предавање двојице српских барда из Лондона: академика Србољуба Живановића о Јасеновцу и духовника Милуна Костића о Слободану Јовановићу.

У овом двоброју „Људи“ одјекују полемике Мира Микетића из Торонта о Ловћену без капеле и Његошу и Петра Милатовића Острошког из Бече о срљању Срба скудоумним путем: „Европа нема алтернативу“.

Српска секција се завршава **Календаром догађаја** у Клубу „Људи говоре“ и списком **Пријатељи часописа „Људи говоре“**.

У енглеској секцији су три рубрике: Literature, History i Fine Art. У рубрици књижевности су песме Васа Михаиловића из Бранфорда (САД), Антонија Батурана из Лондона (Енглеска) и прича Зорана Сиришког из Ваљева који пишу на оба језика. Есеј о нашем Аустријанцу Wongar В. илити Сретену Божићу пише Александар Петровић из Београда. Предавање академика Србољуба Живановића „Jasenovac System Of Croatian Concentration Camps For Extermination Of Serbs, Jews and Roma - 1941/1945“ које је одржао у Торонту прошле године и на српском и на енглеском па смо га и објавили на оба језика. На енглеском смо објавили и чланак Ирвина Блок о нашој сликарки Марини Гавански Зизис који су објавиле и монтреалске новине „Gazette“. „Људи“ објављују на енглеском и списак њених најважнијих изложби.

Овај број су уредили: Небојша Радић из Кембица, Жељко Продановић из Окленда, Доминика Гапска и Драгмара Новаковска из Познања, Антоније Батуран из Лондона, Александар Поповић из Београда, Миломир Никетић из Отаве и Никол Марковић, Анастасија Пронски-Стојановић, Радмило Вишљевац и Радмир Батуран из Торонта. Сарадници су писци, ликовни уметници и професори из читавог света, као и претплатници и читаоци часописа „Људи говоре“.

Непозната јужна земља

Сретен Божић - Вонгар; Стравински и друге уметности

„Terra Australis incoquita“ (Непозната јужна земља) из античког периода постала је познатија у XVII веку, када су први европски бродови стигли до њених обала. У XVIII веку Џејмс Кук је опловио источну обалу, прогласио је поседом Велике Британије и назвао је „Нови Јужни Велс“, где су на одслужење казне депортовани осуђеници из читаве Британије. Староседелачко становништво је потиснуто у унутрашњост, где су услови за живот били врло неповољни. Локално становништво било је састављено од различитих племена и говорили су више стотина језика и дијалеката. Заједничко им је било усмено преношење традиције, предање о правремену, анимизам и тотемска клановска организација.

Данас има више од двадесет милиона становника и спада у најмодерније и најурбанизоване земље света. Готово је невероватно да је пре само два века била на нивоу племенског друштва, далеко од тековина цивилизације. Насеобине су биле привременог карактера и од трошних материјала чији су остаци данас ретки и слабо очувани.

На хладном, југоисточном делу, грађене су камене колибе, на југу су коришћене кости китова, у пустињском делу – дрвени костур покривен неком врстом траве, у близини језера – благо са травом. Облици су такође варирали, али је форма куполе била карактеристична за готово читаво копно. У Тасманији куполе су биле покривене са папрати и украшене перјем. Унутрашњи зидови били су осликани мотивима геометријских форми, људи и животиња.

Насељавање Аустралије донет је енглески тип куће прилагођен новим климатским и природним условима. Обавезни капци на прозорима пружали су заштиту од циклона. Структура крова била је слојевита тако да је ваздух циркулисао и омогућавао хлађење. Почетком XX века куће су биле аустралијска верзија енглеских кућа, симбол благостања и богатства, са баштама, крововима наткривеним црепом од теракоте и мрежастим украсима на прозорима и вратима. Многе од њих су на забитима имале мотив изласка сунца – симбол доласка новог века.

На први поглед у Аустралији је све окренуто наопачке – долазак пролећа касног августа наговештава не песма птица већ дозивање китова у сиднејској луци који се у паровима селе са оближњег Јужног пола у топлије воде. Јер, што се северније иде, тим је топлије.

У Аустралији све што се тиче културе кипти од живота. Аустралија се често налази разапета између старинских вредности, врло живе вијекорне традиције своје колонијалне британске прошлости и културе оних традиција које стижу у налетима различитих таласа педесетогодишње миграције.

Гордана Крајчић

Да нација има своју двојаку историју, историју насељеника и историју аутохтоног становништва, сведоче не само записи или археолошка и етнографска истраживања већ и веома жива култура Аборицина заснована на усменом предању њихове историје и веровања.

Из перспективе остатка човечанства Аустралија је држава без јасно дефинисаног појма своје нације. Из перспективе Аустралије, Аустралијанци најозбиљније раде на томе да сами себе некако одреде. Сачињена од огромног мноштва махом европских и азијских култура и исто толико аутохтоних традиција, Аустралија, парадоксално, упорно тежи својим британским „коренима“ и покушава да себе мери британским мерилима.

Међутим, аустралијски домороци насељавају аустралијско копно више од 42.000 година. Већина њих били су ловци и скупљачи, са развијеном говорном културом и веровањем у духове, поштовањем земље и веровањем у тзв. правреме (Dreamtime). Њихови обичаји били су и остали другачији од аборицидних. Први Европљанин који се искрцао на тле Аустралије био је Холанђанин морепловац Вилем Јансон 1606. године. Велика Британија је запосела источну половицу острва од 1770. до 1788. године. Окружена је Индијским, Јужним и Тихим океаном. Највећи део су пустиње или полусушне области. Она је најравнији континент са најстаријим и најнеплоднијим земљиштем, а уједно је и најсувљи насељени континент, мада је Сиднеј пун зеленила и дивних ботаничких башти са необичним растињем. Већина биљака су зимзелене, а многе као што су еукалиптус и акације прилагодиле су се дуготрајним сушама и честим пожарима (за време мог јануарског боравка само у околини Сиднеја букнуло је стотинак пожара).

Посебно је занимљиво да су у Аустралији данас 49% факултетски образовани грађани. Њена богата и оригинална уметност – књижевност, филм, опера, музика, сликарство, позориште, плес и занати – позната је и призната широм света.

Аустралија има дугу историју ликовних уметности, коју су зачели домороци, цртајући по пећинским зидовима или на кожи. Традиција староседелача углавном се преносила усмено (с колена на колена). Плес и сликарство Аборицина утичу на савремену ликовну и сценску уметност. Сваки главни град шест земаља има симфонијски оркестар, а чувена аустралијска оперска дива Џоан Сатерленд постала је позната широм света. Патрик Вајт је једини Аустралијанац који је добио Нобелову награду 1973. године за књижевност (када је изграђена и Сиднејска опера) и многи га сматрају једним од најзначајних

писаца на енглеском језику у XX веку. Аустралија се налази међу првих пет олимпијских земаља у односу на број освојених медаља од 2000. године.

Посебно је занимљива култура и уметност Аборицина чији је корен у латинској речи „ab origine“ (од почетка; пребивати на једном месту од памтивека). Реч се интернационализирао означавајући прастановника неке земље или континента. Интересантно је да је у литературу живот Аборицина дивно пренео један наш човек, родом из околине Аранђеловца, Сретен Божић-Вонгар, кога сам ја и упознала на једном књижевном сусрету у том граду 2010. године.

Први Божићев текст о животу и раду и страдању Аборицина био је драмски текст „Гулвари и Бонго“, где му је као непосредна инспирација послужило нехотични сусрет с једном готово слепом од трахоме Аборицином која је стало запомогала изговарајући саме „гулвари“ и „бонго“, што су била имена њене деце коју су белци отргли од ње у свом походу званом „жетва људи“, односно „данак у крви“, што је одговарало турској отмици српске деце која су постајала јаничари.

Тек двадесетак година касније он је потпуно савладао и енглески и аборицидски језик. Често је употребавао речи из аборицидског вокабулара и ти „уметци“ и „језичке храпавости“ буде у читаоцу неслучене естетске и антрополошке конотације, поређења... С друге стране он уноси и полузаборављене српске речи које је понео из детињства (‘гулар’, ‘трлица’, ‘данак’, ‘пекмез’, ‘цицвара’) чиме се укрштају два света и два језика који нестају у свету савремене глобализације. За његово приповетке Симон де Бовоар је приметила да представљају „путавање на које се креће без даха“ и које је „прави лирски документ о једном монструозном суровом времену“.

Драматична, болно запитана, горка, опора, алегорична али и сасвим директна, с кристалним звуком јаука, и само понекад иронична, Вонгарова поезија емитује последње јавке, упозорења и грчевита супротстављања пред сунувратном историјом једне аутохтоне, толико душевне и племените цивилизације која нестаје. Чарлс Дарвин је написао и ово: „Где год да је бели човек крочио, смрт је пратила Аборицине“.

Вонгарова песничка збирка „Билма“ слика један свет на самом рубу свог трајања, вечити митски двобој Давида с Голијатом“.

Пут до Кимберлија, његовог коначног одређишта у централној Аустралији водио га је кроз пустињу, па је читаву своју уштеђевину потрошио на камилу. Камиле се разболела, он је дехидрирао и захваљујући једном Аборицину, који га је пронашао – преживео је.

Рођен је 1932. у селу Горња Трешњевица код Аранђеловца. Учио је пекарски занат у Аранђеловцу и у Новом Саду. У Београду је објавио прве стихове. Радио је као новинар у Титовом Ужичу и Светозареву. У Париз је отишао 1958. године и ту је упознао Сартра и Симон де Бовоар,

а 1960. се одселио у Аустралију. Поетска, прозна и антрополошка дела о Аборицинима почео је да објављује на енглеском језику 1972, као неопозив глас против њиховог погрма, залагања за признавање њихове културе и посебности, што је дубоко узнемирило друштвену свест. Стога их је најпре и објавио у Европи и у Америци. Дела су му у Аустралији забрањивана а он прогањан. Морао је да се исели на југ, у Мелбурн, где и данас живи. Ипак, после свих светских признања добио је 1997. највећу аустралијску књижевну награду „Емеритус“.

Основна тема његовог дела је сукоб две културе: империјалне културе белог човека и преко 40.000 година старе културе аустралијских староседелача. Вонгаров значај је у томе што нам помаже да увидимо дубину пада скријену у успону савремене цивилизације. Од свих савремених писаца он се највише приближио Аборициним. Постао је не само свест аустралијског друштва, него и један од

Сретен Божић - Вонгар

најснажнијих глобалних гласова против друштвене репресије која се изводи у име идеологија прогреса.

У роману „Раки“ (Конопац) он је први међу аустралијским домороцима препознао Србе и њихово страдање и није се узтезао да то каже. Његова жена и деца била су Аборицини и страдала су од атомских проба које су ту вршене. Вонгар (у преводу – доносилац поруке) је аутор десетак књига са милионским tiraжима. Данас живи са другом женом Линдом и диног-псима. Именован је за почасног доктора хуманитарних наука у Крагујевцу. Дуто се мислило да је и он Аборицинин. У једном интервјуу рекао је да је скупљао приче о аборицидним роду као што је Вук Караџић скупљао о српском: „Чезнем за отаџбином и сањам је сваке ноћи“.

И један други странац сасвим другачијих уметничких израза био је инспирисан (делмично) уметношћу Аборицина, мада никада није крочио на ово тле, али су ритмови њихових дамара некако стигли до њега и он их је унео у своје „Посвећење пролећа“. У оквиру „Сиднејског фестивала 2013“ приказано је у огромној хали некадашњих хангара (која подсећа на ону на петом спрату у Народном позоришту) балетско ремекло Игорa Стравинског, за које је писац Леон Велас сматрао да је то музика која је ишла тридесет година испред свог времена. Написан је

1913. у Паризу за трупу Сергеја Ђагиљева, са кореографијом Нижинског и први пут је изведен 29. маја исте године. Већи успех постигао је као концертни комад него као сценско дело, мада је касније признат као једно од најутцајнијих музичких дела XX века. То је био трећи пројект композитора, после „Жар птице“ из 1910. и „Петрушке“ (из 1911). Стравински је био млад композитор; поднаслов – „Слике из паганске Русије“ је сугерисао садржај дела. Одабрана млада девојка као жртва плеше до смрти. Аутор је овде експериментисао са тоналитетом, метром, ритмом, акценцима, дисонанцама, ослањајући се на руску народну музику.

Године 1912. већ је завршио први део а и верзију за клавир четвороручно коју је свирао са Дебисијем у јуну те године. Са Ђагиљевим је посетио Бајројтски фестивал и присуствовао представи „Парсифала“; 17. новембра 1912. завршио је „Посвећење“, а касније се бавио оркестрацијом, до 8. марта 1913. Рукопис је показао Равелу и овај је био одушевљен. Оркестарске пробе почеле су крајем марта. Наредних тридесетак година Стравински је стално вршио ревизије „Посвећења“. Сам је говорио да је у делу и музика Украјине и Литваније и чак и Аборицина. Дефинитивно је признао да је „Посвећење пролећа“ његово најреволуционарније рано композиторско остварење.

На програма – музичари су мислили да је дело „потпуно лудо“. На премијери – полиција и руководство балета Колоњ удаљило је четрдесет најубачнијих преступника. На крају представе, која је протекла у тишини било је чак и неколико позива да се поклоне испред завесе.

Критичар „Фигара“ Анри Кипер назвао је дело „напорним и детињасто варварским“; Гистав Линор, критичар угледног позоришног часописа „Комедија“ мислио је да су извођачи одлични, али да је дело „расправа силеџија“. Композитор Алфредо Касела делио је мишљење критичара Мишела Димитриј Калвокесија да је „идеја била одлична, али није успешно спроведена“. Корсаков је рекао да је „кореографија била неупоредива, све је било како сам ја желео“. Лучини је после друге представе писао да је то „рад лудака који је јавно просијат и насмејао нас“, Историчар Симон Боом коментарисао је да је све било „у потпуној супротности са традицијом класичног балета“.

Избијање Првог светског рата и болест Нижинског спречили су даље представљање „Посвећења пролећа“. 18. фебруара 1914. је први пут концертно изведен у Санкт Петербургу. Композитора су обожаватељи на рукама и раменима извели из сале. Леополд Стоковски га је уврстио у програм Филарелфијске оркестра 3. марта 1922, а Гусенс је довео у Аустралију као госта-диригента Симфонијског оркестра у Сиднеју. Бернштајн га је сматрао „најважнијим музичким делом XX века“.

Сиднејски фестивал је први обележио стогодишњицу настанка овог дела. Али осим изванредне клавирске верзије коју су интерпретирали Гај Вандром и Ален Франко, визуелна поставка немачког кореографа Рајмонда Хорхеа који се приказао и као вешт гимнастичар који упражњава вежбе дисања као у јоги, пузи, пада на руке и колена, трчи уназад, прави колуте и напред и назад уз помоћ свог прилично статичног суиграча Лоренца де Брабандера (коме је додата и грба) дао је својим перформансом који није ни балет ни пантомима ни ритмичка гимнастика – нешто између свега тога, а најмање је било чак и асоцијација у промилима на пагански доживљај „Посвећења пролећа“ Игорa Стравинског.

Радослав Тилгер

Црни капут

Мој стари црни капут
У цепу скрива једну тајну
Поставу има свилену сјајну
Са њим ћу кренути на пут

Шешир ћу црни велики ставити
Окрзаног обода нов није
Али ми главу од ветра крије
И нико ме неће зауставити

Купићу одело ново бело
Беле шиме уз одело
Обући ћу мој црни капут

Узећу рукавице и ташну
Вежаћу свилену машну
И поћи ћу на пут

Мултимедијални догађај

Напеви фламенка

У Кући Ђуре Јакшића у Скадарлији, недавно је одржано мултимедијално вече посвећено фламенку. Заинтересована публика имала је прилике да сазна све о изворима постанка и врстама фламенка, као и о његовом животу у књижевности, песми и игри. Том приликом представљена је књига *Напеви фламенка* (Научна КМД, Београд 2008), која се најдетаљније и најпрецизније до сада, бави овом тематиком. У књизи се налазе напеви које је сакупио и коментарисао Антонио Мањадо Демофило. Наслов изворника гласи: *Cantes flamencos, recogidos y anotados por Antonio Machado y Álvarez - /Demófilo/ (DVD ediciones, S.L., Barcelona 1998)*. Комплетан текст је превео и приказао Роман Балвановић, дугогодишњи проучаваца латиноамеричке књижевности и уметности.

Осим преводиоца књиге, о садржају и организацији материјала књиге надахнуто је говорио Бранислав Прељевић, песник. Силвија Монрос Стојаковић, преводилац, похвалила је настојања Романа Балвановића да на прави начин прелева фламенко-напеве, да стилски аутентично представи њихове снажне поруке, некада веома транспарентне, а некада дубоко скривене „између редова“.

Фламенко се развијао још од XV века у Гранади, у циганским градовима

Ана М. Зечевић

андалузијских четврти, у севиљским четвртима, играо се по улицама, у крчмама и испод мостова. Напеви фламенка најчешће описују тешка емоционална стања човека. Постоји више различитих облика и стилова фламенка, о чему Роман Балвановић каже:

„Облици *solea*, *siguriya* и *petenera* припадају тзв. дубоком певању, *канте хонду*. Текст напева фламенка је кратак. Састоји се углавном од три, четири или пет стихова, и показује велику метричку слободу. Ова поезија одбацује детаље из поетске слике да би задржала огољену мисао и осећање, стога је кондензована, кратке и слободне форме, само делимично и лабаво римована, несклопа језичким бравурама и финецама. Она је несклопа уопштавањима али приказује опште кроз лично, не тежи деликатности форме, али изражава деликатност и посебно снагу осећања; не филозофира али дубоко размишља. Она представља сликарско платно насликано јарким бојама и снажним, брзим и експресионистичким потезом четкице која на плат-

ну слика метафору, персонификацију и хиперболу. Поетско платно слика циганску заставу: зелено, волим те зелено, под плавим небом слободе и са крвавим точком судбине по средини. Тематски се поезија фламенка бави универзалним личним темама љубави и смрти, страсти и разочарења, радости и патње, страдања и неправде. Мотиви који се срећу у напевима фламенка бројни су и разнолики. Могу се поделити у неколико основних група: љубавни мотиви, мотиви патње, страдања и смрти, социјални мотиви и мотиви из циганског фолклора, веровања и традиције“.

О садржају књиге Балвановић наводи следећа запажања:

„Збирка *напева фламенка*, представља прво и до данас најзначајније дело из области фламенкологије. Ова велика и често издавана збирка од близу хиљаду напева и обимне етнографске грађе дате у скоро три стотине често веома детаљних фуснота, даје продубљен опис народних обичаја, веровања, традиције, анали-

зу народног језика и циганског жаргона, даје забелешке о биографијама познатих певача, анализира врсте напева и певања. На крају књиге налази се биографија можда најутцајнијег певача фламенка свих времена, Силверија Франконетија, првог певача фламенка који није био Циганин и који је високо подигао норму певања. У тренутку када Демофило пише ову књигу, до тада мало познати фламенко управо излази из уско циганских кругова на широку позорницу, како сам каже прелазни из таверне у кафе-театар. Демофило је готово фотографским апаратом забележио тај тренутак, описујући један богат сегмент шпанске народне културе који је од тог тренутка почео урбанозано да се мења и делом нестаје. Без овога дела тај чудесни свет би данас био неповратно изгубљен“.

Да би публици у пуној Сали Куће Ђуре Јакшића дочарали чудесан свет фламенка, напеве су говориле глумице Тања и Јелена Петровић, уносећи у своје читање посебну ноту страствене, душевне декламације.

Осим читања одломака из књиге, присутнима су пуштени ретки и раритетни аудио-снимци најпознатијих светских фламенко-певачица и певача, чиме је употпуњен доживљај синергије поезије и музике у фламенку.

И на крају, темпераментну игру фламенко су играле Марија Радојковић и Сања Јовановић из школе Фламанке Олге Валентић (КУД *Никола Тесла*). Оне су плениле својим изгледом, презентовале су фламенко у аутентичним костимима, а кроз извођење одабраних нумера публици се у потпуности предала музичко-песничком свету фламенка.

Јубилеј достојан пажње

Прослава 75. година Факултета (Академије) ликовних уметности у Музеју "Цептер", галерији Легата и Уметничком павиљону "Цвијета Зузорић"

У периоду између два светска рата имали смо веома занимљив ликовни живот. Треба се присетити да је организован живот уметничких стваралаца био под паском два удружења: "Лада" и "Удружења ликовних уметника". Не треба заборавити ни групе попут "Облик", "Зограф" али и друштвено ангажоване уметнике сакупљене у групи "Живот". Све је то уз Уметничку школу, говорило да је стихија ликовног стваралаштва непостојећа. Једино је сметао недостатак правог и бројнијег излагачког простора, али је то надокнађивала здушна критика која је вредно бележила рад стваралаца. Они су, са своје стране, умели да се одуже врло занимљивим делима и наступима. И када је 1929. године "прорадио" Уметнички павиљон "Цвијета Зузорић" добијена је реална могућност да се светски афирмишемо и у Београду. Доиста, прорадио је Музеј принца Павла, у поменутом Уметничком павиљону била је светска изложба италијанског протрета, да би као круна свега била појава гласила за ликовну уметност - "Уметнички преглед". И никакво чудо што је Уметничка школа постала званична државна Ликовна академија. Њу су покренули сјајни и афирмисани ствараоци Тома Росандић, Петар Добровић и Мило Милуновић, да би им се ускоро придружио и Сретен Стојановић. И наравно, остали смо доследни

Братислав Љубишић

после Другог светског рата требало је "преболети" пролетерску револуцију и одолети свим њеним захтевима. Употребом сам познати термин Растка Петровића - "преболети" - јер је заиста то било рвање са идејама које, барем код нас, нису имале корена. Наиме, када се завршио Други светски рат и код нас "организована" пролетерска револуција, у Србији једва да је било пет-шест постотака тзв. радничке класе, па је и сам појам о пролетерству био очигледно насилно "одомаћиван". Дакле, социјализам је узимао свој данак све до Конгреса књижевника у Љубљани и познатог Крлежиног говора. Почело је поновно "европеизирање" и наставни кадар је могао да одахне. Али, док су се уметници окренули апстракцији и експресионизму, проблемима светлости и колорита, дошао је период истраживања материје слике-енформел. И поново свађе, полемике... Онда се догодила 1968. година и велико искушење за наставнички кадар: требало је учинити одређене демократске уступке новим односима. То је изазвало и читав низ неспоразума - један од њих је и такозвани "Црни талас" и

Мило Милуновић: Рањена чапља, 1965.

себи, барем када су парадокси у питању. У свету се такве школе препуштају уметницима који су другог реда и чија стваралачка активност није подељена и педагошком. Код нас напротив! Најбољи су преузели улогу васпитача и тако је остало све до данас. Додуше, таква је и традиција у нас: сетимо се активности Ђорђа Крстића и Стевана Тодоровића: они су се бавили педагогијом у време када су били заиста корифеји. Монографија која се појавила поводом овог јубилеја - скромно су је назвали каталогом, но она је много више од тога - у довољној мери допуњује оне претходне које су обележавале друге годишњице. Обиман предговор Милете Продановића и бројни аутори фотографија и биографских текстова о професорима Факултета (Академије) су извор неопходних информација, поготово што су снабдевени и основном литературом, тј. библиографијом.

Сама прослава је имала два дела: онај излагачки у три простора, и представљање књига и предавања. За први део ангажовани су Музеј "Цептер", галерија "Легата" и Уметнички павиљон "Цвијета Зузорић". Заиста, по ко зна који пут се показало да Београд нема подесан простор у којем би се једна оваква манифестација долично представила. Некада је коришћен Београдски сајам - Тријенала, изложба Ликовних уметности чланови САНУ, на пример. Сада је он посебна фирма и тешко је рачунати на њега. Уосталом, то најбоље знају приређивачи Сајма књига. А како ова прослава није комерцијалног карактера, јасно је у којој мери су "Сајмовци" били заинтересовани. Било како било, у три простора имали смо прилику да видимо дела професора оснивача, њихових ученика и настављача започетог посла па све до најновијих истраживача крајње радикалних могућности у самој уметности. Време од 75 година и није тако мало - за саму ликовну уметност то је "краћи" период, али за динамику - па и драматику - педагошког рада итекако дуг. Треба се сетити шта су све дични професори а и водећи уметници морали да "претуре" преко главе и да заједно са својим ђацима стварају Историју српске ликовне уметности! Одах

хајка на њега. Чим се то завршило требало је ухватити корак са реорганизацијом школства-раних седамдесетих година, Академија постаје Факултет, а специјалне последипломска студирања. Шири се и наставни програм да би сада Факултет био једна модерна школа у којој се, по Болонском програму, школује заиста велики број најразличитије оријентисане "студентарије". И то треба истаћи: у Београду сем овог Факултета "јубиларца" постоје неколико високе школске установе које му угрожавају примат. Имамо један динамичан ликовно-школски живот па споредични бунтовни иступи, штрајкови и захтеви студената нису никакво изненађење. Демократија тражи своје, поготово што се нисмо навикли да нема више аутархистичког система који је, узгред, све плаћао и омогућавао тзв. бесплатно школовање. Уместо њега полако почиње да влада доходовни систем, уместо политичке економије - она права...

Овај мали историјат је поткрепљен и изложбама од којих је најорганизованија била у Музеју "Цептер" а сасвим у духу "новог поретка" била је демонстрација нових идеја у Уметничком павиљону. То је била идеална прилика да се суочимо са уметничким опредељењима самих професора који су, узгред, и веома активни учесници ликовног живота. Однос стари-млади је, као и свуда у свету, демократизован и само ту и тамо остаје на снази принцип "уступи место старијем". Зато је и с те стране прослава овог јубилеја имала значај.

Било би неправедно да изоставим још један важан сегмент прославе: изложбу портрета професора у Музеју "Цептер". Драгиша Радуловић је годинама друговао са уметницима: он је присутан на готово свим изложбама и непрестано, фотоапаратом, бележи догађаје. У предговору каталога његове изложбе портрета, Бранимир Карановић с правом закључује: "У галерији ових портрета се осећа да Драгиша Радуловић портретисане уметнике уважава као аутентичне креативне личности и да му занимање и рад са уметницима доноси радост стваралаштва и личне satisfакције."

Дебитантски дугометражни игра ни филм „Вир“ сценаристе, редитеља, драмског писца и продуцента Бојана Вука Косовчевића (рођеног 1980. године у Београду) помало подсећа на такође први дугометражни игра ни првенац који је 2012. године обележио српску кинематографију: „Клип“ редитељке Маје Милош. Оба филма поделила су овдашњу публику. Једни их хвале, други осуђују њихову суровост, међутим оно што је најважније, према овим филмовима набијеним оштром друштвеном критиком, испричаном кроз натуралистичке приказе свакодневног бивствовања младих житеља Београда нико није равнодушан. Само за разлику од „Клипа“ овечаног бројним наградама на међународним, регионалним и домаћим фестивалима, „Вир“ је најалост прошао незапажено. Можда је тој чињеници допринела и жеља креатора овог стварења, да уместо да га прво пошаљу на фестивале, покушају да публику врате у биоскопске сале. Генерацијама које тек стасавају, у „Клипу“ идоли постају силиконке из грандових фолк емисија, док кумири актерима „Вира“ представљају ликови из књиге новинарског тандема Александра Кнежевића и Војислава Туфегдића „Криминал који је изменио Србију“, по којој је Јанко Баљак реализовао један од најбољих српских документарца из деведесетих година прошлог века „Видимо се у читући“. У драматуршком наративу сценариста, редитељ и један од продуцената „Вира“ Бојан Вук Косовчевић кренуо је тежим путем. Уместо да причу исприча удебичким правилом (експозиција, кулминација, расплет) он је на рашомонски начин проговорио из угла три млада човека чије се сторије („Корени мржње“, „Сумрак идола“ и „Вир“) међусобно преплићу и допуњују током 48 сати. И у томе је успео.

У „Виру“ Косовчевић је уверљиво и хируршки прецизно одсликао најбитније сегменте српског транзиционог друштва из деведесетих чије последице и данас осећамо. За разлику од филмова попут на пример „До коске“ Бобана Скерлића, „Рана“ Срђана Драгојевића и „Шишања“ Стевана Филиповића, који су само одсликали стварност, „Вир“ поготово кроз ликовне Малог и скинхедса Богдана (тумаче их Борис Јагер и Небојша Ђорђевић) проговара и о узроцима који су довели до њиховог деструктивног понашања. „Вир“ је мелтингпот неколико жанрова: драме, акционог филма, и хорора. У визуелном, киноестетичком смислу, првасходно због чињенице да проду-

Филмска критика

Сурове деведесете

Филм „Вир“; сценариста и редитељ: Бојан Вук Косовчевић; директори фотографије: Ђорђе Дружетић, Зоран Чулић; монтажер: Ненад Пирнат; сценографи: Илија Вишњић, Александар Цвијановић; гл. улоге: Ненад Окановић, Небојша Ђорђевић, Срђан Пантелић, Марина Воденичар, Драган Николић, Емир Кустурица, Мирјана Карановић, Јелена Матјашевић, Борис Јагер... продуценти: Ненад Окановић, Бојан Вук Косовчевић; год. производње: 2012.

Душан Цицвара

центри нису желели да импровизују, у односу на друге филмове који су се такође бавили суровим и безнадним деведесетим, „Вир“ подсећа на филмове који нам долазе из англосаксонских земаља.

Посебно је занимљив редитељев рад са глумцима. Наиме, проблем српских

речи француског прозног писца Даниела Пенака, „да је породица прво социјално поприште свих злочина“, на експресиван начин тумачи оца насилника! Ненад Окановић кроз лик откаченог сликара Грофа, доказује да је прави тип синкретичког глумца (комбинација екстравертног и интровертног типа глумачке личности) прилагодљивог свим жанровима и стиловима. Уосталом сви актери у „Виру“ испоштовали су једини редитељски за-

Детаљ из филма Вир

филмских глумаца, поготово када им редитељи додељују типске улоге је идентичан израз лица у свакој секвенци, што је Косовчевић код свих актера овог филма вешто избегао. Овом приликом издвојио бих ефектну глумачку креацију Емира Кустурице који дословце примењујући

хтев који се током снимања упућује свим глумцима: будите природни, пред објективом камере оголите себе! Тако се на најбољи начин бране ликови које глумци тумаче. Све у свему, „Вир“ је најбоља школа за наставак успешне редитељске каријере Бојана Вука Косовчевића.

Орнаменти спрам светлости

а да не би било сумње о тачној хронологији догађаја: материја од које је љубав саздана по мери је осетљивих душа: госпа разуздане косе умотана у раскалашне волане и хаљине од тиркиза, пажљиво бичевима од коже и јасписа исписује сексуалну орнаментичку свог партнера... а да не би било икакве сумње, неки страшљивци иза завесе бришу нос и филозофирају по хронологији догађаја...

кад-тад пламени језици окупљају оностране особе с чудним навикама: многе љубави немају своје заставе и симболе... кад-тад ти дође да купиш љубав чак и када није по сниженој цени ил размени: трговац колонијалне робе ревносно из свог плодног рада и себи таквошто стекао... Златни зуб мењао за поуздани шапат и приватно ћаскање... кад-тад пламени језици девица бивају уташени сековима расковних травке...

чекајући страсне жене огрнуте кишом ил тамом ко непозната девичанска лица препуна наговештаја, чекајући на обали где ме је ветар попут цепелина поново враћао теби...

далеки докови, од зоре до зоре,

Небојша Лапчевић

међ хиљаду жена чекају да те препознам,

о кад би имала осмех милоснице....

колотови светлости отварају источни зид испуњен стакленом орнаментиком, и попут огњене канце продиру у невино срце плена јутарњег...

светови спрам светла на све стране замахују поленским крилима и подижу космички ветар, и подижу моје последње писмо и ружу, на њеном белом спомену...

Yelow

Из равнице где бејаху жетеоци, жита и трсја сити, јутара и сунаца сити... у заборав урањају, у лежај од сламе у хлебове котарице од пружа, у препуне ибрике ризлинга,

И, где голи и боси, сањају своју децу земљане боје...

Терзићеве књиге у преводима

У гледна турска песникиња и преводаца Ај-тен Мутлу, која је у Србији учествовала на Међународном новосадском књижевном фестивалу, на Октобарским сусретима писаца у Београду и Смедеревској песничкој јесени, превела је на турски језик књигу поезије „Хук и мук“, књижевника из Сремске Митровице Недељка Терзића (1949) која је објављена у Издавачкој кући „Артшоп“ у Истанбулу. За свој превод користила је Терзићеву књигу већ штампану на енглеском језику „Roar and hush“ у преводу књижевнице и преводаца из Београда Зорице М. Петровић.

Књига кратких дијалогских прича за децу „Парајлије у Паралији“ која је 2011. добила Награду „Момчило Тешић“ доживела је прошле године два превода. Иван Топалски пре-

вео је ову књигу на бугарски језик, а издавач из Софије „Рал Колобар“ објавио је књигу крајем прошле године. Књига „Парајлије у Паралији“ објављена је и на грчком језику у преводу професора грчког језика и културе и преводаца Темистоклиса Гумаса са Крита. Заједничко издање ове књиге је плод сарадње издавачке куће „Апектаси“ из Катеринија у Грчкој и Едиције „Сирм“ из Сремске Митровице. Прошле године Терзићева поезија је објављена у антологијама љубавне поезије на пољском у преводу Олге Лалић Кривошеје, затим дечје поезије на руском у избору и преводу Андреја Базилевског и хаику поезије на енглеском језику, у избору Александра Павића и преводу Саше Важић.

К. Н.

Благоје Свркота

Дуго врело лето

Из мила, врућина ударила
Већ тридесет и доста дана
Непрекинута, себи довољна
Ужарена до обрва
И старих рана

Бођошима уврнула
Лишће и пупољке нових грана

Усамљени шетачи застају
И погледом милују светлост:
Само кад се овде још не спомиње глад
Иако врелина узима данак свему што дише
Ко овде може још било шта да запише
Кад на плочнику сиромаштво уједа
И од позади и лицем спреда

На рогу Африке као да кише
(Јављају очајни УН емисари)
Никад неће бити више:
Смрт ушла међу мала дечија ребра

Испред банке нагло клекну старија жена
Тридесет девет у хладу
Пензију дошла да узме
Ко ће да је разуме
Кад су је оставили саму
У бели свет се отиснула
Из загрљаја отргнули
Син и кћерка, невесели.
У њој одједаред и осмех, и гнев, и сузе.

Мирис кише на Балкану
Још увек на великом платну
Пренадражени, некад мирни и уснули,
Јадикую или се улудо смеју
Док Звезда и Партизан јадно губе
Као да никад није био
Монтевидео
Бог Те Видео

Врућине бију и сатиру
Као августа 1921.
Као августа 1946.
Августа просте 2011.

Упркос триковима илузиониста
Упркос рушевинама у срцу и на сцени
Још увек смо живи
Иако смо много пута
Наводно за то били,
А зашто не и сада,
Не баш мало криви.
Не баш мало криви

За власт је ова врелина смешна работа:
Један ваљкасти гузоња уз помпезну
Пратњу се мота
По мосту
И као нешто језиком хлади:
Да ли стари или млади ово издржати могу
Кад онако у раду с ногу
Попију неко освежење свака два сата
А за њих не могу да залегну
Ни стара мама ни стари тата

Иза дебелка са белим шлемом
Канда ће стићи
Свежији дани
За степен или два
Иако је то можда ТВ прогноза
Ко згужвана плата
Ко тарапана на БИРФЕСТУ
Док им је генерални вазда
Увек на истом месту
Ко споменик од мермера и жада

На Газели ко некад на Газиместану
Врело гвожђе,
Гаси се мисао,
На размеђу путева,
Топе се сени.

То бивше, сада збрканим порукама
Утуљене, сељачка и радничка класа
Не осећају ни бол ни радост.
Остале без новца, а дужне да пени.
Како ли се само лако идеали руше.
Наклоност народа је несигурна.
То бурна историја од Лујева пуше.

Ма застаћу овде
Под утиском фришких вести:
Благо нама,
Појениће се сви у Јагодини ове јесени

И још: Одахнуше кад је отишла велика дама.
Журно је све нешто било
И касно ноћу
И рано изјутра
И рано поподне
И није се могло скрити
То што је јако озбиљна рекла
То што је неприпремљене добро опекала

Све ме то враћа у причу која траје
Још од Немањиних дана:
Било је 40 рудника злата.
Чиме би они даривали све редом и све живо
Да то имали нису
И по некаквом владарском пропису
Задобијали су симпатије
И пријатеље и краљевске прије
Ко је пре у богату земљу стигао
(Уз мапе које су само Саси имали)
Боље да се зарије

Урокљиве очи има та судбина
Та пролазна дама с камелијама
Која не уме да се смеје.
Зато се осу Овидије:
Често кад нас један бог гони,
Други притиче у помоћ.

(Па разгони облаке и тмине).

Врућина свуда у поноћ
На крову, у оку, на малом екрану
На великом крану само кратак застој
Код Бешке близанац мост првенца дира
На Сави огромна Харфа
Као да новим Аргонаутима Орфеј свира

Како ли се само зове истина
Да често мање чине
Они који много прете.
Какве ли само бацају сенке наше јадне ба-
рикаде
Које се час прегреју, а онда дуго хладе

Нема друге него да падне киша
Дуга, танка, свежа и мила
И да опере ту гадну прашину
Која је однекуд најашила по нама,
По људима, по стазама,
По шумама и горама,
По њивама,
И која зрачи, потмуло, гњило,
Ко купус и расо без климе
Након што су ту велику кацу
у журби
Заборавили на истеку прошле зиме

Сомбор, 28.8.2011. г.

Обиман и разноврстан учинак

Љубомир Теофанов (1943- 2013)

Уосврт Нове 2013. године, 6. јануара угасио се живот песника, путописца, преводаца, културног делатника и префињеног грађитеља духовних веза грчког и српског народа - Љубомира Теофанова из Кикинде. Сви који су га знали и сарађивали са њим стекли су о њему најлепши утисак. Познати песник и професор универзитета Спасоје Граховац записао је да је Теофанов „по свом основном нерву био поета, лирик од имена и гласа“. Теофанов је у нашу поезију унео особен тон, изузетно познавање језика и страствено истраживање бескрајних тема људске egzистенције.

Обиман је и разноврстан књижевни учинак Љубомира Теофанова. Двадесет објављених књига поезије и прозе не би био коначни биланс изузет-

ног ствараоца, да га подмукла смрт није прекинула у заносу стварања. Поезија је била његово судбинско опредељење, сноп светлости који може да се супротстави тами и злу. Његово поимање поезије могло се најбоље видети на Сабору писаца из Србије и српске дијаспоре. Сваке године његов дом походило је тридесетак писаца, и у духу старе хеленске културе, разговарали, читали песме и настојали да буду што ближи пропламсајима поезије.

Теофанов је био члан Удружења књижевника Србије, Матице српске и оснивач и организатор Сабора писаца Србије и српске дијаспоре. Хуман, човекољубив и добротинић, био је и у свакодневном животу, и у јавном деловању.

Са својом женом Јеленом окупљао је у свом дому и о свом трошку, писце Србије и Румуније. Ту се разговарало у најлепшој традицији интелектуалних размена слободног мишљења. Теофанов је сваке године објављивао обимну књигу са текстовима писаца који су учествовали у овим разговорима. Ове књиге су данас за нашу културу драгоцени документ једног времена.

Боко Стојичић

Одлазак Томислава Милошевића

Дана 05. јануара 2013. године изненада нас је напустио књижевник Томислав Милошевић, дугогодишњи члан Удружења књижевника Србије, Друштва књижевника Војводине и К.К. Сцена Црњански. Према својој жељи, сахрањен је у Крагујевцу за који је од рођења и својих првих песничких корака био нераскидиво везан.

Отишао је надасве добар и честит човек. Отишао је песник Београда, песник урбане средине који је из даха градског живота издавао и речју вајао архитектонику улица и кејова, пијаца и позоришта, осунчаних тргова и скучених станова и

утапао их у карактере и душе сутрађана.

Отишао је песник, посебеник уметности, стваралац пун ентузијазма, аутор 15 песничких књига, великог броја есеја, рецензија и критичких осврта.

Отишао је дојен, бивши председник и један од најактивнијих и најистакнутијих чланова К.К. Сцена Црњански, у коме је, утакваши себе у његово постојање и опстајање, чинио све за афирмацију клуба и свих његових припадника.

Отишао је човек врлина, тих, скроман и вредан, савестан и пожртвован прегалац, хуманиста строгих критерија и високих моралних начела.

Отишао је песник, који је живео поезију, отишле су и све ненаписане песме које су живеле Томислава Милошевића.

Љубомир О. Вујовић

НАГРАДЕ

Награда „Раваничанин“

Управни одбор Српске духовне академије и Издавачко књижевно артистичког друштва ИКАД- Парафин, као организатор и утемељивач Српске духовне академије, манифестације од посебног значаја за развој књижевности, духовности и културе донео је одлуку о добитницима награде „Раваничанин“ за 2012. годину. Добитници су књижевници Мирослав Димитријевић, Бајо Џаковић, Братислав Живуловић и Зоран Трифунчић.

КОНКУРСИ

Фестивал поезије младих, Врбас

Савет 45. Фестивала поезије младих у Врбасу расписује конкурс за младе песнике из Србије и региона.

Право учешћа на конкурсима имају песници до 27 година старости са циклусом од 10 необјављених песама, на српском језику и језицима националних заједница (са преводом на српски језик). Песме, умножене у четири примерка и потписане шифром (са решењем шифре у посебном коверту) треба доставити на адресу: Народна библиотека „Данило Киш“ Врбас, Фестивал поезије младих, М. Тита 87, 21460 Врбас, најкасније до 1. априла 2013. године.

Песници чије песме одабере стручни жири, учествоваће на 45. Фестивалу поезије младих који ће се крајем маја ове године, одржати у Врбасу. Фестивал ће наградити најбоље песнике, а главна награда је штампана књига.

Фондација „Миодраг и Бранка Ђупић“

расписује КОНКУРС за књижевну награду „Миодраг Ђупић“

На конкурсима могу учествовати писци из Црне Горе, Србије и Републике Српске са новим књигама (поезија и проза), које су објављене 2012. и 2013. године.

Награда се састоји из дипломе, плакете (рад вајара Света Радовића) и новчаног износа од 1.000 евра.

Три примерка књиге слати на адресу: Ул. Радосава Бурића 169, Подгорица, Црна Гора (са назнаком *За конкурс*).

Конкурс је отворен до 30. марта 2013. године.

Одабраном аутору награда ће бити уручена почетком маја у Подгорици.

Жири за награду „Миодраг Ђупић“ радиће у саставу: Андрија Радуловић (председник), Радомир Уљаревић и Радоје Головић (чланови).

Шумадијске метафоре

Савет Шумадијских метафора Младеновац расписује књижевни конкурс за поезију, прозу и есејистику. Пропозиције: Песници достављају по три песме, прозиста три кратке приче до 16 редова; тема овогодишњег есеја је „Приповедачко дело Миладина Ђулафића“. Све радове слати под шифром у три примерка, а решење шифре и саме радове послати у посебној коверти, запечаћеној, на адресу:

Библиотека „Деспот Стефан Лазаревић“
Краља Петра Првог 175, 11400 Младеновац (за књижевни конкурс)

Конкурс је отворен до 1. априла 2013.

Искра Пенева

Препознавање

Поред тебе сам мало дете
Које учиш да хода
Да разазнаје укус поноса
Боје
Крик олује
Различите гласове
И покрете

Научила сам да
Препознајем животиње
И најважније где су
Четири стране света

(Најбоља песма на конкурсима „Банатско перо 2012“, али и најбољи рад на истом конкурсима, признање „Бело перо 2012“)

Олга Стојановић

Песма под песмама

Усплахирени млади песник зове ме у поноћ
А није глуп као ноћ

Да ми каже

Како му је доста МБ-а и његових стихова КБЈМ.
Нема ту великих речи, све су те речи обичне,
Каже млади песник. МП.

Који под великим речима подразумева васиону,
Можда мегамаркет, али не и Велику Плану.

Киван је млади песник на МБ-а

Који ће кад буде још млађи

Бити кивнији и крвно деликтнији и на себе самог.
Млади песник ме воли.

МБ, КБЈМ, извесно ће бити резервисан

Јер се резервације код њега најављују

Као путовања Low Cost компанијама.

Кад будем још старија, КБЈС, млади песник, МП

Чекаће на упражњено песничко место МБ-а,

А та се узалудност, само та узалудност,
Може преточити и у велику реч.

Ето велике речи:

Узалудност.

Не опрашта млади песник Мат-песнику у поезији реч

рајсфершлус,

Каже да тако могу писати и школарци.

А ја мислим да га школарцац може само закопчати.

Док МБ жуди накратко колико траје потез,

За вештом женском руком оне са струком.

Рајсфершлус је велика реч. Већа и од Рајхстага.

Кажем младом песнику да је иронија најмоћнија царица

старе тебе. И мене.

А он ми чист и чедан између мене и тебе, МБ,

Просипа раздора семе!

КБЈМ, кад осетиш да си ЈМ,

Јави се младом песнику на *mail mladipamajmun trubadur.rs*

Не знам како да те одбраним

Јер ти никада нико није ни бранио!

Да ли би, КБЈМ, себе забранио?

Толико креативан, мораш бити аутодеструктиван.

Оно као лудвиг Бетовен ван!

Балкан у теглици за шећер

Слађана Ристић, *Недељна чуда*, Граматик, Београд, 2012.

Чудом је створен овај свет и чудом ће се и завршити. Слађана Ристић у својој најновијој књизи песама «Недељна чуда» ствара посебан свет у којој чудно проналазимо као и игру речи која је сплет различитих емоција и односа према стварности. Књигу отвара циклус под називом *Игра*. Четири песме обележене римским бројевима крију у себи однос песника према осећању љубави. Нимало патетично, уз прецизне метафоре као и употребу стилске фигуре ономотопеје свака поента песме је као контраст претходним строфама без риме. Звучност песама препознаје се као клацкалица тј. мрежа стихова којој је оквир бајка.

Резач, собни миш, обична вода, амајлија јесу појмови са којима се песника идентификује усред овог солитерског града.

Однос према уметности као и уметницима затим однос према Балкану и песма *Последњи чокот* посвећена стрци само су неке теме које Слађана Ристић преиспитује у циклусу *Недељна чуда*, одакле и наслов истоимене књиге.

Песникања каже *Носим Балкан у теглици за шећер*. Нимало рогобатно или

ангажовано већ стилски уједначено са целом песмом. Примећује се и однос пре-

ма природи, заштитнички и у вези са речима којима посвећује посебно значење. Можда још једног чуда у овом свету?

Недеља може бити уторак/распевању од понедељка, песници је упијају средом и четвртком/лековита је петком... Слађана Ристић показује да сваки човек као појединац има своју скалу и своје време у којем живи, воли, лечи се и умире.

Неколико песама је посвећено Анаис Нин, Клари Цеткин, Фриди Кало као и нашим познатим песницима Брани Петровићу, Слободану Стојадиновићу и назаобилазном Бранку Миљковићу. Песникања је у дослуху са њима у *кофери песникања путовања*.

Књига се завршава песмом о два позната уметника перформанса Марини Абрамовић и Улају. Може се закључити како уметност у себи осим игре (уводних песама) укључује и најновије облике изражавања у виду перформанса или инсталација и да време које релативно за сваког од нас носи са собом ону најважнију потребу а то је Реч која обанавља и у себи све садржи.

Мирјана Ковачевић

Језичка трибина УКС

Како би се макролингвистичке и микролингвистичке теме обрадиле не једне на уштрб других и како би се помније и гласније пратила збивања у српском језику и савременом српском тексту, Језичку трибину М. Медића и Л. Драгића од децембра прати Петком у седма у Француској 7 Б. Стевановића. *Листање речника* је припаило среди, а *Језик уживо* петку, док су ученици Филолошке гимназије млади домаћини у оба термина.

О моцији родној да ти појем – гендер, пол, род и моција у савременом српском језику (5. децембар): Радмило Маројевић, Никола Маринковић, Соња Загорац, Нина Симић и Нур Гдхаиб. **Жедна преко вод** – верујемо ли преводиоцу (12. децембар): Сава Росић. **Речник мање познатих речи** (21. децембар): Бранко Стевановић, Сава Росић, Лабуд Драгић и Мина Кисић. Трибина је одржана у петак због Никољдана, а програм је спојен са Петком у седма у Француској 7. **Жеље, честитке и поздрав** у савременом српском језику (26. децембар): Бранко Стевановић, Лабуд Драгић, Стефан Сапунџић и Катарина Петраш. Због временских прилика и штедње струје ради, Петком у седма у Француској 7 придружио се ове среде Језичкој трибини.

Савиндански венац

Вративши Филолошку гимназију у Француску седма, вратили смо и Другу београдску и њене *селеније*, *данојлије*, ... и *краљеве* на сцену. Уздамо се да ћемо од ове сезоне Језичке трибине Удружења књижевника Србије тај повратак младих људи и њихових професора, на челу са директором др Душком Бабићем, понеговати тако да никакве замућене воде и људски вихори не учине тешким неколико корака од Каменичке два до Француске седма.

Од ове сезоне све беседе ученика Филолошке гимназије изговорене у јесен и зиму до краја календарске године надмећу се за *Савиндански венац* уочи Савиндана новог лета, а од нове календарске године до 24. маја за *Свесловенски венац* уочи Међународног дана словенске писмености. Уз то, беседе уочи Савиндана о Светом Сави и светосављу донеће беседнику звање *Првог савинданског беседника*, а уочи Св. Кирила и Методија о језикословљу и словенству донеће беседнику звање *Првог свесловенског беседника*. Беседе ученика Филолошке гимназије биће весници,

гласници Савиндана и Дана равноапостолне браће Константина и Михаила.

Пред жиријем који су чинили Лабуд Драгић, Срђан Воларевић, Бранко Стевановић, Виолета Јелачић Србуљ и Ана Новаковић надметали су се наследници Друге београдске гимназије и сваки беседник је добио дар: путопис Виктора Лазића, који је лично покљонио књиге, „Моја велика авантура“ и примерак „Књижевних новина“. Програм је, више него вешто и духовито, водио Бранко Стевановић, а док је жири већао, публици су се обратили Душан Ђаковић, Мирјана Којић и Вера Лазаревић Вуловић.

За *Првог савинданског беседника* надметали су се Јана Милосављевић (Једна душата српска реч за европски курикулум), Нина Симић (Светосавски пепео Српства) и Зорана Живановић (Свети Сава, научи нас оправданијем твојим). За *Савиндански венац* борили су се: Иван Јовановић (празници и поздраву у Великој Русији), Ана Јовановић (Брате, књижевност), Катарина Петраш (Јапан и рекламе), Стефан Сапунџић (Реклама или језик), Мина Кисић (Хомографи и хомоними као извор преводилачког хумора), Жарко Урошевић (Апологија српског језика) и Нур Гдхаиб (Декаденција српског језика и језичке културе).

У категорији *Савиндански венац* победила је Мина Кисић, а у категорији *Први савиндански беседник* Зорана Живановић. Део жирија који су чинили писци похвалио је посебно Нину Симић, а публика је свесрдно навијала за Нур Гдхаиба, најмлађег учесника надметања. Награде *Први савиндански беседник* и *Савиндански венац* уручиће добитницима у Филолошкој гимназији знаменити српски писци на Дану Удружења књижевника Србије у Филолошкој гимназији, који ће упрличити Душко Бабић, директор школе, и Радомир Андрић, председник УКС.

Гајрети Србије

По невремену, 10. децембра одржао је предавање мр Надир Дацић, уочи самог јубилеја београдског Гајрета „Осман Ђикић“.

Дочекавши публику „Химном Гајрета“, Дацић је поздрављен од стране председника УКС господина Радомира Андрића, од секретара УКС Мирјане Булатовић и од песника Бранка Стевановића, у име писца Србије, док га је у име ИЗС поздравео еф. Елдин Ашћерић. Дацићева

предавања увек су почаствована и присуством краљевске породице Карађорђевића, покровитеља „Гајрета“, а публика је – пристигла упркос првом београдском снегу – имала прилике да види старе фотографије, документа и печате, као и стране „Гајрета“, укључујући и ону на којој је – поводом првог рођендана последњег југословенског краља – на насловној страни слика краљице са дететом и пригодна песма „Гајретов поздрав“.

Гајретовке, гајретовци, часопис, документација, печати, натписи и текстови сведоче да – без обзира на новопрокламоване темеље новог националног идентитета – она заједница која се данас назива бошњачком није била ни неђирилична ни језички оделита, а још мање неонада својој држави.

Дацић је објавио више текстова у *Санџачким новинама*, *Гласу Ислама*, *Политику*, *Препороду*, *Алманаху* и *Бошњачкој рјечи*. Учесник је међународног научног скупа 23. и 25. септембра Дани Срете-на Вукосављевића (2007, 2009). Оснивач и руководилац хора илахија и касида „Санџачки бисери“ од 1995. до 2004. Организатор је и водитељ више трибина и програма верског, културног и научног карактера. Предавач је Исламске верона-

Надир Дацић

уке у основним и средњим школама, професор медресе *Бакије-хануме* у Пријеполу и професор на Факултету исламских наука у Београду. Члан је Мешихата Исламске заједнице Санџака. До сада је објавио: *Друштво Гајрет у Пријеполу и његова културно-просветна ојелатност* (2007); *Споменици исламске културе и Исламска заједница Пријеполја* (2008); *Велика Махмуд-бегова џамија* (2008); *Гајрет у Сјеници* (2009); *Шарампоров – Ибрахим-пашина џамија и Бакије-хануме медреса* (2010) и *Гајрет у Новој Вароши* (2011). Sprema студију о београдском Гајрету „Осман Ђикић“, што је и тема његовог докторског рада (Филолошки факултет Универзитета у Београду, ментор проф. др Љиљана Чолић).

О.Д.

НОВЕ КЊИГЕ ПРИСПЕЛЕ У РЕДАКЦИЈУ

- Бранимир Кршић: „Черторезник“, поезија, Повеља, Краљево.
- Љубивоје Ршумовић: „Крушна мрва“, песме, КОВ, Вршац
- Славомир Гвозденовић: „Сасвим луда прича“, избор из поезије, издавачи „Ризница“, Лунице; Савез Срба у Румунији; Град Крагујевац.
- Стојан Обрадовић: „Светови непознатих додира“, поезија, „Рашка школа“, Београд
- Смиљка Драгојевић Јовановић: „Песме“, издавач „Буро Салај“, Београд.
- Мирјана Даниловић: „Јоргован за Чајковског“, роман, „Интерпрес“, Београд.
- Јасна Ани: „Безимене“, поезија, „Песничка мануфактура“ – КД „Свети Сава“, Београд.

- Зоран Пешић Сигма: „Варка“, песме, Повеља, Краљево
- Бранко Буало: „Душа у пепелу“, роман, Свет књиге, Београд
- Бојан Јовановић: „Састојци времена“, песме, Друштво Источник, Београд
- Горан Ђорђевић: „Прве песме“, Newpress, Смедерево
- Александар Лукић: „Кукавичлук“, поезија, Браничевско-стишка књижевна заједница и библиотека „Србољуб Митић“, Мало Црниће
- Александар Милошевић: „Патот на човеког звезду“, песме на македонском језику, Македонски информативни и издавачки центар, Панчево.
- Боривој Раשו: *Изабрана дела*: „Исходиште“, „Уточниште“, „Прибежиште“, „Сновијење“,

„Провиђење“, „Искушење“, „Недоглед“, поезија, Досије, Београд

- Русија Маринковић: „Изнад себе“, роман, Партенон, Београд
- Драгомир Шошкић: „Поглед на сат“, изабране и нове песме (1993-2012), Прометеј, Нови Сад
- Слободан Ристовић: „Патина пламена“, љубавне и љубљене песме, Жиравац, Пожега
- Раде Главаш: „Ревизије, ревизије“, изабране песме, учење о преумљењу, битна теологија, одсудне идеје, Запис, Аранђеловац
- Радован Миладинов Штурановић: „Од ивице до сатире“, афоризми са елементима вица, мудрости и сатира, ауторско издање, Београд
- Милица Бакарч: „Жена“, сонети, Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори, поезија, Подгорица.

Х Р О Н И К А

ДЕЦЕМБАРСКО - ЈАНУАРСКА

Десети децембар, дан када је Иво Андрић примио Нобелову награду и одржао беседу о „Причи и причању“, Интернационална Академија Иво Андрић обележава уручујући своја признања најзначајнијим писцима и њиховим књигама. Ове године члници Академије Радомир Смиљанић, Дара Вучинић и Предраг Богдановић Ци поделили су двадесетак повеља и признања, на пригодно свечаности.

Четрнаестог децембра, четвртак у подне, на тапету је била нова (девета) књига ауторке Снежане Вукићевић Чворо (живи у Херцег Новом) „Зимски акварел“ о којој су говорили њен беошки ментор Јаков Гробаров (сјајно се снашао у улози књижевног критичара!), уредник и издавач Живко Николић („Свети Сава“, у колекцији најугледнијих и нових ауторки) а уредник трибине је такође понудио профил ове песникање где поред поезије пуноправно постоје приче за децу и роман. О томе сведоче и награде које су неке њене књиге испратиле.

Књижевно подне у петак, 14. децембра припало је Крушевљанину Зорану Ђурићу чију су књигу есеја „Симултанка са дијаспором“ представили критичар Гордана Влаховић („Ђурићева суграђанка), песник Душко М. Петровић, Тајана Ђурић (аутор текста увршеног у књигу) и потписник ових реда а тема је била наглашено актуелна а потиснута у други план – наша дијаспора. То горуће питање наше књижевне и културне политике и наше реалности овде је на нарочит начин актуелизовано бројним илустративним примерима и питањима што ову књигу посебно краси.

Седмаестог децембра „Безмерја“ – шеста књига песника и афористичара, универзитетског професора Љубомира Вујовића – окупила је већи број разнородних тумача: др Миодраг Д. Игњатовић и проф. др Јовица Станимировић, песници и критичари Томислав Милошевић (његов последњи јавни наступ!) и Гордана Симеуновић. У музичком програму учествовали су Ненад Корачин и Данко Мраковић

Документарно-историјске књиге нису ретке на трибини али попут оне Радмило Миле Михаиловић, књижевнице, новинарке и публицисте из Рима више су неопходне. Страни историјски извори врло често су нам драгоцени а поготову кад је у питању Други светски рат. Иза наслова „Југославија април 1941 – септембар 1943“ крију се документи о масакру Срба у Далмацији, Лици и Книнској крајини (италијански извори). Осмаестог децембра у 18 часова о књизи су говорили стручњаци Момчило Павловић и Бојан Димитријевић, и књижевници Лабуд Драгић и М. Вукадиновић. Подсећамо да су књигу препоручили експерти као што су проф. др Србољуб Живановић и проф. др Василије Крстић.

Часопис „Савремена драма“ који је најзначајније принаваљање савремених драмских текстова, донео је у броју 49. у избору и уз поетичке коментаре Бошка Сувајића, четири драме: „Антикар“ Миладина Шеварлића, једног од живих класика савремене српске драме данас, „Гето“ Стојана Срдића, „Не плачи Петра“ Стаме-на Миловановића и „Временска прогноза за Аулиду“ Ане Бујић, драме о којима су у Салону, на првом спрату, 26. децембра у подне без пардона разговарали домаћи драмски писци.

О новој књизи угледног песника из Златиборског округа Слободана Ристовића „Сенка свиленог сна“ као и о опусу Божицара Станара разговарало се 27. децембра као о значајним књижевним појавама на мапи наше савремене књижевности изван престонице и највећих центара. Разговор је на себи својствен начин отворио и подстицао Радомир Андрић, један од најбољих зналаца књижевног живота, Недељко Бабић и уредник трибине а аутори су нам представили и своје књиге и један број песама из својих радионица.

Година 2012. закључена је једним неовданим романом „Осмо светско чудо“

Конкурс за најкраћу причу часописа „АКТ“

Часопис за књижевност, уметност и културу „Акт“ из Ваљева расписује десети интернационални конкурс за најкраћу причу. Аутор шаље до 5 необјављених прича у 1 примерку под шифром. Приче не могу бити дуже од 13 редова. Нема тематских ограничења. Конкурс је отворен до 31. марта 2013. године. Радове слаати на адресу: Часопис за књижевност, уметност и културу „АКТ“ (за конкурс), Насеље 27. новембра 10/1, 14 000 Ваљево

Јордана Плевнеша, једног од најсавременијих и можда најевропскијих македонских писаца данас, песника и оствареног драмског писца, предавача на више европских и америчких универзитета, дипломате и угледника у међународним културним светским форумима итд. Сустрет 28. децембра окупио је већи број тумача и напунио свечану салу. О роману су говорили песник и председник УКС Радомир Андрић, критичар др Мићо Цвијетић, издавач и преводилац књиге академик Ристо Василевски („Арка“), песник и преводилац Виктор Шећеровски, тумач из публике (Витомир Теофиловић), потписник ових редова, чули су се изводи из поговора Србе Игњатовића. Публици се беседом обратио и аутор а одломке из романа приближавао нам је Милан Михаиловић Цаци, књижевник и драмски уметник...

Симболично почетак овогодишњег рада трибине „Француска 7“ (16. јануар, уз поздравно слово председника УКС Радомира Андрића!) означен је сада већ традиционалним „Великим читалачким часом“ који окупа новопримљене чланове УКС и представља их београдској културној јавности, колегама из Удружења – братству по несаници – као и да се међусобно упознају. Тешкоћа се показала са писцима у расејању јер је њих даљина неопозиво одвојила од лепе намере. То су „прескочили“ Рамила Војновић (Русија), Милица Симић (Швајцарска) и Мирјана Ђало (дистрикт Брчко). Од новопримљених који живе у земљи помињемо неколико јер је њихов број поприличан (примљено је 30): Маја Белегишанин, Радослав Раде Вучковић, Јелена Кујунџић, Миодраг Максимовић, Зоран Милојевић, Милица Илић Гајић, Стојан Обрадовић, Јован И. Павић, Светлана Ратковић Топаловић, др Драгослав Словић, Вера Хорват, Симиша Стојановић Синистер, Дарко Хабазин Дакс...песници, прозни писци, преводиоци...

Доктори наука, универзитетски професори и самостални научници (Милош Ковачевић, Ђорђе Јанковић, Никола Жутић, Душан Берић, Аника Скворчан, Миодраг Лазић, Миленко Бодин... и уводничар Живојин Стојковић) сакупили су се на трибини 17. јануара да поздраве пет векова прве српске хрирличке књиге на народном језику у Дубровнику. Прави мали симпозијум у трајању од готово три сата, обиле чињенице често по овај напаћени и језички неодговорни народ поражавајућих, полемички тонови... допринели су да се ова значајна а прећуткивана чињеница наше културе и књижевности ближе осветли...

Вече посвећено новим књигама Балше Рајчевића („Преобразбе“ и „Нико и Неко“) била је лепа прилика да се проговором о овом полифаном уметнику, угледном и значајном вајару, сликару и ликовном есејисти и критичару, чије је књижевно дело све видљивије и све изразитије. И као песник и писац врло захтевне кратке прозе овај аутор са 25 објављених књига (укључујући и ликовне студије и критике) имао је завидну пажњу својих књижевних колега (преко 30 писаца и критичара је тумачило његово дело!) али – то потврђују и налажу новопрстигле књиге – потреба антологисања и даљег вредновања овог дела не може се више одлагати...

Последњи јануарски дан обележио је сустрет са живим класиком савремене српске поезије Петром Пајићем О делу овог писца говорили су Радомир Андрић, Драган Хамовић, проф. др Снежана Башчаревић и аутор хронике, указујући и на прозу (за децу и одрасле) која, по неписаном правилу, када је реч о песницима – често неоправдано остаје у сенци.

Стихове је говорио првак песничког казивања Вицо Дардић.

Миљурко Вукадиновић, уредник и водитељ трибине

После три сата немирног лета дочекује нас мирна Рига, престоница Летоније, прве од балтичких земаља у које идемо. Кроз стаклене зидове хотелске собе поглед на крошњама оивичену обалу реке Даугаве изнад које израђају раскошно-китњасте звонице моћних катедрала што стреме пут неба. Температура је 22°C. „Права летња“! Кажу домаћини одевени у мајице, шорце и лепршаве хаљине. Преко највећег моста (као да лебди на диновским карикама), са бициклистима којих у овом граду има много, идемо на старо-градску страну. Иза нас остају модерне зграде „Сам-сунг-а, Цитаделе“ уклопљене да не ремете хармонију која души тек пристиглог путника дарује мир и лепоту.

Већ од староградског обода добијам утисак да је у Риги све зелено, цвечано и распевано. Каменом поплочани пут доводи нас до трга у центар старог језгра са којег већ трешти жива музика два оркестра! Између њих промиче тиркизни возић, дугоноге Летонке; разголићене да што више 'ухвате' сунце што брзо хита ка мансардама и родама неизбежним станарима летонских димњака. Унаколо - излог до излога, у њима шта год зажелите; 'фабержеов порцулан, топла чорба слична боршчу, капе, шалови или избор медено-провидног хилибара (Бојан купује прстен за маму).

У средини је кафе до кафеа, усамљени свирачи, продавци сувенира и 'убундани' туристи. „Лето је!“, узвикују Летонци и наздрављају најкраћем и најлепшем годишњем добу утапајући садржај малих, средњих и великих кригли црног и белог пива. Балтичког.

Из ведрога неба пљусну киша! Готово лењо конобарице крећу да отварају сунцобране - не стигоше ни до првог, а небо се запливи као очи водича Валдеса, једног од малобројних Летонаца (пореклом Руса), који са нашом Ољом говори руски! Остали неће. Зашто? Можда је одговор у бившем животу државе или историји земље са 2.400.000 становника.

Летонци су 4000 година на овим просторима. У 13-ом веку их окупирају крсташи и остају чак 120 година, у 16. веку окупира их Пољска, у 17. Шведска, век касније руке цар Петар Велики, по-

том Немачка. Године 1940. пропојени су СССР-у. Тек 1991. постају независна држава

На добром положају Летонија је увек била повољна за трговину, а Рига важан трговачки центар региона. Широка и пловна река Даугава (са луком дугом 17 км.) - дели град на стари и нови.

Аутор испред замка Рундале у Риги

Већ пре импозантног моста поглед обухвата елегантне торњеве Ришког замка садашња резиденције председника републике. Велики парк, калдрисане улице, неговане фасаде старих палата и мајушни тргови изазивају задовољство свих чула.

Домски трг је централни, најзначајнији и најживљи.

Субота, подне је. Мноштво Летонаца је на улици у баштама и кафићима. Ведри, румени, углавном светлокоси и плавооки - играју уз музику, пију, једу, кроз ту буку једва чујем звук звона са катедрале...

Са пута по балтичким земљама

Лето у Летонији

Мила Старчевић

Заштитник града је величанствена црква светог Петра. Пошто је шест пута рушена (једном баш на дан свеца), грађани Риге мисле да их није добро чувао.

Палате, палате...

Ружичаста зграда са фасадом укрененом мушким фигурама се зове **Кућа црноглавих**. Некад је у њој било удружење трговаца - искључиво слободних мушкараца (удовци, нежењени, разведени). Добро су радили и још боље забављали. Стил се ни данас није променио изузев што се окупљају бизнисмени!

Кућа три брата је једна палата састављена од три целине грађене стиловима три епохе. И мада је увек била јединствена и лепа - урбанисти су је предвидели за рушење. Али, грађани су се успротивили тако да је и даље остала јединствена и лепа.

Други, такође стари део Риге, украшавају куће отмених фасада, пастелних боја, украса и детаља. Грађене југендстилом (немачки), пошто је то многи сматрало јер су желели да имају свој, оригинални стил - архитекте су 'пронашли' еклектички, односно, кад се од других стилова узме најбоље.

Пред нама је кућа чувеног архитекте Михаила Ајзенштајна (рођени брат режисера Сергеја). Мирних боја, са безброј сенки и ниша посебно је упадљив детаљ изнад улазне капије. Њен лучни део красе три фигуре: глава архитекте, његове супруге и сина. Ако се тај необични детаљ гледа право све фигуре имају благ израз лица. Уколико се померите и посматрате их са стране, погледа (али, само супружника) постају љутити!

Враћамо се у хотел који се налази на другој обали. Тај, нови део града, је одавно закорачио у будућност. Стаклобетонско насеље са високим и коцкастим зградама равних фасада и облакодерима са ултра модерном зградом шведске банке, а кад смо већ код ње треба рећи да је просечна плата у овој балтичкој земљи 700 евра, пензија 200, незапосленост је 18-20%. Житељи Летоније имају сопствени језик и новчану јединицу лат (1Е. -07лата).

Припада Е.У. од 2004.

Крсташка љубавна прича...

Крсташи су тврђаву Тураиде (Бојански врт) направили од дрвета. За

овај замак везана је балтичка прича која се (увек) завршава смрћу једног од љубавника.

Дакле, 18-годишња девојка Маја, коју су због лепоте прозвали Турајидска Роза, била је изванредно лепа и имала много просаца. Све је одбијала зато што је била заљубљена у младог и лепог Виктора. Једног дана је дошао да је запроси пољски официр који је добио одговор као и сви претходни. Међутим, поносан и уверењен што га девојка није уважила да би јој се осветио убио је њеног вољеног Виктора, а Розу пратио до пећине где су се састајали. Кад јој је официр испричао шта је начинио очајна девојка му је понудила огрлицу уз објашњење да је магична и да оног ко је носи нико не може пробити мачем: „Пробай на мени и уверићеш се!“, рекла је. Официр је поверовао у чудо замакнуо мачем и - Роза је пала мртва. Ту је сахрањена и посађена је липа која се увек обнавља. Место је постало култно и одавно је постао обичај да младенци после венчања посећују њен гроб. На гроб остављају свеже цвеће, а у срцу понесу наду да ће их везати љубав као Розе и Виктора...

Море боје пепела

Удобним аутобусом грабимо добрим путем и брзо избијамо на обалу Балтичког мора, у Јурмалу, најпознатије летонско летовалиште. Дугачко је 20 км. Са шумом у позадини и сумпорним изворима откривеним још за време Наполеона тако да је летовалиште уједно и лековита бања. Шуме у Јурмали су законом заштићене и ни једно стабло се не сме извадити или сасећи због изградње викенд-кућа или све присутнијих вила раскошног изгледа.

Летонци се у Балтику купају кад вода достигне 16°C (јули и август)! Да је испред мене заиста море (пепељасте боје), закључила сам по песку, галебовима и свежем ветрићу који је повремено доносио мирис алги и соли.

Моје мишљење учврсти један једини купач; подбочен стоји на обали, види се да је у недоумици. После извесног времена, гласно узвикну: „Распаљот!“, па жустро заплива ка пучини.

У поткровљу

Колико звезда вечерас по мом челу
Обраћа ми се Чарлс Симић
Из своје књиге ИШЧЕКУЈУЋИ ПРЕСУДУ
Коју прелиставам испод косога прозора
Застакљеног небом

Приметим на нашу антену
Слеће шарена птица
Са малог теве екрана у том часу
Спикер свој дневник оцвркуће

У свом самоубилачком скоку
С високе полице као с моста на Сени
Из ПЕСАМА Паула Целана
Падају у наша срца
Нагорке речи

Изненада нас прекри облак пун кише
Тражећи преноћиште грому
Узалуд муња осветли оба прозора

Разочарана нашим комфором
Спушта се на ниже спратрове
Сутра ћемо сазнати јесу ли
На нечијем јастуку изгорели снови

Хармоника

Јутрос је градски аутобус на линији
Према најјефтинијој пијаци
Као и обично у преподневним сатима
Био испуњен углавном старијим светом

Госпде шта су ти згрешила ова крчка бића
Те их јутрос окупи на овом месту
Са истом суморношћу у очима
Где ништа лепог на оном другом
Не могу видети

Драгомир Ђулафић

Али коју станицу пре пијаце
Из задњег дела аутобуса одјекну хармоника
И пискав глас циганчића
Сирмах сам од рођења
Од све муке песме певам

Да ли је то Бог чуо мој прекор

Оловка

На сред тротоара испред великог маркета
На брисаном простру лежи једна оловка
Излизана али зашиљена као врх бојног копча
Чини се спремног да прободе сваки штит

Пролазници је у својој јурњи не примећују
Ево звучним кораком оловку прескаче
Дугонога девојка у краткој сукњи
И на високим штиклама

О како се оловци одједном раширише очи
Загледане у ненадно замишљену шумицу
Што се овог трена зањиха над њеном главом

По тим очима закључих
Да је ова оловка мушког рода
Чак и да њеним крвотоком тече моја давна крв
Нагло поскочих подигох је
Рукавом обрисах и стрпах у деп

Пазарни дан

Под стрехом црног шешира
С покојом ластом
С пролећа
У Кнез Михаиловој
Још по који сањар
Неотуђиви власник даљина

Хармоником фрулом виолином
У Кнез Михаиловој
Изгубљене душе откључавају
Улични свирачи
Звезде метални новчићи с неба
Падају у њихове очи

У Кнез Михаиловој
За свачији завичај по мало места

Знатих и незнатих хора многољудна
Химна животу бруји посведневно
Новопридошлим туђе прелепо све
Да сретну себе боје се

У огледалима посластичарница
Заљубљени врелим уснама
Деле сунчеве колаче
Баш их брига за језик и пожар
И за зачуђене погледе пролазника
У Кнез Михаиловој

После неколико дана чим се
Врати у своје село прича се
Пре но што укућанима и назва
Добро вече домаћин им прво рече
Благо Београђанима њима је
У Кнез Михаиловој
Вазда пазарни дан

Овај мој дан

Овај мој дан окно бело крхко
Друмовима верно прибежиште

Овај мој дан ветар у кораку
С обећањем свитка стићи где ће

Пред сумрачје дан овај је звере
Звезде прве из заседе вреба

Тама ноћних да није станишта
Сам о себи мој дан шта би знао

Овај мој дан песме стих одбегли
Дому своме не зна да се врати

ПРЕТПЛАТНИЦИМА

Молимо вас да измирите (евентуални) дуг за 2012. као и да обновите претплату на „Књижевне новине“ за 2013. годину, према упутствима у импресуму.

Пажња! Сада се динарска претплата врши на рачун Привредне банке Београд, бр.255-1860-18.

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

Лист за књижевност и друштвена питања
Оснивач и издавач
Удружење књижевника Србије
Београд, Француска 7

ПРЕТПЛАТА НА „КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ“ за 2013. годину по цени (заокружити износ) од: 1200 динара, за организацију 2400, за иностранство 50 еура, авионом 70 еура долара или одговарајући износ у другој валути. За нашу земљу уплату слати на жиро-рачун: Привредне банке, Београд, 255-1860-18- за КН. За иностранство уплате се врше код посредничких банака: DRES-DNER BANK AG, FRANKFURT AM MAIN, GERMANY i AMERICAN EXPRESS BANK, LTD., NEW YORK, NY, UNITED STATES на рачун KOMERCIJALNA BANKA A.D.BEOGRAD, SWIFT-BIC: KOBBSRB33XXX, Svetog Save 14, Beograd, Srbija, sa naznakom u korist UKS, FRANCUSKA 7, BEOGRAD, SRBIJA, BROJ RACUNA : RS35205000702541600067. ПОПУЊЕНУ НАРУЏБЕНИЦУ или фотокопију признанице (доказ о уплати) послати на адресу: Удружење књижевника Србије- за „Књижевне новине“, Београд, Француска 7. Моле се претплатници да измире своје обавезе јер је то сигуран начин да новине стигну до одређишта.

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

добитник су Велике јубиларне награде УКС, установљене поводом стогодишњице удруживања књижевника у Србији (1905-2005), и награде „Теодор Павловић“ за 2003 год.